

George R. Knight
KRATKA POVIJEST
KRŠĆANSKE ADVENTISTIČKE CRKVE

Nakladnik
ZNACI VREMENA
42 243 Maruševec, Hrvatska

Izvornik
A Brief History os Seventh-Day Adventists
by George R. Knight
ISBN 0-8280-1430-2

Glavni i odgovorni urednik
mr. Drago Obradović

Prijevod
mr. Darko Pirija

Lektura
Marijan Malašić, prof.

Korektura
Snježana Mikulčić-Gigić

Prijelom
GENESIS, Zagreb

Tisak
GRAFOLUX, Zagreb, 2002.

George R. Knight

**Kratka povijest
Kršćanske
adventističke crkve**

George R. Knight
KRATKA POVIJEST
KRŠĆANSKE ADVENTISTIČKE CRKVE
ISBN 953-183-102-5

Posvećeno
Robertu i Brendi Fusté-Bond —
dvjema sasvim posebnim osobama
u mojem životu

Sadržaj

Popis kratica	10
Riječ čitatelju	11
1. Mileritski korijeni	15
William Miller: neodlučni prorok.....	15
Veliki korak naprijed s Joshuom V. Himesom	18
Charles Fitch i “pad Babilona”	21
Vrijeme prolazi	22
Pokret “sedmog mjeseca” i “istinski ponoćni povik”	24
“Veliko razočaranje”	26
Za one koji žele saznati više	29
2. Razdoblje doktrinarnog razvoja (1844.—1848.) .	31
Ponovno definiranje Svetišta.....	33
Proročki dar	37
Subota	41
Uvjetna besmrtnost.....	44
Stožerne doktrine i tri anđeoske vijesti.....	46
Misijski pristup “zatvorenih vrata”	49
Za one koji žele saznati više	52
3. Razdoblje organizacijskog razvoja (1848.—1863.)	53
Konferencije štovatelja subote	54
Tiskanje “istine”	57
Prvi koraci prema službenoj organizaciji	60

“Sestra Betsy” i potpora propovjedničkoj službi....	62
Završni napori za ustroj Crkve	64
“Zatvorena vrata” su malo odškrinuta	66
Za one koji žele saznati više	69
4. Razdoblje razvoja ustanova i životnog stila (1863.—1888.)	71
Zdrav način života i Institut Western Health Reform	72
Borba za civilnu vojnu službu	76
U potrazi za pravim odgojem i obrazovanjem	78
Napredak u financijskoj službi	82
Uloga Ellen White u razvoju adventističkog načina života	82
Misije: inozemne i domaća	84
Drugi važni pomaci između 1863. i 1888.	87
Za one koji žele saznati više	89
5. Razdoblje buđenja, reforme i širenja (1888.—1900.)	91
Zasjedanje Generalne konferencije 1888.	91
Posljedice Minneapolisa	97
Duhovno buđenje i širenje obrazovnog sustava	99
Eksplוזija svjetske misije	102
Evangeliziranje američkih Crnaca	105
Doprinos žena-propovjednika ranom adventizmu .	108
Za one koji žele saznati više	111
6. Razdoblje preustroja i krize (1901.—1910.)	113
Crkveni preustroj	114
Napetosti u upravnim strukturama	118
Napuštanje Battle Creeka i novi počeci	123
Ponovni naglasak na misiju	128
Za one koji žele saznati više	129

7. Razdoblje svjetskog rasta (1910.—1955.)	131
Smrt Ellen White	132
Razdoblje kriza i obećanja	133
Nezapamćen rast adventističke misije	135
Sazrijevanje adventizma među američkim stanovništvom afričkog podrijetla	140
Za one koji žele saznati više	144
8. Izazovi i mogućnosti sazrijevanja (1955.—)	145
Sazrijevanje	147
Misija sa svjesnim namjerama	152
Izazovi s kojima se adventizam suočava u dvadeset prvom stoljeću	155
Bezgranične mogućnosti	159
Za one koji žele saznati više	160

Popis kratica

A&D	William Miller's Apology and Defense
Adv. Rev.	Adventist Review
AH	Adventist Herald
AR	Advent Review
AS	American Sentinel of Religious Liberty
CTemp	Christian Temperance and Bible Hygiene, James White i Ellen G. White
EGW	Ellen G. White
1888 Materials	The Ellen G. White 1888 Materials (4 sveska)
EW	Early Writings, Ellen G. White
GCB	General Conference Bulletin
JL	Josiah Litch
JVH	Joshua V. Himes
JW	James White
LS	Life Sketches of Ellen G. White (izdanje 1915.)
LS (1888)	Life Sketches of James and Ellen G. White (izdanje 1888.)
MC	Midnight Cry
MS	Manuscript
MW	Morning Watch
PT	Present Truth
PUR	Pacific Union Reader
RH	Review and Herald
SDA	Seventh-day Adventist
SG	Spiritual Gifts, Ellen G. White (4 sveska)
SM	Selected Messages, Ellen G. White (3 sveska)
ST	Signs of the Times (mileritski)
T	Testimonies for the Church, Ellen G. White (9 svezaka)
WCW	William C. White
WM	William Miller

Riječ čitatelju

Adventisti se nikada nisu smatrali samo još jednom crkvom. Naprotiv, oni su od samog početka ovaj pokret doživljavali kao ispunjenje proročanstva. Njihova uloga, onako kako su je oni vidjeli, bila je propovijedanje jedinstvene poruke o tri anđeoske vijesti iz Otkrivenja 14,6-12, naviještanje posljednjeg Božjeg poziva umirućem svijetu prije nego što se Krist vrati da “žanje” zemlju (redci 14-20). Adventisti su naposljetku zaključili da ovu posebnu vijest trebaju propovijedati “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku” (6. redak). Ovo vjerovanje, zajedno s osjećajem blizine kraja zemaljske povijesti, potaknulo ih je na jedan od najobuhvatnijih misijskih programa u povijesti.

Ova knjiga je istinita povijest o tome kako su se adventisti počeli smatrati proročkim narodom, o njihovoj rastućoj svijesti o odgovornosti da svoju jedinstvenu poruku prenesu svijetu i o njihovom organizacijskom i institucionalnom razvoju dok su nastojali ispuniti svoju proročku misiju. Naravno, ova priča nije potpuna. Misija se nastavlja dok vi čitate ove riječi. Crkva i svijet još uvijek očekuju veliki vrhunac svjetske povijesti prilikom drugog Kristovog dolaska. Stoga je adventistička povijest nepotpuna. Na kraju ove knjige, vi kao čitatelj i ja kao pisac, naći ćemo se u tijeku adventističke povijesti.

Ova knjiga nije “doprinos znanju”. Ona je uglavnom sažetak vrhunaca adventističke povijesti. Međutim, u ovom djelu građa je tako raspoređena da bude od koristi onim čitateljima koji nastoje razumjeti rast Crkve.

Kratku povijest Kršćanske adventističke crkve napisao sam za one koji traže kratak pregled razvoja adventizma. Ona će biti korisna crkvenim skupinama za proučavanje, studentima, novim vjernicima i drugima koje zanima povijest Crkve. Ova knjiga nastoji istaknuti glavne niti adventističke povijesti s posebnim naglaskom na razvoj njezinog koncepta misije. Premda ne nastoji izbjeći značajne probleme u adventističkoj prošlosti i sadašnjosti, ona upućuje na to da naša prva briga trebaju biti mogućnosti, a ne problemi.

Kao adventistički povjesničar dužnik sam svojih preteča. Većina pitanja kojima se ova knjiga bavi drugdje su detaljnije obrađena. Onima koji žele proučavati posebna pitanja predložio sam dodatno štivo za čitanje.

Nakladnička kuća Pacific Press tiskala je prvo izdanje ovog djela 1993. godine pod naslovom *Anticipating the Advent*. Sadašnje izdanje je sveobuhvatno pregledano. To se posebno odnosi na posljednje poglavlje koje se bavi novim pitanjima i ispravlja "stare" statistike. Druga velika promjena jest da sam u tekst unio izravne citate iz originalnih izvora. Zbog nedostatka prostora propustio sam citirati izvore za opće činjenice i neizravne citate.

Treba primijetiti da se *Kratka povijest Kršćanske adventističke crkve* mogla više baviti svjetovnim i religijskim kontekstom u kojem je adventizam poniknuo, ali sažet pristup zahtijevao je da građu o kontekstu ograničim na najmanju moguću mjeru.

Namjera je da ovo bude prva u nizu od pet knjiga koje će se baviti baštinom Kršćanske adventističke crkve. Drugi svesci u ovom nizu obuhvatit će razvoj adventističke teologije, pregled razvoja adventističkog načina života, svezak koji će se baviti adventističkim vjerovanjima koja dijelimo s drugim kršćanima te svezak koji će, cjelovitim pristupom, isticati vjerovanja koja adventiste čini posebnima u kršćanskoj zajednici.

Također želim istaknuti da je niz *Adventist Heritage* usko povezan s mojim nizom knjiga o Ellen White: *Meeting Ellen White: A Fresh Look at Her Life, Writings, and Major Themes (Upoznajmo Ellen White)* (1996.), *Reading Ellen White: How to Understand and Apply Her Writings* (1997.), *Ellen White's World: A Fascinating Look at the Times in Which She Lived* (1998.), i *Walking With Ellen White: The Human Interest Story* (1999.). Moja je namjera da ova dva niza pruže i adventistima i onima izvan adventističke zajednice pregled bitnih naučavanja Kršćanske adventističke crkve. Namjera je da svaka rasprava bude kratka ali pouzdana. Premda sam sve knjige pisao imajući na umu adventističke čitatelje, one su također namijenjene i široj zajednici kao solidan uvod u navedena pitanja.

Želio bih se zahvaliti Jennifer Kharbteng i Joyce Werner koje su utipkale moje izvorne rukopise u računalo, Bonnie Beres koja je ponovno i u cijelosti utipkala ispravljene rukopise, Robertu W. Olsonu, Richardu W. Schwartzu i Albertu R. Timmu koji su pročitali izvorni rukopis i ponudili prijedloge za njegovo poboljšanje, Geraldju Wheeleru i Jeannette R. Johnson za nadzor u postupku tiskanja te administraciji Sveučilišta Andrews za financijsku pomoć i vrijeme za istraživanje i pisanje.

Vjerujem da će *Kratka povijest Kršćanske adventističke crkve* biti na blagoslov čitateljima koji nastoje saznati više o adventistima i njihovoj povijesti.

1. poglavlje

Mileritski korijeni

Suvremeni adventizam vuče izravne korijene iz drugog adventnog pokreta s početka devetnaestog stoljeća. Premda su mnogi propovjednici u Europi i drugim dijelovima svijeta naviještali skori Kristov dolazak, ovo vjerovanje bilo je najrasprostranjenije u Sjevernoj Americi. Ključna osoba u adventnom pokretu u Sjevernoj Americi bio je baptistički laik imenom William Miller (1782.—1849.).

William Miller: neodlučni prorok

Miller, rođen u kršćanskom domu, u prvim je godinama devetnaestog stoljeća odbacio svoja vjerska uvjerenja zbog deizma. Deizam (skeptično vjerovanje koje odbacuje kršćanstvo s njegovim čudima i nadnaravnom objavom) zagovara otuđenog Boga, Boga koji ne sudjeluje aktivno u zemaljskim događajima. Deistička vjerovanja bila su popularna u Europi i Sjevernoj Americi tijekom druge polovine osamnaestog stoljeća, ali krvoločnost i razuzdanost Francuske revolucije tijekom 1790-ih u mnogima je probudila sumnju u ljudski razum kao dostatnu osnovu za civilizirani život. Jedna od posljedica bila je sveopće odbacivanje deizma i povratak mnogih ljudi kršćanstvu tijekom prva dva desetljeća devetnaestog stoljeća.

Preporod koji je uslijedio u Sjedinjenim Američkim Državama postao je poznat kao Drugo veliko buđenje. Miller je bio među onima koji su se tijekom ovog buđenja vratili vjeri u Bibliju. Njegov skepticizam trajao je tijekom Drugog američkog rata za nezavisnost 1812. Ali suočen sa smrću i nasiljem, počeo je iznova vrednovati svoj osobni život i smisao života općenito.

On je, kao i mnogi u njegovoj generaciji, osjetio potrebu za proučavanjem Biblije te se, kao i drugi, obratio ili ponovno obratio na kršćanstvo u vrijeme kad je Drugo veliko buđenje oživilo američke crkve. Miller je, za razliku od većine svojih suvremenika, postao posebno gorljiv istražitelj Biblije.

Njegova metoda proučavanja Biblije bila je metodičko uspoređivanje biblijskih redaka. “Počeo sam s Postankom”, pisao je Miller, “i čitao redak po redak, napredujući onoliko brzo koliko mi je značenje nekih redaka postajalo jasno kako se ne bih osramotio... Kad god sam naišao na nešto nejasno, običavao sam to uspoređivati s drugim srodnim redcima. Pomoću biblijske konkordancije istraživao sam sve tekstove Pisma u kojima su se nalazile ključne riječi iz nejasnog dijela teksta. Zatim sam dopustio da točan smisao svake riječ razjasni glavnu misao retka, i ako se moje razumijevanje slagalo sa svim srodnim redcima u Bibliji, on je prestao biti problematičan.” (A&D 6)

Miller je dvije godine (1816.—1818.) temeljito proučavao Bibliju na ovaj način. Na kraju je došao do “ozbiljnog zaključka... da će se za dvadeset pet godina od tog trenutka (1843. godine) okončati svi sadašnji poslovi” i da će doći Krist (isto, 12).

Miller je ovo zaključio proučavajući proročanstva u knjizi proroka Daniela, posebno Daniela 8,14: “Još dvije tisuće i tri stotine večeri i jutara; tada će Svetište biti očišćeno”. Rukovodeći se općeprihvaćenim tumačenjem Brojeva 14,34

i Ezekijela 4,5 da dan u proročanstvu znači godinu, Miller je izračunao da proročanstvo o 2300 dana završava 1843. godine. Tumačeći da je Svetište u Danielu 8,14 zemlja, a njegovo čišćenje konačno čišćenje zemlje vatrom, Miller je razumio da će se Krist vratiti na zemlju s istekom 2300 dana, oko 1843. godine. Njegovo srce bilo je ispunjeno radošću.

Ipak, bio je svjestan da njegov zaključak o Kristovom povratku na *početku* milenija (tisuću godina) na temelju Otkrivenja 20 prkosi gotovo općeprihvaćenoj teologiji njegovog vremena da će se Krist vratiti na kraju milenija. “Stoga sam ih (svoje zaključke)”, napisao je, “oklijevao iznijeti bojeći se da sam možda pogriješio pa da ne postanem sredstvo zablude” (isto, 13).

Zbog svojih strahova Miller je još pet godina uporno proučavao Bibliju i tražio primjedbe na svoje zaključke. Rezultat je bio da je postao sigurniji nego ikad da će Krist doći oko 1843. godine. Tako je nakon sedam godina svojim susjedima počeo otvoreno govoriti o svojim vjerovanjima. Međutim, našao je samo “nekolicinu koja ga je slušala sa zanimanjem” (isto 15).

Miller je nastavio proučavati Bibliju idućih devet godina (1823.—1832.). U njemu je u međuvremenu raslo uvjerenje da treba propovijedati svoja otkrića o dolazećoj propasti. Misao da treba “ići i reći svijetu u kakvoj je opasnosti” trajno ga je progonila. “Učinio sam sve što sam mogao da izbjegnem misao da se od mene bilo što očekuje”, pisao je Miller. Međutim, nije mogao umaknuti svojoj savjesti (isto, 15,16).

Miller se konačno “svečano zavjetovao Bogu” da će, ako mu Bog otvori put, obaviti svoju dužnost. Osjećajući da treba biti određeniji, Miller je obećao Bogu da će poći i navješćivati Kristov drugi dolazak ako primi poziv da javno govori na nekom mjestu. “Moj teret je trenutačno nestao”,

napisao je, “i ja sam se radovao što vjerojatno neću biti pozvan jer nikada nisam primio takav poziv” (isto, 17).

Međutim, na Millerovo iznenađenje, prvi zahtjev da propovijeda o drugom dolasku primio je pola sata nakon svojeg zavjeta s Bogom. “Odmah sam se naljutio na sebe zbog zavjetovanja”, priznao je. “Odmah sam se pobunio protiv Boga i odlučio da ne idem”. Onda je izišao iz kuće da se u molitvi bori s Gospodinom, ali naposljetku se, nakon jednog sata, pokorio (isto, 18).

Njegovo prvo predavanje o drugom Kristovom dolasku bilo je povod za nekoliko obraćenja. Miller je otad dobivao beskrajn niz poziva da održava sastanke u crkvama različitih vjerskih zajednica. Do kraja 1830-ih ovaj neodlučni prorok pridobio je nekoliko propovjednika za svoje gledište da će Krist doći oko 1843. godine. Najznačajniji među ovim obraćenicima bio je Joshua V. Himes iz Christian Connexion.*

Veliki korak naprijed s Joshuom V. Himesom

1839. godine Joshua V. Himes bio je utjecajni propovjednik crkve Chardon Street u Bostonu. On nije samo bio istaknuti pastor već i priznati vođa u međucrkvenom pokretu za ostvarenje zemaljskog milenija pomoću sveobuhvatne obnove pojedinca i društva. Međutim, Himes je u studenom 1839. uputio poziv Williamu Milleru da održi niz sastanaka u njegovoj crkvi. Millerova poruka o drugom dolasku pretvorila je odlučnog Himesa u istaknutog navjestitelja poruke da će se Krist vratiti oko 1843. godine.

Shvaćajući hitnost poruke, Himes je osjećao odgovornost da svijetu objavi nauk o drugom dolasku. Pitao je Mille-

* Jedan od reformacijskih pokreta američkog protestantizma s početka 19. stoljeća (prim. prev.).

ra zašto ne propovijeda u velikim gradovima. Miller je odgovorio da ide samo onamo kamo je pozvan. Prodornog Himesa ovaj odgovor nije zadovoljio pa je pitao Millera hoće li ići tamo “gdje mu vrata budu otvorena”. Miller je odgovorio potvrdno. “Onda sam mu rekao”, tvrdi Himes, “neka se pripremi za kampanju, jer će mu vrata svakog grada u Uniji biti otvorena budući da ovo upozorenje treba doprijeti u sve krajeve svijeta! Tako sam počeo ‘pomagati’ ocu Milleru”. Nakon toga adventizam više nikada nije bio isti (S. Bliss, *Memoirs of William Miller*, str. 140,141).

U iduće četiri godine aktivist Himes učinio je milerizam i adventizam svakidašnjim riječima u Sjevernoj Americi. Himesova dosjetljivost učinila je da se do 1844. o nauku o drugom dolasku čulo i izvan Sjeverne Amerike, diljem svijeta. Rabio je nekoliko pristupa kako bi ispunio svoju zadaću upozoravanja svijeta da će Krist doći oko 1843. godine i da je “došao čas njegova Suda” (Otkrivenje 14,7). Možda su najvažnije i najutjecajnije bile tiskovine. Himes je otpočeo, kako kaže povjesničar Nathan Hatch, “medijski rat bez presedana” (*Democratization of American Christianity*, str. 142). Budući da je bio nemirna duha, Himes je tri mjeseca nakon prvog poziva Milleru otpočeo s tiskanjem časopisa *Signs of the Times* kako bi adventističku vijest predstavio svijetu.

Himes je, osim časopisa *Signs of the Times*, 1842. godine počeo tiskati novine *Midnight Cry* pokušavajući upozoriti New York na blizinu Kristovog povratka. Osnovao je *Midnight Cry* kao dnevni list, koji je stajao dva centa, zbog mileritske evangelizacije koja se održavala u ovoj metropoli. Himes je svakodnevno tiskao 10.000 primjeraka tijekom nekoliko tjedana, a prodavali su ih prodavači novina ili su bili besplatno dijeljeni. Najmanje jedan primjerak slao je svakom propovjedniku u državi New York. On je samo 1842. godine, za pet mjeseci, distribuirao više od 600.000 primje-

raka lista *Midnight Cry*. Kad je evangelizacija u New Yorku završila, list je postao tjednik.

Himesov pothvat u tiskanju publikacija uskoro su slijedili drugi nakladnici i adventistička literatura je počela izlaziti iz tiskara nezapamćenom hitnošću.

Himes je osim časopisa tiskao velik broja pamfleta, traktata i knjiga. Mnoge knjige bile su uvrštene u biblioteku "Drugi dolazak" koju su kupci mogli kupiti za manje od deset dolara i širiti ih u svojim zajednicama. Do srpnja 1841. godine adventistički nakladnički program toliko se razvio da je bio zaposlen Josiah Litch (metodistički propovjednik) kao "glavni agent" Odbora za nakladništvo. Zahvaljujući ovom dogovoru, Himes se sada mogao odazvati na pozive da propovijeda u korist mileritskih izdanja.

On se u međuvremenu nije zadovoljio širenjem adventističke poruke samo pomoću tiskovina. Rođeni organizator, dinamični Himes je u listopadu 1840. osnovao prvu Generalnu konferenciju kršćana koji su očekivali drugi Kristov dolazak. Ova bostonska "Generalna konferencija" bila je prva od najmanje petnaest prije 1844. godine uključujući i brojne mileritske mjesne konferencije.

Međutim, još je važnije to što je Himes igrao značajnu ulogu u organiziranju adventističkih sastanaka u kampovima. Počevši u ljeto 1842., mileriti su do jeseni 1844. godine održali više od 130 sastanaka u kampovima. Procjena je da je broj svih nazočnih posjetitelja premašio pola milijuna (otprilike jedan od trideset pet američkih građana). Međutim, sastanci u kampovima nisu bili usmjereni samo na nazočne, nego su bili praćeni medijskim kampanjama, a održavani su u velikim gradovima ili blizu njih.

Da bi smjestio mnoštvo posjetitelja u mjestima gdje sastanci na otvorenom nisu bili prikladni a nije bilo ni odgovarajućih dvorana, Himes je uveo uporabu šatora. Mileritski šator sa smještajnim kapacitetom oko četiri tisuće osoba

bio je najveći te vrste u Sjedinjenim Američkim Državama. Veličina šatora također je privlačila slušatelje. Priča se da je na nekim mjestima vani stajalo i slušalo nekoliko tisuća ljudi ne mogavši ući u šator.

U mnoge dijelove svijeta izvan Sjeverne Amerike također je doprla mileritska poruka. Mileritska metoda svjetske misije nije bila slanje misionara, već slanje njihove literature brodovima u razne luke. Tako Himes piše da su do ljeta 1842. mileritske tiskovine bile “poslane svim poznatim misijskim postajama u svijetu” (ST, 3. kolovoza 1842.). Pod njegovim vodstvom adventistička poruka izvršila je značajan utjecaj u Sjevernoj Americi, a pisanom riječju “objavljena” je i drugim dijelovima svijeta. Međutim, ovaj uspjeh naišao je na neizbježan otpor u crkvama.

Charles Fitch i “pad Babilona”

Propovijedanje milerita da će se Krist vratiti oko 1843. godine izravno se protivilo općeprihvaćenom protestantskom nauku da će Krist doći nakon milenija. Iako su propovjedaonice i crkvene zgrade većine crkava bile otvorene adventističkim propovjednicima početkom 1840-ih, 1843. stanje se promijenilo. Mileriti su sve više bili ismijavani i često su se morali odlučivati između adventističkog vjerovanja i vjerovanja drugih crkava. Crkve su sve više isključivale one koji su odlučili očuvati vjeru u skori Kristov povratak. Drugim riječima, kako se bližila “godina kraja”, rasplamsavao se sukob teologija oko drugog Kristovog dolaska.

U tom kontekstu Charles Fitch (popularni mileritski propovjednik Kongregacionalističke crkve) držao je propovijed iz Otkrivenja 18 u ljeto 1843. usredotočujući se na pad Babilona. Njegova poruka bila je “Izidite iz nje, moj narode” (Otkrivenje 18,2.4; usp. 14,8). Ova propovijed, poslije tiskana u obliku traktata i članka, označila je još jedan pomak

u razvoju mileritskog pokreta, a vjernici u drugi dolazak sve više su se smatrali zasebnom skupinom.

Sve do ljeta 1843. mileriti su, u skladu s većinom protestanata, papinstvo poistovjećivali s Babilonom iz Otkrivenja 18,1-5. Ali, tvrdio je Fitch, antikrist je i svatko tko se protivi osobnoj vladavini Isusa Krista nad ovim svijetom. Fitchova definicija antikrista obuhvaćala je sve katolike i protestante koji su odbacili nauk o skorom Kristovom dolasku.

“Izići iz Babilona”, pisao je Fitch, “znači biti obraćen istinskim, biblijskim naukom o osobnom Kristovom dolasku i kraljevstvu... Ako ste kršćanin, *izidite iz Babilona!* Ako namjeravate biti kršćani kad se Krist pojavi, *izidite iz Babilona*, i izidite sada!... Iziđite iz Babilona ili ćete propasti.” (*Come Out of Her, My People*, str. 18,19,24) Tako je Fitch mnogim mileritskim adventistima dao teološki razlog za izdvajanje u posebnu skupinu prije svršetka zemaljskog vremena kušnje. Upućen im je poziv da napuste crkve koje su odbacile poruku o vremenu suda.

Premda su mnogi mileritski vođe s istoka u početku suzdržano odgovorili na Fitchov poziv za odvajanje, mnogim vjernicima u drugi dolazak, koji su se suočavali sa sve većim protivljenjem i gubitkom članstva, on je bio prihvatljiv zbog odlučnog otpora unutar različitih vjerskih zajednica. Himes nije bio zagovornik odvajanja do jeseni 1844., a i tada vrlo nevoljko. Miller nikad nije pristao da zahtijeva odvajanje premda ga je baptistička crkva Low Hampton, čiji je bio član, naposljetku isključila.

Odvajanje, na kraju, nije bilo odabir, već je bilo izazvano događajima dok je svijet ulazio u prorečenu “godinu kraja”.

Vrijeme prolazi

Miller je isprva odbijao točnije odrediti vrijeme Kristovog dolaska. Naglasak njegove poruke bio je na “oko 1843.

godine”. Ali u siječnju 1843. on je zaključio na temelju proročanstva o 2300 dana iz Daniela 8,14 i židovskog kalendara da će se Krist vratiti negdje između 21. ožujka 1843. i 21. ožujka 1844. “PRIPREMI SE DA SUSRETNEŠ BOGA SVOG” glasila je naslovnica lista *Western Midnight Cry* od 8. ožujka 1844. dok se bližio kraj tog razdoblja. Ali Millerova “godina kraja svijeta” je prošla, a Krist se nije vratio. Tako su mileriti doživjeli svoje prvo razočaranje.

Razočaran, ali i duboko iskren, William Miller je 25. ožujka 1844. pisao Himesu: “Sjedim za svojim starim stolom... Primivši pomoć od Boga, još uvijek čekam dragog Spasitelja... Vrijeme, kako sam ja izračunao, sada se ispunilo i ja svakog trenutka očekujem da vidim Spasitelja kako silazi s Neba... Bez obzira na to je li me Bog odredio da i dalje upozoravam ljude ovog svijeta ili ne, ja ne znam... Nadam se da sam svoju odjeću očistio od krvi ovih duša. Osjećam da sam se, koliko je to u mojoj moći, oslobodio svake krivnje u njihovoj osudi.” (MC, 18. travnja 1844.)

Jednako razočaran, Himes je 24. travnja 1844. napisao u uvodniku: “Prolaskom židovske godine naši prijatelji i javnost... imaju pravo očekivati neko objašnjenje stava koji zagovaramo... Mi... u cijelosti i iskreno priznajemo da su svi očekivani i objavljeni datumi prošli. Židovska godina je prošla, a Spasitelj se nije objavio pa nećemo kriti činjenicu da smo pogriješili u točnom vremenu isteka proročkog razdoblja.”

Ipak, Himes je dodao: “Nikad nismo uspjeli naći neko drugo vrijeme za istek proročkog razdoblja.” On je tada nastavio buditi nadu u svojim čitateljima primjedbom da “se sada nalazimo u položaju koji je Bog prorekao za svoju djecu na kraju viđenja, za što se pobrinuo preko proroka Habakuka”.

Nije li prorok pisao: “Jer ovo je viđenje samo za svoje vrijeme: ispunjenju teži, ne vara; ako stiže polako, čekaj, jer odista će doći i neće zakasniti.” (Habakuk 2,3) Himes

je ovaj redak povezo s Matejem 25,5 koji ističe da će zaručnik kasniti u dolasku, dok će oni koji čekaju “zadriježmati i zaspati”.

Na temelju ovih redaka Himes je mogao reći da “smo sada spremni reći svijetu što ćemo činiti... Mi nepokolebljivo namjeravamo očuvati našu vjeru neokrñjenom... I dalje ćemo vjerovati u Božju riječ, u njezino doslovno ispunjenje jer nijedna jota ili kovrčica od svega što je napisano neće nestati.” (AH, 24. travnja 1844.)

Tako su mileritski adventisti ušli u “vrijeme iščekivanja”. Njihov je pokret od raspadanja spasila nepreciznost u vezi s točnim datumom proročkog ispunjenja i primjena Habakukovog proročanstva i drugih tekstova na njihovu situaciju. Adventisti su bili razočarani, ali pokret je išao dalje premda s manje oduševljenja.

Pokret “sedmog mjeseca” i “istinski ponoćni povik”

Mileritskom pokretu život je produžen na sastanku u Exeteru, u New Hampshiru, sredinom kolovoza 1844. Na ovom je skupu mileritski propovjednik S. S. Snow različitim matematičkim izračunima uvjerljivo pokazao da će se ispunjenje proročanstva o 2300 dana iz Daniela 8,14 dogoditi u jesen 1844. Zapravo, opširnim proučavanjem blagdana u židovskoj godini, Snow je predvidio da će se Danielovo proročanstvo o čišćenju Svetišta ispuniti na židovski Dan pomirenja, desetog dana sedmog mjeseca židovske godine (vidi Levitski zakonik 23,27).

Snow je tvrdio da je izračunao točan dan čišćenja koji su mileriti još uvijek općenito tumačili kao drugi Kristov dolazak. Snow je rekao da taj dan, prema karaitskom židovskom računanju, pada 22. listopada 1844. Krist će se vratiti, tvrdio je Snow, za oko dva mjeseca.

Ova je misao naelektrizirala slušateljstvo. Napustili su sastanak u Exeteru kako bi razglasili svoju žurnu poruku što brže i što dalje. “Evo,” propovijedali su, “Zaručnik dolazi! Krist dolazi desetog dana sedmog mjeseca! Vrijeme je kratko, pripremite se! Pripremite se!” Premda su Miller, Himes i drugi vodeći adventisti nevoljko usmjerili svoju nadu na određen dan, oduševljenje sedmim mjesecom među većinom vjernika širilo se kao vatra strništem.

Riječi Georga Storrsa daju nam uvid u ovu epidemiju oduševljenja. On je u rujnu napisao: “Uzimam olovku s osjećajem koji nikad prije nisam doživio. *Nema sumnje, desetog dana sedmog mjeseca* bit ćemo svjedoci objave našega Gospodina Isusa Krista na nebeskim oblacima. Mi smo samo nekoliko dana udaljeni od ovog događaja. Bit će to strašan trenutak za one koji nisu spremni, ali slavan za one koji jesu. Osjećam da pišem posljednji poziv koji ću ikada poslati u tisk. Moje srce je ispunjeno... svi smo mi zadrijemali i zaspali, mudri i ludi, ali naš Spasitelj nam je rekao da će tako biti, ‘tako se ispunjava Pismo’, i to je posljednje proročanstvo koje se odnosi na događaje koji prethode dolasku našega Gospodina. Sada dolazi *ISTINSKI ponoćni povik*. Prvi je bio samo upozorenje. **SADA SE OGLAŠAVA ONAJ STVARNI**: kakvog li svečanog trenutka!” (MC, 3. rujna 1844.)

Miller, Himes i drugi mileritski vođe naposljetku su kapitulirali pred silinom Snowovih dokaza. 6. rujna 1844. Miller je pisao o svojem oduševljenju i nadi: “Dragi brate Himes: vidim slavu u sedmom mjesecu koju nikada prije nisam vidio... Zahvali Gospodinu, dušo moja. Neka budu blagoslovljeni brat Snow, brat Storrs i drugi jer su bili sredstvo za otvaranje mojih očiju. *Skoro sam stigao kući. Slava! Slava! Slava!!! Vidim da je ovaj datum točan...*

Moja je duša toliko ispunjena radošću da ne mogu pisati. Pozivam vas, i sve koji se raduju Njegovom dolasku,

da Mu zahvale za Njegovu slavnu istinu. *Nestale su moje sumnje, strahovi i tama. Vidim da smo u pravu. Božja riječ je istinita, a moja je duša ispunjena radošću...* O, kako bih želio da smijem vikati. Ali vikat ću kad dođe Kralj nad kraljevima.

Čujem da Methinks kaže: Brat Miller je fanatik. U redu, zovi me kako želiš. Nije me briga. Krist će doći u sedmom mjesecu i sve će nas blagosloviti. O, slavne li nade!” (isto, 12. rujna 1844.)

16. rujna Himes je izjavio da će časopis *Advent Herald* (bivši *Signs of the Times*) prestati izlaziti. “Budući da je ovo posljednji broj *Heralda* prije desetog dana sedmog mjeseca, nećemo se brinuti za nabavu papira za sljedeći tjedan... Evo dolazi Zaručnik, iziđite Mu u susret!” (AH, 16. rujna 1844.)

Iz ove perspektive mi samo možemo zamišljati uzbuđenje u mileritskim redovima, ali možemo ga i djelomično doživjeti ako se zapitamo: kako bih se ja osjećao kad bih znao da Krist dolazi za nekoliko dana? Kako bih se ja ponašao? Kojim bih vrijednostima dao prvo mjesto?

Vjernici su u svojem uvjerenju i veselju uložili posljednje napore da svijet upozore na dolazeću propast. Nisu se brinuli za budućnost, nisu trebali. Neki su ostavili nepožnjene usjeve, drugi su zatvorili trgovine i napustili poslove. Isus dolazi. Ova misao bila je kao med u ustima, ali im je bilo nepoznato da će im postati gorka u utrobi (vidi Otkrivenje 10,8-10).

“Veliko razočaranje”

22. rujna deseci tisuća vjernika čekali su pojavu Isusa na oblacima dok su bezbrojni drugi čekali sumnjajući, strahujući da su mileriti možda u pravu. Ali taj dan je došao i prošao, što je ohrabrilо rugalice i strašljivce, a milerite za-

teklo u potpunom rasulu i obeshrabrenju. Njihove isključive tvrdnje o vremenu i bezgranično povjerenje u 22. rujna uvećalo je njihovo razočaranje.

24. rujna Josiah Litch je pisao Milleru: “Dan je mračan i oblačan, ovce su rasute, a Gospodin još nije došao.” (JL, WM i JVH, 24. rujna 1844.)

Hiram Edson poslije je napisao: “Raspršene su naše najdraže nade i očekivanja te nas je obuzeo takav duh oplakivanja kakav nikada prije nisam doživio. Izgleda da se s tim ne može usporediti ni gubitak svih zemaljskih prijatelja. Plakali smo i plakali dok nije svanulo.” (H. Edson MS)

Washington Morse je razmišljao: “Taj dan je došao i prošao, a tama još jedne noći spustila se na svijet. *Ali s tamom je došla i bol razočaranja za vjernike u drugi dolazak koji se može usporediti samo sa žalošću učenika nakon raspeća njihovog Gospodina.* Kako je vrijeme prošlo, nastupilo je gorko razočaranje. Istinski vjernici su sve dali za Krista i očekivali Njegovu nazočnost kao nikada prije. Ljubav Kristova ispunila je svaku dušu i oni su s neizrecivom čežnjom molili: ‘Dođi, Gospode Isuse, dođi brzo’, ali On nije došao. *A onda ponovni povratak brigama, zbrci i opasnostima života, pogrđnim i podrugljivim nevjericima koji su se rugali kao nikad prije; bila je to strašna kušnja vjere i strpljenja.* Kad je starješina Himes posjetio Waterbury, u Vermontu, ubrzo nakon isteka vremena, i izjavio da se braća trebaju pripremiti za još jednu hladnu zimu, gotovo da nisam mogao vladati osjećajima. Izišao sam van i plakao kao dijete.” (RH, 7. svibnja 1901.)

Možda bismo od Millera, kao osnivača i počasnog vođe pokreta, očekivali da ga ovo iskustvo strašno potrese. Međutim, on je na prvi pogled održavao vedar stav u odnosima s javnošću. “Premda sam se dvaput razočarao”, izjavio je 10. studenog 1844., “još uvijek nisam ponižen ili obeshrabren. Bog je bio sa mnom u duhu i utješio me... Premda

sam okružen rugačima i neprijateljima, moj je um ipak savršeno miran, a moja nada u Kristov dolazak snažna kao i uvijek. Učinio sam ono što sam nakon mnogo godina trijeznog razmišljanja smatrao da je moja svečana dužnost...

Braće, ustrajte, neka vam nijedan čovjek ne oduzme krunu. Svoje sam misli usmjerio na drugo vrijeme i na tome ću stajati sve dok mi Bog ne daruje više svjetla. A to je DANAS, DANAS i DANAS, sve dok On ne dođe i ugledam Onoga za kim čezne moja duša.” (MC, 5. prosinca 1844.)

Usprkos ovim uvjerljivim riječima, većina milerita odbacila je vjeru u drugi Kristov dolazak. U međuvremenu oni koji su se i dalje nadali skorom Kristovom dolasku, promatrali su svoj, nekada prilično skladan pokret, kako se rastače u kaos dok su različiti vođe i samozvani “vođe” iznosili tvrdnje i protutvrdnje o svojem iskustvu i “istini” o drugom dolasku.

Iz ovog uzavrelog kotla i bezlične gomile obeshrabrenih i zbunjenih čekaoca proizići će Kršćanska adventistička crkva. Ali, naravno, 1844. godine nitko ne bi mogao predvidjeti takav razvoj događaja. Priča o tome bit će središte sljedećih dvaju poglavlja.

Za one koji žele saznati više

- Froom, LeRoy Edwin, *The Prophetic Faith of Our Fathers*, Washington, D. C.: Review and Herald, 1954., sv. 4, str. 443—851.
- Gordon, Paul A., *Herald of the Midnight Cry*, Boise, Idaho: Pacific Press, 1990.
- Knight, George R., *Millennial Fever and the End of the World: A Study of Millerite Adventism*, Boise, Idaho: Pacific Press, 1993.
- Knight, George R., ur., *1844 and the Rise of Sabbatarian Adventism*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1994., str. 1—142. (Ovaj svezak sadrži većinu preslika dokumenata citiranih u ovom poglavlju.)
- Land, Gary, ur., *Adventism in America: A History*, pregledano izdanje, Berrien Springs, Michigan: Andrews University Press, 1998., str. 1—28.
- Maxwell, C. Mervyn, *Tell It to the World: The Story of Seventh-day Adventists*, 2. pregledano izdanje, Mountain View, California: Pacific Press, 1977., str. 9-33.
- Neufeld, Don F., ur., *The Seventh-day Adventist Encyclopedia*, 2. pregledano izdanje, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1996., sv. 2, str. 73—82.
- Nichol, Francis D., *The Midnight Cry*, Washington, D. C.: Review and Herald, 1994.
- Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant: Denominational History Textbook for Seventh-day Adventist College Classes*, Mountain View, California: Pacific Press, 1979., str. 13—52.

2. poglavlje

Razdoblje doktrinarnog razvoja (1844.—1848.)

Posljedice velikog razočaranja 22. listopada 1844. za tekle su milerite u stanju potpune zbunjenosti. Vrhunac njihove nade odveo ih je u dubine očaja. Matematička sigurnost njihove vjere potresla ih je kad se očekivani događaj nije zbio. Nije moguće stvoriti točnu predodžbu o razočaranju milerita, ali vjerojatno je većina odbacila vjeru u drugi Kristov dolazak, vratila se svojim bivšim crkvama ili svjetovnoj nevjeri.

Možemo smatrati da su se oni koji su zadržali nadu u skori Kristov dolazak podijelili u tri skupine, ovisno o njihovom tumačenju onoga što se dogodilo 22. listopada. Skupina pod vodstvom Joshue V. Himesa, koju je najlakše prepoznati, ubrzo je prihvatila vjerovanje da se *tog dana ništa nije dogodilo*.

Smatrajući da su bili u pravu u vezi s očekivanim događajem (drugi Kristov dolazak), zaključili su da su pogrešno izračunali vrijeme. 5. studenog 1844. Himes je napisao:

“Sada smo uvjereni da se na autoritete na kojima smo temeljili svoje izračune ne može osloniti za određivanje *točnog datuma*.” Premda “smo blizu kraja... mi ne znamo *točan datum ili određeno vrijeme*, ali u cijelosti vjerujemo da

trebamo stražariti i čekati Kristov dolazak koji se može zbiti u svakom trenutku". (MC, 7. studenog 1844.)

Pod Himesovim vodstvom ova skupina je poduzela korake i ustrojila se u zasebnu adventističku skupinu u Albanyju, u državi New York, u travnju 1845. Ostarjeli William Miller je, pod utjecajem Himesa, svojim autoritetom podupro pokret u Albanyju. Fanatizam koji se neobuzdano širio adventističkim redovima bio je jedan od razloga za ustrojstvo. Stoga konferenciju u Albanyju treba smatrati pokušajem sređivanja redova.

To nas vodi drugoj prepoznatljivoj skupini adventista nakon razočaranja, skupini "produhovljenih". Ovaj ogranak adventista dobio je ime po činjenici što je ponudio duhovno tumačenje događaja od 22. listopada. Produhovljeni su smatrali da su i događaj i datum bili točni. Drugim riječima, *Krist se vratio 22. listopada*, ali je to bio duhovni dolazak.

Među produhovljenima ubrzo se javio fanatizam. Neki su tvrdili da su bezgrešni, a drugi su odbijali raditi jer su bili u milenijskoj suboti. Drugi su, slijedeći biblijski nalog da trebaju postati kao mala djeca, odbacili žlice i vilice te puzali na nogama i rukama. Nepotrebno je reći da su provale karizmatiskog zanosa preplavile njihovu sredinu.

Treća struja adventističkog pokreta nakon razočaranja bila je ona skupina koja je tvrdila da su bili u pravu što se tiče vremena, ali su pogriješili kad je u pitanju očekivani događaj. Drugim riječima, *22. listopada se nešto dogodilo, ali to nije bio drugi dolazak*. Među njima su bili i budući vođe pokreta koji se poslije razvio u Kršćansku adventističku crkvu.

Ovoj se skupini činilo da je većina, pod vodstvom Himesa, odričući se vrijednosti iskustva u pokretu 1844. godine odbacila i adventističku poruku. Premda je to prvobitno bila najmanja skupina, ona se smatrala istinskim nasljednikom nekada moćnog mileritskog pokreta.

Od tri ogranka mileritskog pokreta koje smo spomenuli ovaj treći je posljednji postao uočljiv. Čak i prije nego što se mogao definirati kao osebujan oblik adventizma, morali su objasniti dvije stvari: (1) Što se dogodilo 22. listopada 1844.? (2) Kakvo je to svetište koje je trebalo očistiti?

Ponovno definiranje Svetišta

Prvi korak prema jasnijem razumijevanju gore spomenutih pitanja dogodio se 23. listopada 1844. Tog se dana Hiram Edson, metodistički farmer iz Port Gibsona, u državi New York, uvjerio tijekom molitve s drugim vjernicima “da će primiti svjetlo” i da će naše “razočaranje biti objašnjeno”. Uskoro nakon toga on i njegov prijatelj pošli su hrabriti svoje suvjernike. Dok su prolazili poljem, Edson kaže: “Zaustavljen sam na pola puta” i “Nebo se otvorilo mojem pogledu... Nedvojbeno i jasno sam vidio da je naš Veliki svećenik toga dana, umjesto da iziđe iz svetinje nad svetinjama i siđe na Zemlju desetog dana sedmoga mjeseca, na kraju 2300 dana prvi put ušao u drugi odjel Svetišta te da prije dolaska na Zemlju mora obaviti posao u svetinji nad svetinjama.”

Edsonove misli bile su usmjerene i na Otkrivenje 10 gdje se opisuje knjižica koja je slatka u ustima, ali gorka u utrobi. Prepoznavši u ovom slatkom i gorkom iskustvu iz Otkrivenja 10 iskustvo milerita dok su propovijedali proročanstva iz Knjige proroka Daniela, Edson je primijetio da ovo poglavlje završava zapovijesću da se “ponovno poriče”.

U tom trenutku Edson je, na poziv prijatelja koji je išao pred njim, ponovno postao svjestan okoline. Na pitanje što nije u redu, Edson je uzvratilo da “je Gospodin odgovorio na jutrošnju molitvu davši nam svjetlo u vezi s našim razočaranjem”.

Ovo “viđenje” uskoro ga je potaknulo na opširno proučavanje Biblije s O. R. L. Crosierom i dr. F. B. Hahnom. Zaključili su, u skladu s Edsonovim iskustvom 23. listopada, da Svetište iz Daniela 8,14 koje treba biti očišćeno nije Zemlja ili Crkva, već Svetište na Nebu, a zemaljsko Svetište je bilo njegova slika ili preslika.

Hahn i Edson zaključili su da su njihova otkrića “upravo ono što rasijanom ostatku treba” da objasni razočaranje i “vрати braću na pravi put”. Oni su se stoga složili oko podjele troškova tiskanja ako Crosier “objasni predmet Svetišta”. Prema Edsonu Crosier je počeo objavljivati otkrića njihovih zajedničkih proučavanja u časopisu *Day-Dawn* početkom 1845. godine (H. Edson MS).

7. veljače 1846. Enoch Jacobs objavio je njihova otkrića u *Day-Star Extra* pod naslovom “Mojsijev zakon”. Do tog trenutka njihovo gledište je prilično sazrelo. Crosier i njegovi prijatelji pružili su proučavanjem Biblije odgovore na pitanja što se dogodilo 22. listopada 1844. i koje je Svetište trebalo biti očišćeno.

Njihove najvažnije zaključke, iznesene u “Mojsijevom zakonu”, možemo sažeto prikazati u nekoliko točaka: 1. Na Nebu postoji doslovno Svetište. 2. Hebrejski sustav Svetišta je cjelovit vizualni prikaz plana spasenja načinjen *prema uzorku nebeskog Svetišta*. 3. Kao što su i zemaljski svećenici imali dvije faze službe u Svetištu u pustinji, tako je i Krist imao dvije faze službe u nebeskom Svetištu. Prva faza počela je u svetinji prigodom Njegovog uzašašća, dok je druga počela 22. listopada 1844. kad je Krist prešao iz prvog u drugi odjel nebeskog Svetišta. Stoga je stvarni ili nebeski Dan pomirenja počeo tog dana. 4. Prva faza Kristove službe bavila se oprostom, a druga obuhvaća brisanje grijeha i čišćenje i Svetišta i pojedinih vjernika. 5. Čišćenje iz Daniela 8,14 bilo je čišćenje grijeha i ostvareno je krvlju, a ne vatrom. 6. Krist se neće vratiti na Zemlju dok ne završi službu u drugom odjelu.

Tako je zajedničko proučavanje Edsona, Crosiera i Hahna potvrdilo Edsonovo “viđenje” 23. listopada. Intenzivnim proučavanjem knjiga kao što su Poslanica Hebrejima i Levitski zakonik zajedno s Otkrivenjem te 7. i 9. poglavljem Daniela, oni su objasnili i čišćenje i Svetište kojem je čišćenje bilo potrebno. Oni su također počeli postupno razumijevati zapovijed iz Otkrivenja 10,11 da razočarani “trebaju ponovno proricati o mnogim pucima, narodima, jezicima i kraljevima”. Međutim, tijekom 1840-ih, kao što ćemo vidjeti, njihova zamisao o proricanju svijetu obuhvaćala je propovijedanje njihove novootkrivene istine samo onim mileritima koji još nisu bili prosvijetljeni u vezi s “čišćenjem Svetišta” i srodnim doktrinama.

Novo razumijevanje čišćenja Svetišta postalo je kamen temeljac u razvoju kasnije adventističke teologije. Zajedno s vjerovanjem u skori Kristov povratak koje su naslijedili od Millera, Kristova nebeska služba u dvije faze postat će u iduća dva desetljeća temeljni nauk onih koji su izrastali u crkvu.

Prije nego što napustimo čišćenje Svetišta, valja primijetiti da su adventisti ovaj nauk uskoro povezali s idejom o istražnom sudu ili sudu koji prethodi drugom Kristovom dolasku.

Miller je, naravno, povezao ovaj prizor suda iz Daniela 7, čišćenje Svetišta iz Daniela 8,14 i riječi “Došao je čas njegova Suda” iz Otkrivenja 14,7 sa sudom koji se treba zbiti prilikom drugog dolaska. Međutim, već 1840. jedan od Millerovih zamjenika tvrdio je da sud mora prethoditi drugom dolasku. U veljači iste godine metodistički propovjednik Josiah Litch ukazao je na to da se sud mora dogoditi *prije* uskrsnuća. Litch je do 1842. godine usavršio svoje gledište i istaknuo da je božanski čin podizanja neke osobe u život i slanje drugih u smrt prilikom Kristovog drugog dolaska izvršni sud koji nužno mora imati uvodni “parnič-

ni” dio (*Prophetic Expositions*, sv. 1, str. 49—54). Skupina koja je prerastala u Kršćansku adventističku crkvu poslije je razradila ovu misao. Crosier, premda u svojem članku u veljači nije izričito spomenuo sud koji prethodi drugom dolasku, istaknuo je da je Veliki svećenik nosio naprsnik na Dan pomirenja te da je čišćenje Svetišta bilo čišćenje od grijeha.

Josephu Batesu (bivšem mornaričkom kapetanu i aktivnom mileritskom laiku) trebalo je 1847. godine, a nekima već 1845. godine, samo korak da poistovjete nebeski dan pomirenja s istražnim sudom koji se nužno mora zbiti prije nego što se Krist vrati i obavi adventni sud kada će svi primiti pravednu nagradu. Premda su ga neki prvobitno odbacili (uključujući Jamesa Whitea, mladog propovjednika iz Christian Connexion, koji je postao silni zagovornik poruke iz 1844. godine), ovaj se nauk čvrsto uvriježio sredinom 1850-ih.

Tako se tijekom razvoja adventističke teologije smatralo da je čišćenje Svetišta iz Daniela 8,14 Kristov čin istražnog suda ili suda koji prethodi drugom dolasku u svetinji nad svetinjama u nebeskom Svetištu. Tako su oni koji su izrastali u Kršćansku adventističku crkvu propovijedali prvu anđeosku vijest (“Došao je čas njegova Suda”, Otkrivenje 14,7) i naposljetku je protumačili kao najavu početka istražnog suda 22. listopada 1844.

Dosad smo istražili razvoj dva osebujna stupa adventističke teologije u nastajanju: (1) Isusov osobni, skori dolazak, premilenaristički povratak — vjerovanje naslijeđeno od milerita i (2) Kristovu službu u dva odjela Svetišta uključujući i istražni sud, doktrinarni stav koji su vjernici oblikovali dok su se mučili sa značenjem čišćenja Svetišta u Danielu 8,14.

Tako, dok je većina mileritskih adventista pod vodstvom Himesa gledajući unatrag smatrala vremenski dio svojeg tumačenja proročanstva o 2300 dana iz Daniela 8,14 po-

greškom, skupina koja je izrastala u Kršćansku adventističku crkvu smatrala je da su mileriti točno odredili vrijeme, ali su pogriješili u vezi s događajem koji se zbio 22. listopada 1844. Nakon svega, primijetili su, nitko nije uspio pobiti Millerove izračune vremena. Ali nakon daljnjeg proučavanja postalo im je očito da su mileriti pogrešno protumačili simbolizam i “čišćenja” i “Svetišta”.

Ova mala skupina nepriznatih vjernika odbila je sići s proročkog podija koji je mileritski pokret učinio tako moćnom silom. Umjesto toga, oni su gradeći na spoznajama Millera i Snowa izvršili nužne ispravke. Osjećali su duboko uvjerenje da je Bog pozvao Millera da prosvijetli svijet porukom o blizini drugog Kristovog dolaska.

Proročki dar

Usko povezano s proročkom valjanošću mileritske poruke i ispravnošću 22. listopada bilo je i pozivanje sedamnaestogodišnje Ellen Harmon (Ellen White nakon vjenčanja 1846. godine) u proročku službu. Ona je, zajedno s drugim mileritima, u studenom 1844. odbacila vjeru da se nešto dogodilo 22. listopada. Ali na njezino iznenađenje, sjeća se ona poslije, “dok sam se molila kod obiteljskog oltara (u prosincu 1844.), na mene se spustio Sveti Duh”. Kad je, u viđenju, tražila svoju subraču adventiste i nije ih mogla naći, glas joj je rekao da podigne pogled. “Tada sam”, sjeća se ona, “podigla pogled i ugledala pravi i uski put... Adventisti su se nalazili na ovom putu i putovali u (nebeski) grad koji je bio na samom kraju puta. Iza njih, na početku puta, nalazilo se jarko svjetlo za koje mi je anđeo rekao da predstavlja ponoćni povik.” Bog je na taj način potvrdio da je 22. listopad bio ispunjenje proročanstva.

“Ovo svjetlo”, nastavlja Ellen Harmon, “sjalo je cijelim putem i osvjetljavalo im (vjernicima) stopala kako se ne

bi spotaknuli. Dok su njihove oči bile usmjerene na Isusa, koji je bio pred njima i vodio ih u grad, bili su sigurni.”

Ali neki su se, izvještava ona, “nepromišljeno odrekli svjetla iza njih i rekli da Bog nije bio taj koji ih je dosad vodio”. Za njih se “svjetlo ugasilo ostavljajući im stopala u potpunom mraku” i oni su “skliznuli s puta u tamni i bezbožni svijet” (EW 14,15).

Ovo prvo viđenje govori nam mnogo o službi Ellen Harmon. Prvo i najvažnije je da ono ističe njezinu životnu preokupaciju — skori Kristov povratak i Božju brigu za Njegovu djecu. Osim toga, ono prikazuje dvostruki naglasak koji prožima cijelu njezinu službu.

Prvi aspekt tog naglasaka jest da se na Nebu dogodilo nešto vrlo važno 22. listopada 1844. i da adventisti nikad ne smiju zaboraviti svoje mjesto u proročkoj povijesti. Stoga je ona poslije mogla napisati da se “nemamo razloga bojati budućnosti, osim ako zaboravimo put kojim nas je Gospodin vodio i Njegovu poduku u prošlosti”. Adventisti su, smatrala je ona, proročki narod (LS 196).

Drugi aspekt ovog dvostrukog naglasaka jest da svatko osobno mora svoj pogled usredotočiti na Isusa, svojeg Spasitelja. Stoga adventisti nisu samo osobit, proročki narod, već su i kršćanski narod. Kao što ćemo vidjeti u petom poglavlju, ona je posebno naglasila ovaj drugi aspekt njezinog dvostrukog naglasaka u razdoblju nakon 1888. godine dok je nastojala da adventizam ova dva aspekta svojeg doktrinarnog sustava promatra iz prave perspektive.

Ellen White je tijekom sedamdeset godina (od 1844. do svoje smrti 1915.) propovijedala Božju ljubav, blizinu Kristovog dolaska i poruku o vremenu Božjeg suda. Naravno, u početku je njezin autoritet bio ograničen. Ali članovi crkve u nastajanju postupno su prepoznali njezinu proročku vijest kao Božju poruku za Njegov narod o vodstvu kroz krizu na svršetku vremena.

Ne iznenađuje što ona, s obzirom na karizmatski fanatizam u redovima nekih adventista nakon 1844. godine, nije željela biti Božja glasnogovornica. Ona je nesumnjivo bila svjesna da mileritski pokret, zbog nekih svojih iskustava, ima duboke predrasude prema viđenjima i privatnim objavama. Točnije, u svibnju 1845. skupina iz Albanyja javno se izjasnila da nema “povjerenja ni u kakvu novu poruku, viđenje, san, jezik, čudo, poseban dar, objavu” i tako redom (MW, 5. svibnja 1845.). Božjem proroku nikad nije bilo lako, a to se posebno odnosilo na 1844. — godinu kad je svjetina u Illinoisu ubila Josepha Smitha, mormonskog “proroka”. Ali Bog je rekao Elleni White da će je osnažiti. Kako je vrijeme prolazilo, adventisti su sve ozbiljnije shvaćali njezine poruke. Primjenjujući biblijsku povjeru proroka na njezin život i djelo, sve je više i više ljudi potvrđivalo vjeru u njezin poziv.

Ovdje trebamo istaknuti da Ellen Harmon nije bila ni prva ni jedina od Boga izabrana osoba za proročku službu među adventistima. U početku 1842. William Foy, crni slobodnjak koji je pripadao Baptističkoj crkvi, primio je dva viđenja o drugom Kristovom dolasku i nagradi za pravedne. Foy je neko vrijeme propovijedao ovu poruku. Onda je Bog, prije samog velikog razočaranja, u proročku službu pozvao Hazena Fossa, ali je on odbio surađivati pa je izgubio ovaj dar. Foss je poslije ohrabrio Ellen Harmon da ne učini istu pogrešku.

Prije nego što završimo s ovim dijelom o proročkom daru, treba naglasiti da dar Ellen White nije igrao istaknutu ulogu u razvoju adventističke doktrine. U jednom odgovoru 1874. godine kritičarima koji su tvrdili da su adventisti svoju doktrinu o Svetištu primili preko viđenja Ellen White, vodeći crkveni dužnosnik je odgovorio: “O tom predmetu napisane su stotine članaka. Ali ni u jednom od njih ne spominju se viđenja kao neki autoritet o ovom pitanju ili

kao izvor iz kojeg je ovo gledište nastalo... Uvijek se pozivalo na Bibliju u kojoj se nalazi obilje dokaza za gledišta koja imamo o ovom predmetu.” (RH, 22. prosinca 1874.)

Isto se može reći za svaku ključnu adventističku doktrinu. Prvenstvena metoda koju su pioniri rabili za oblikovanje crkvene doktrine bilo je proučavanje Biblije dok se ne postigne opća suglasnost. Tek tada bi Ellen White kadkad primila viđenje o predmetu o kojem se već raspravljalo, prvenstveno zato da podupre većinsku suglasnost i da onima koji još uvijek nisu bili u skladu s većinom pomogne prihvatiti ispravnost zaključaka koje je ova skupina izvela iz Biblije. Stoga je uloga Ellen White u razvoju doktrine bila da je potvrdi, a ne začne. Međutim, kao što ćemo vidjeti u četvrtom poglavlju, ona je povremeno igrala istaknutiju ulogu u razvoju nekog stava na području adventističkog načina života nego u oblikovanju doktrine.

Neki od prvih adventističkih vođa bili su posebno osjetljivi na možebitnu zlorabu dara proroštva. Na primjer, adventisti su se godinama međusobno razlikovali u mišljenju kada točno treba početi i završiti subotu. Nakon temeljitog proučavanja Biblije 1855. godine, došlo se do općeg zaključka da subota počinje i završava zalaskom sunca. Međutim, Bates je još uvijek smatrao da počinje u šest sati. U tom trenutku Ellen White je primila viđenje koje potvrđuje gledište da subota počinje i završava zalaskom sunca, gledište do kojeg se već došlo proučavanjem Biblije. To je bilo dovoljno da Bates i njegovi prijatelji usklade svoje gledište s drugima. Zanimljivo je i to da je ovo viđenje promijenilo i gledište Ellen White o ovom pitanju.

Tada se pojavilo pitanje zašto Bog nije odmah ovu nedomicu riješio viđenjem. Odgovor Jamesa Whitea ključan je za razumijevanje uloge dara njegove supruge. *“Izgleda da”,* napisao je on, *“Gospodin ne želi podučavati svoj narod o biblijskim pitanjima preko dara Duha sve dok Njegovi*

sluge marljivo ne istraže Njegovu riječ... Neka ovi darovi imaju svoje odgovarajuće mjesto u Crkvi. Bog ih nikada nije postavio pred nas i zapovjedio nam da ih gledamo i slijedimo na putu istine, na putu u Nebo. On je uzvisio svoju Riječ. Sveto pismo, Stari i Novi zavjet, svjetiljka je ljudima koja rasvjetljava put u kraljevstvo. Slijedite nju. Ali ako zastranite od biblijske istine i dođete u opasnost da budete izgubljeni, možda će vas Bog u trenutku kad On odluči ispraviti, vratiti Bibliji i spasiti vas.” (isto, 25. veljače 1868.)

Kršćanska adventistička crkva biblijski je usmjeren pokret koji prihvaća biblijski nauk o daru proroštva. Međutim, jedan od neželjenih aspekata adventističke povijesti jest da su neki članovi Crkve prečesto zlorabili dar Ellen White stavljajući ga iznad Biblije. I James i Ellen White, kao i drugi utemeljitelji Crkve, odbacili su ovaj nebiblijski stav. Dar proroštva je blagoslov Božjoj crkvi, ali istinski adventizam uvijek je ponajprije uzvisivao Sveto pismo.

Subota

Istodobno s gore opisanim razvojem doktrina, adventisti koji su vjerovali u nauk o nebeskom Svetištu i valjanosti 22. listopada počeli su potpunije razumijevati Božji zakon i sedmi dan subotu.

Prvi adventisti koji su prihvatili sedmi dan subotu čuli su o njoj od baptista sedmog dana koji su početkom 1840-ih ponovno osjetili potrebu da propovijedaju ovo posebno svjetlo. Jedna njihova članica, ratoborna Rachel Oakes, pozvala je jednog adventističkog propovjednika koji je pripadao Metodističkoj crkvi da drži *sve* Božje zapovijedi. Zato je pastor Frederick Wheeler u proljeće 1844. počeo svetkovati sedmi dan subotu.

Nekako u isto vrijeme nekoliko članova crkve u Washingtonu, u državi New Hampshire, gdje je Wheeler često

propovijedao, također je počelo svetkovati biblijsku subotu. Tako je prva adventistička crkva koja je svetkovala subotu nastala prije velikog razočaranja.

U ljeto 1844. T. M. Preble, baptistički pastor koji je postao milerit, također je prihvatio subotu preko svojih poznanstava u crkvi u Washingtonu. Misleći da je vrijeme kratko, ni Wheeler ni Preble nisu osjećali potrebu da istaknu pitanje novootkrivene poruke o suboti.

Međutim, Preble je 28. veljače 1845., nakon velikog razočaranja, objavio svoje gledište o suboti u jednom broju časopisa *Hope of Israel*. Kasnije iste godine on je ponovno iznio svoje gledište u pamfletu od dvanaest stranica s naslovom koji nije bio previše suptilan: *Traktat koji pokazuje da u skladu sa zapovijedima treba svetkovati sedmi dan subotu, a ne prvi dan*.

U ožujku 1845. Prebleovi spisi dospjeli su u ruke Josephu Batesu, jednom od tri najvažnija utemeljitelja Kršćanske adventističke crkve. Bates je prihvatio subotu i naposljetku to podijelio s Crosierom, Hahnom i Edsonom. Edson je prihvatio biblijsku subotu, dok su Crosier i Hahn bili skloni tom vjerovanju. Oni su u međuvremenu svoje nove spoznaje o nebeskom Svetištu iznijeli Batesu i on je spremno priznao njihovu biblijsku utemeljenost. Tako se krajem 1845. ili početkom 1846. godine počela formirati mala skupina adventističkih vjernika oko zajedničkih doktrina o Kristovoj službi u Svetištu i obvezi svetkovanja sedmog dana subote. Odsad ćemo ih zvati adventisti štovatelji subote. Oni su stvorili jezgru iz koje će početkom 1860-ih nastati Kršćanska adventistička crkva.

Bivši mornarički kapetan Bates objavio je u kolovozu 1846. traktat pod naslovom *Sedmi dan subota, trajni znak*. Bates je upoznao i Jamesa Whitea i Ellen Harmon (koji su se vjenčali 30. kolovoza 1846.) sa sedmim danom subotom. Godinama poslije Ellen White se sjetila da je “u jesen

1846. godine počela svetkovati, podučavati i braniti sedmi dan subotu” (1T 75). Tako su se krajem 1846. sva tri utemeljitelja Kršćanske adventističke crkve ujedinila u vjeri u doktrinu o suboti.

Bates je sedmom danu suboti dao bogatstvo i proročki smisao koji nikada nije imala među baptistima sedmog dana. Za baptiste je to bio samo puki ispravan dan. Ali za Batesa, uronjenog u proročku vjeru koja se hranila opširnim proučavanjem Knjige proroka Daniela i Otkrivenja, sedmi dan subota bila je obogaćena eshatološkim značenjem koje je nadilazilo baptističko razumijevanje.

Bates je u nizu knjižica rastumačio subotu u okviru Otkrivenja 11—14. Između 1846. i 1849. godine on je najmanje triput dao svoj doprinos proročkom razumijevanju subote. Prvo, počeo je uviđati vezu između subote i Svetišta. Dok je proučavao o oglašavanju sedme trube u Otkrivenju 11,15-19 (ulomak koji se očito bavi posljednjim danima), Batesa je posebno privukao 19. redak: “Uto se otvori hram Božji što se nalazi u nebu i pokaza se njegov ‘Kovčeg saveza’.”

Bates je primijetio snažan porast broja napisa o sedmom danu suboti. Zašto? Kad je sedmi anđeo zatrubio, smatrao je on, bila je otvorena druga prostorija Božjeg hrama na Nebu, Kovčeg saveza je bio duhovno otkriven i ljudi su počeli istraživati Pismo. Kovčeg saveza u zemaljskom Svetištu sadržavao je Deset zapovijedi. On je tako usporedbom zemaljske slike i nebeske stvarnosti zaključio da se u svetinji nad svetinjama u nebeskom Svetištu, kao nekada u zemaljskom, čuva Deset zapovijedi. Božji zakon je naposljetku shvaćen kao temelj istražnog suda koji je počeo 22. listopada 1844. Tog je dana otvoren drugi odjel na Nebu otkrivši Kovčeg saveza i prouzročivši ponovno naglašavanje Božjeg zakona.

Drugi Batesov doprinos razvoju razumijevanja subote u proročkoj povijesti nastao je kao rezultat njegovog prou-

čavanja triju anđeoskih vijesti iz Otkrivenja 14. On ih je prikazao uzastopnima. Prve dvije (čas Božjeg suda i pad Babilona), rekao je on, mileriti propovijedaju. Ali on je smatrao da se 12. redak: “Na tome se temelji postojanost svetih koji čuvaju Božje zapovijedi i vjeru u Isusa” počeo ispunjavati nakon 22. listopada 1844. Tako se, pisao je on 1847. godine, narod “u posljednje dvije godine grupira oko Božjih zapovijedi” (*Seventh-day Sabbath* izdanje 1847./, str. 59).

Bates nije, naravno, previdio proročku silinu Otkrivenja 12,17: “Tada, obuzet gnjevom protiv Žene, Zmaj ode da vodi rat protiv ostalih iz njezina potomstva, protiv onih koji vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo”. Otkrivenje 13 taj “rat”, smatrao je on, opisuje kao silu Zvijeri koja nastoji nadvladati Božji narod koji vrši zapovijedi i u konačnici mu objavljuje smrtnu presudu u 15. retku. Tako je treći Batesov doprinos (u proročkom okviru) teologiji subote razvoj koncepta Božjeg pečata na kraju vremena i žiga Zvijeri u kontekstu odanosti ili Bogu ili Zvijeri. Vjernost biblijskoj suboti, smatrao je on, bit će vanjska središnja točka ove borbe.

Uvjetna besmrtnost

Posljednja osebujna adventistička doktrina je uvjetna besmrtnost. Većina je kršćana tijekom povijesti, slijedeći grčku filozofiju, vjerovala da se ljudi rađaju besmrtni. Tako, kad njihovo tijelo umire, duh ili duša vraća se da živi s Bogom ili u pakao koji vječno gori. Drugim riječima, ljudi posjeduju urođenu besmrtnost. Nemoguće je umrijeti ili prestati postojati.

Brojni biblijski učenjaci su tijekom povijesti, razmatrajući ovo pitanje iz hebrejske, a ne grčke perspektive, nijekali nauk o urođenoj besmrtnosti. George Storrs je bio jedan od takvih pojedinaca. Nakon tri godine intenzivnog prou-

čavanja Biblije, ovaj je metodistički propovjednik 1840. godine zaključio da ljudska bića ne posjeduju urođenu besmrtnost. Besmrtnost, smatrao je on, dobivaju oni koji slijede Krista te je stoga uvjetna. Oni koji prihvaćaju Krista vjerom dobit će besmrtnost, dok će oni koji Ga odbacuju ostati smrtni i podložni smrti.

Naravno, ovaj nauk imao je izravnog utjecaja na nauk o sudbini bezbožnih. Ukratko, ako bezbožnici nisu besmrtni, oni ne mogu vječno gorjeti. Vatra pakla će ih progutati, a posljedice će biti vječne. Tako je Storrs počeo propovijedati “uništenje”. Vjerovati nešto drugo, smatrao je on, značilo bi napasti Božji karakter ljubavi.

Storrs se 1842. godine pridružio mileritskim adventistima i uskoro se razvio u jednog od vodećih aktivista i pisaca ovog pokreta. U jesen 1844., kao što smo vidjeli prije, on je postao jedan od najistaknutijih zagovornika pokreta “sedmog mjeseca”. U međuvremenu je Charles Fitch bio jedan od njegovih prvih propovjednika obraćenika. “Dragi brate Storrs,” pisao je Fitch 25. siječnja 1844., “budući da si dugo sam vodio Gospodnju bitku o pitanju stanja mrtvih i konačnoj propasti bezbožnika, javljam ti da sam i ja nakon mnogo razmišljanja i molitve spreman stati uz tebe” (Charles Fitch Georgu Storrsu, 25. siječnja 1844.).

Sva tri utemeljitelja Kršćanske adventističke crkve, Joseph Bates i James i Ellen White, prihvatili su nauk o uvjetnoj besmrtnosti. Osim što je on bio biblijski utemeljen, i njihova teologija je to nužno zahtijevala. Naime, vjerovanje u besmrtnu dušu koje su već na Nebu ili u paklu uklanja potrebu za uskrsnućem prije ili poslije milenija, opisanim u Novom zavjetu. Osim toga, ako su ljudi već primili svoju nagradu, čemu istražni sud ili drugi dolazak? Tako je uvjetna besmrtnost postala čvrsta veza u teologiji usredotočenoj na Kristovu službu u nebeskom Svetišću.

Stožerne doktrine i tri anđeoske vijesti

Početkom 1848. godine adventistički vođe, štovatelji subote, opširnim i intenzivnim proučavanjem postigli su temeljnu suglasnost o najmanje pet točaka doktrine: (1) osobni, vidljiv, premilenaristički Isusov povratak; (2) čišćenje Svetišta i Kristova služba u drugom odjelu koja je počela 22. listopada 1844. početak je stvarnog Dana pomirenja; (3) valjanost duha proroštva; sve veći broj vjernika postupno uviđa da je služba Ellen White suvremeno očitovanje tog dara; (4) obveza svetkovanja sedmog dana subote; uloga subote u velikom sukobu na kraju vremena prorečena je u Otkrivenju 11-14; (5) besmrtnost nije urođena ljudska osobina, već nešto što ljudi primaju vjerom u Krista.

Adventisti štovatelji subote, a poslije i vjernici Kršćanske adventističke crkve, prihvatili su ove točke vjere kao doktrinarnu “međaše” ili “stupove”. Oni su odvojili ovaj ogranak adventizma ne samo od ostalih mileritskih ogranaka, već i od ostalih kršćana općenito. Ovih pet doktrina stajalo je u srcu razvoja adventista štovatelja subote, i to ih je učinilo osobitom skupinom. Štovatelji sedmog dana iznimno su cijevali i odlučno propovijedali ova vjerovanja.

Štovatelji subote imali su, naravno, mnogo zajedničkih doktrina s drugim kršćanima kao što je spasenje milošću po vjeri u Kristovu žrtvu i učinkovitost molitve. Ali njihov nauk i propovijedanje usredotočilo se na ove posebne, stožerne doktrine. Njihovo naglašavanje djelomično je proizišlo iz činjenice da su ova vjerovanja morali braniti susrećući se s drugim kršćanima, a djelomično iz njihove želje da ova naučavanja podijele s ljudima koji ih nisu poznavali. Kao što ćemo vidjeti u petom poglavlju, ovaj jednostrani pristup u konačnici je uzrokovao probleme u adventizmu.

Važno je, međutim, razumjeti da ovih pet stožernih doktrina nisu stajale same. One su tvorile jedinstvenu doktrinarnu i proročku cjelinu. U srcu ove cjeline bile su dvije biblijske

točke — Svetište i tri anđeoske vijesti. Roswell F. Cottrell pisao je 1863. godine o središnjoj ulozi Svetišta u vjerovanju štovatelja subote: “Zaključujemo ne samo da je nebesko Svetište veliko središte kršćanskog sustava, kao što je zemaljsko Svetište bilo središte simboličnog, već da je ovaj predmet središte i tvrđava sadašnje istine. Budući da je naš hram na Nebu, a u tom hramu ‘Kovčeg saveza’ s Božjih Deset zapovijedi i u samom središtu ovih zapovijedi Gospodnja subota okružena s devet moralnih uredbi koje se ne mogu ukinuti, nije čudno što neprijatelji subote ne samo da nastoje ukinuti Deset zapovijedi, već i uništiti istinsko Svetište u kojem su one smještene.” (RH, 15. prosinca 1863.)

Naša prethodna rasprava istaknula je povezanost svake stožerne doktrine sa Svetištem. U ovom trenutku važno je naglasiti i središnju važnost Svetišta u adventističkoj teologiji i činjenicu da je teologija jedinstven niz međusobno povezanih vjerovanja. Stoga dovodeći u pitanje jedan dio sustava, dovodi se u pitanje cijeli sustav.

Druga biblijska tema koja sjedinjuje teologiju adventista štovatelja subote jesu tri anđeoske vijesti iz Otkrivenja 14. Ove poruke ne samo da su povezale cijelu adventističku doktrinu sa službom u Svetištu i porukom o sudu (i spase-nju), već su štovateljima subote omogućile da nađu svoje mjesto u povijesti. Osim toga, tri anđeoske vijesti postale su proročka sila koja je misiju adventističkih kršćana raširila diljem svijeta dok je Crkva svoju jedinstvenu poruku nastojala prenijeti “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku” (Otkrivenje 14,6). Ali ovakvo viđenje misije bilo je daleko od umova nekolicine zbunjenih adventista štovatelja subote krajem 1840-ih.

S druge strane, oni su već tada počeli uviđati proročku važnost triju anđeoskih vijesti za njihovo djelo. James White je 1850. godine tiskao važan članak u kojem je sažeo njihova gledišta o ovom predmetu. On je prvu anđeosku vijest (Ot-

krivenje 14,6.7) poistovjetio s mileritskim propovijedanjem o drugom Kristovom dolasku. Za njega je vremenska odrednica “jer je došao *čas* njegova Suda” bila presudna. “Cijelo adventističko mnoštvo”, pisao je, “nekad je vjerovalo” da će se nešto posebno dogoditi oko 1843. godine. “Nevjera onih koji sada sumnjaju”, nastavlja on, “ne dokazuje da smo mi onda pogriješili. Istek vremena te neprekidno posrtnje i nevjera adventista nije Božju istinu pretvorila u laž, veća ona i dalje ostaje istina”.

Drugi anđeo (vidi Otkrivenje 14,8), naglasio je White, “*slijedio je*” prvog anđela. Kad su, kao odgovor na propovijedanje o skorom drugom dolasku, crkve počele zatvarati svoja vrata mileritima i isključivati ih, tada je drugi anđeo, preko Charlesa Fitcha, objavio poruku: “Pade, pade Babilon... iziđite iz njega, narode moj.”

“Ovo proročanstvo”, napisao je White, “točno se ispunilo, u pravo vrijeme i na pravom mjestu... Čuli smo to vlastitim ušima, naši glasovi su to objavili, a cijelo naše biće osjetilo je njegovu silu, naše oči su vidjele njegove posljedice kad je Božji narod raskinuo okove koji su ga vezali za razne sekte i pobjegao iz Babilona...”

“Druga anđeoska vijest pozvala nas je iz otpalih crkava pa sada slobodno razmišljamo i djelujemo sami u strahu Božjem. Iznimno je zanimljiva činjenica da se o pitanju subote počelo raspravljati među vjernicima u drugi dolazak odmah nakon što su drugom anđeoskom viješću pozvani iz crkava. Bog djeluje prema svojem planu. Istina o suboti došla je u pravo vrijeme da bi se ispunilo proročanstvo”.

White je poruku trećeg anđela smatrao vrhuncem proročkog pokreta. To je trebala biti Božja posljednja poruka milosti svijetu prije same velike žetve duša prilikom drugog dolaska (vidi Otkrivenje 14,15-20).

Isticao je da Otkrivenje 13 i 14 i treća anđeoska vijest priznaju samo dvije skupine ljudi. Jedna progoni svece i

prima žig Zvijeri, dok druga nastavlja strpljivo čekati Kristov povratak (usprkos razočaranju 22. listopada 1844.) i “VRŠITI BOŽJE ZAPOVIJEDI”.

“Nikad nisam bio ispunjen ovakvim osjećajima kao sada dok držim olovku”, pisao je James White dok se u svojem opisu bližio emotivnom vrhuncu. “I nikad nisam vidio i osjećao važnost subote kao sada. Kao izlazak sunca od istoka, istina o suboti postajala je sve veće svjetlo, sve snažnije, dok nije postala istina koja zapečaćuje...”

“Mnogi su se zaustavili kod prve anđeoske poruke, neki kod druge, a mnogi će odbaciti treću, ali samo će nekolicina ‘pratiti Janje kud god ono ide’ i naslijediti zemlju. Premda moraju proći kroz vatru i krv i biti svjedoci ‘vremena nevolje kakvo nikada nije bilo’, oni neće popustiti ni ‘primiti žig Zvijeri’, već će se nastaviti boriti i ustrajati u svetoj bici sve dok na ‘Božjim harfama’ ne zasviraju melodiju pobjede na brdu Sion.” (PT, travanj 1850.)

Adventisti štovatelji subote doista su se smatrali proćokim pokretom. Oni su često zbog svojih uvjerenja nazivali svoj pokret “trećom anđeoskom viješću”.

Misijski pristup “zatvorenih vrata”

Premda su tri anđeoske vijesti iz Otkrivenja 14 očito upućivale na svjetsku misiju, ovaj aspekt anđeoskih vijesti uopće nije bio očit prvim adventistima štovateljima subote. Istina je progresivna i, kao što se to često događa u životu, štovatelji subote su Božji plan razumijevali korak po korak. Zapravo, prve adventiste štovatelje subote lakše je razumjeti kao protivnike, a ne zagovornike misije. Njihovu misijsku teoriju i praksu najtočnije možemo opisati kao pristup “zatvorenih vrata”.

Ovaj koncept nije izvorna zamisao adventista štovatelja subote, već ga je iskovao William Miller koji je ovu

poruku povezao s “ponoćnim poklikom” iz prispodobe o deset djevica (vidi Matej 25). Ova prispodoba kaže da će vrata prilikom Zaručnikova (Kristova) dolaska biti zatvorena i da će neki ostati vani. “Zatvorena vrata”, naučavao je Miller u 1830-im i početkom 1840-ih, “podrazumijevaju zatvaranje posredničkog kraljevstva i svršetak razdoblja Evandjelja” (*Evidence From Scripture and History* (izdanje 1842.), str. 237). Nakon što se Krist nije vratio 22. listopada 1844., Miller, koji je još uvijek očekivao Kristov skori dolazak na nebeskim oblacima, protumačio je zatvorena vrata kao svršetak vremena kušnje.

Tako je Miller u prosincu 1844. mogao napisati: “Obavili smo svoj posao upozoravanja grešnika i pokušali probuditi službenu crkvu. Bog je u svojoj providnosti zatvorio vrata, mi samo možemo poticati jedan drugoga na strpljenje kako bismo učvrstili svoj poziv i izbor. Mi sada živimo u posebno vrijeme koje je spomenuto u Malahiji 3,18, Danielu 12,10 i Otkrivenju 22,10-12. U ovim tekstovima ne možemo a da ne vidimo da će malo prije Kristovog dolaska doći do razdvajanja pravednika i nepravednika... Nikada od vremena apostola nije povučena ovakva crta razdvajanja.” (AH, 11. prosinca 1844.)

Ružne i uvredljive reakcije nevjernika i bivših milerita nakon velikog razočaranja svakako su stvorile dojam da su vrata uistinu zatvorena. Osim toga, 22. listopada naglo se zaustavio golem dotok novih obraćenika.

Gotovo svi mileriti prihvatili su nauk o zatvorenim vratima odmah nakon velikog razočaranja. Ali to se uskoro promijenilo jer je nauk o zatvorenim vratima bio povezan s ispunjenjem proročanstva 22. listopada. Posljedica je bila da je većina milerita, kad su pod Himesovim vodstvom počeli tvrditi da su pogriješili u vezi s vremenom te da se 22. listopada ništa nije dogodilo, također odbacila i vjerovanje da su vrata kušnje zatvorena.

S druge strane, adventisti štovatelji subote, uključujući i Batesa i Whiteove, i dalje su vjerovali u ispunjenje proročanstva 22. listopada i nauk o zatvorenim vratima. Tako su ih drugi mileritski adventisti počeli nazivati “narodom subote i zatvorenih vrata”, pogrdnim nazivom koji je opisivao njihovu posebnost.

Problem skupine “zatvorenih vrata” bio je što su od mileritskog pokreta naslijedili jednu zabludu u teoriji “zatvorenih vrata” koja je bila usko povezana s njihovim pogrešnim razumijevanjem čišćenja Svetišta. Ako je čišćenje Svetišta značilo Kristov dolazak, onda je očito vrijeme kušnje za grešnike bilo okončano 22. listopada. Daljnje proučavanje Biblije, kao što smo već primijetili, pomoglo je štovateljima subote da uskoro uvide svoju zabludu u vezi s čišćenjem Svetišta, ali trebalo im je nekoliko godina da raščiste s pogrešnim konceptima povezanim sa zatvorenim vratima.

Ali katkad čak i pogreške donose pozitivne rezultate. Tako se dogodilo i sa zatvorenim vratima. Tijekom razdoblja zatvorenih vrata u razvoju adventističke misije, adventisti štovatelji subote vjerovali su da se evanđeosko djelovanje njihovog pokreta ograničava na one koji su prihvatili mileritsku vijest iz 1830-ih i početkom 1840-ih. Vrata milosti bila su zatvorena za sve druge.

Pogreška “zatvorenih vrata” pružila je maloj skupini adventista štovatelja subote obilje vremena da izgrade vlastite teološke temelje. Malo su svojih oskudnih sredstava trošili na evangelizaciju dok nisu imali poruku. Nakon što su stvorili vlastiti teološki identitet, njihov sljedeći korak bio je pokušaj da uvjere druge milerite u svoje doktrine i proročko tumačenje. Ova zadaća obavljena je između 1848. i 1850. (time se bavi sljedeće poglavlje).

“Korisnost” razdoblja zatvorenih vrata je u tome što je štovateljima subote pruženo vrijeme da oblikuju doktrinarni temelj i razviju člansku bazu. Tek nakon što su obavili

ovu zadaću, bili su spremni za sljedeći korak u svojoj pro-ročkoj zadaći.

Za one koji žele saznati više

- Damsteegt, P. Gerard., *Foundation of the Seventh-day Adventist Message and Mission*, Grand Rapids: Eerdmans, 1977. (Ponovljeno izdanje: Andrews University Press, Berrien Springs, Michigan, 1988.)
- Douglass, Herbert E., *Messenger of the Lord: The Prophetic Ministry of Ellen G. White*, Boise, Idaho: Pacific Press, 1998.
- Froom, Leroy Edwin, *The Conditionalist Faith of Our Fathers*, Washington, D. C.: Review and Herald, 1965., sv. 2, str. 646—740.
- Holbrook, Frank B., ur., *Doctrine of the Sanctuary: A Historical Survey (1845-1863)*, Silver Spring, Md.: General Conference of Seventh-day Adventists, 1989.
- Knight, George R., *Meeting Ellen White: A Fresh Look at Her Life, Writings, and Major Themes*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1996.
- Knight, Geogre R., *Walking With Ellen White: The Human Interest Story*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1999.
- Knight, George R., ur., *1844. and the Rise of Sabbatarian Adventism*, str. 143—190. (Ovaj svezak sadrži većinu dokumenata citiranih u ovom poglavlju.)
- Land, Gary, ur., *Adventism in America*, str. 29—52.
- Maxwell, C. Mervyn, *Tell It to the World*, str. 40—94.
- Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 53—71.
- White, Arthur L., *Ellen G. White*, Washington, D. C.: Review and Herald, 1981.—1986., sv. 1, str. 45—138.

3. poglavlje

Razdoblje organizacijskog razvoja (1848.—1863.)

Promatrajući sadašnji ustroj Kršćanske adventističke crkve, teško je vjerovati da se većina prvih adventista protivila crkvenom ustroju iznad razine mjesne crkve. George Storrs sažeto je iznio njihov stav kad je upozorio da se “nijednu crkvu ne može ustrojiti prema ljudskom nahođenju a da *u trenutku kad je ustrojena* ne postane Babilon” (MC, 15. veljače 1844.).

Storrsovo razmišljanje nije teško razumjeti. Konačno, nisu li ustrojene crkve, crkvena tijela koja su Fitch i njegovi sljedbenici definirali kao Babilon, isključile milerite? Zašto, slijedi dalje, da ovi slobodni ljudi ponovno stvaraju drugi Babilon? Ovo mišljenje bilo je rašireno među svim ograncima mileritskih adventista uključujući i štovatelje subote. Osim toga, Christian Connexion, skupina koja se tradicionalno protivila crkvenom ustroju iznad mjesne razine, također je snažno utjecala na jačanje protuorganizacijskog stava među adventistima. Dvoje od troje utemeljitelja, štovatelja subote, James White i Joseph Bates, pripadali su Christian Connexion.

S druge strane, treći utemeljitelj, Ellen White, odrasla je u Metodističkoj episkopalnoj crkvi. Naslov djela Charlesa Fergusona *Organizing to Beat the Devil: Methodists and Early America* pomaže nam da uvidimo kako je Ellen White, došavši iz najorganiziranije protestantske crkve onog vremena, ovo pitanje promatrala iz druge perspektive. Adventistima štovateljima subote trebalo je gotovo dvadeset godina da nađu rješenje za napetosti oko ustroja.

Kao što smo već vidjeli u drugom poglavlju, do 1848. godine mala skupina vođa adventista štovatelja subote sporazumjela se oko skupa osnovnih doktrina i vjerovala da je njihova odgovornost propovijedati svoja vjerovanja onim adventistima koji su još uvijek zbunjeni u vezi s onim što se dogodilo u listopadu 1844. Štovatelji subote izabrali su tipično mileritski pristup propovijedanju svojih vjerovanja. Organizirali su niz konferencija na kojima su raspravili ovo pitanje. Ove poluslužbene konferencije trebamo smatrati prvim organizacijskim korakom u razvoju Kršćanske adventističke crkve.

Konferencije štovatelja subote

Prva konferencija štovatelja subote održana je u proljeće 1848. u Rocky Hillu, u Connecticutu. Iste godine održano je još najmanje pet, 1849. drugih šest, a 1850. godine još deset konferencija. Joseph Bates i Whiteovi nazočili su većini ovih konferencija. Premda je većina konferencija održana tijekom vikenda, neke su trajale od četvrtka do ponedjeljka. Njihova svrha, prema Jamesu Whiteu, bila je “ujediniti braću oko velikih istina povezanih s porukom trećeg anđela” (RH, 6. svibnja 1852.). Do 1848. godine mnogi adventisti u Novoj Engleskoj i zapadnom New Yorku uvjerali su se u valjanost jedne ili više doktrina adventista štovatelja subote, ali nedostajala im je opća suglasnost.

Izvjješće Jamesa Whitea o prvoj konferenciji štovatelja subote oslikava i njihovu svrhu i dinamiku. “Te večeri imali smo sastanak (četvrtak, 20. travnja 1848.), bilo nas je ukupno pedesetak”, napisao je White. “U petak ujutro braća su dolazila dok nas se nije skupilo oko pedeset. Nisu svi u cijelosti prihvaćali istinu. Naš sastanak tog dana bio je vrlo zanimljiv. Brat Bates iznio je zapovijedi u jasnom svjetlu, a neka dojmljiva svjedočanstva istaknula su njihovu važnost. Ova propovijed utvrdila je one koji su već bili u istini i probudila one koji se nisu konačno odlučili.” (2SG 93)

Svrha i dinamika konferencija još je očitija u izvješću Ellen White o drugoj konferenciji koja je održana u “štajglju brata Arnolda” u Volneyu, u državi New York, tijekom kolovoza 1848. “Nazočilo je oko trideset petero ljudi,” napisala je, “svi oni koje se moglo skupiti u tom dijelu države. Teško je bilo naći dvoje koji isto misle. Svatko je uporno zagovarao svoja gledišta izjavljujući da su u skladu s Biblijom. Svi su gorljivo tražili priliku da iznesu svoja mišljenja ili da nam propovijedaju. Rečeno im je da mi nismo prevalili ovoliku razdaljinu da bismo slušali njih, već da smo ih došli podučiti istini. Brat Arnold je smatrao da je tisuću godina iz Otkrivenja 20 u prošlosti, a da su 144.000 oni koji su uskrsnuli prilikom Kristovog uskrsnuća...”

“Ove čudne razlike u mišljenjima teško su me opterećivale, osobito kad je brat Arnold govorio o tome da je tisuću godina u prošlosti. Znala sam da je u zabludi, moj duh je obuzela velika žalost, jer mi se činilo da obeščašćuje Boga. Onesvijestila sam se zbog tereta. Braća Bates, Chamberlain, Gurney, Edson i moj suprug molili su se za mene... Gospodin je čuo molitve svojih slugu i ja sam ponovno došla k svijesti. Svjetlo Neba počivalo je na meni. Uskoro sam izgubila dodir sa zemaljskim stvarima. Moj anđeo pratilac prikazao mi je neke zablude prisutnih kao i istinu u odnosu na njihove zablude. Da su ova suprotna gledišta

za koja su tvrdili da su u skladu s Biblijom samo njihova mišljenja, da ih moraju ostaviti i ujediniti se oko treće anđeoske vijesti. Naš sastanak okončan je pobjedonosno. Istina je odnijela pobjedu.” (2SG 97—99)

Zamijetite da su Bates i White odlučno preuzeli ulogu vođa na ovim prvim konferencijama. Za oblikovanje skupine vjernika u kaotičnim uvjetima među adventistima nakon razočaranja trebalo je odlučno vodstvo usmjereno k cilju. Također treba primijetiti da je prvenstvena svrha ovih sastanaka bila ujedinenje skupine vjernika oko treće anđeoske vijesti, vijesti koju su vođe štovatelja subote već proučili i prihvatili.

Prema Jamesu Whiteu, konferencije održane do studenog 1849. ispunile su svoju temeljnu svrhu. “Navješćivanjem istine o suboti u... vezi s adventnim pokretom,” izvijestio je brata Bowlesa, “Bog otkriva one koji pripadaju Njemu. U zapadnom New Yorku broj štovatelja subote brzo raste. U posljednjih šest mjeseci broj je više nego udvostručen. Slično je i u državi Maine, Massachusetts, New Hampshire, Vermont i Connecticut...”

Vrijeme rasula (kao posljedica velikog razočaranja) koje smo imali prošlo je, a sada je došlo vrijeme da se sveti okupe u jedinstvu vjere i budu zapečaćeni jednom svetom vjerom. Da, brate, došlo je...

Istina je da djelo sporo napreduje, ali napreduje pouzdano, i svakim je korakom sve jače...

Naše prošlo adventističko iskustvo, trenutačni stav i buduće djelo napisano je u Otkrivenju 14 tako jasno kako ga samo proročko pero može napisati. Hvala Bogu što vidimo...

Vjerujem da će istina o suboti tek odjeknuti zemljom onako kako drugi dolazak nikada nije...

Umoran sam zbog adventističkih časopisa i svih naših urednika, jadna stvorenja. Svjetiljka se ugasila pokušavajući osvijetliti njihovu slijepu braću na putu u Božje kra-

ljevstvo”. James je dodao da nema želje sličiti njima. “Samo tražim dragocjenu prednost da hranim, ako je moguće, moju jadnu braću ‘izopćenike’.” (JW bratu Bowlesu, 8. studenog 1849.)

Tako su se štovatelji subote od samog početka smatrali narodom motiviranim misijom, narodom koji pokreću zapovijedi iz triju anđeoskih vijesti u Otkrivenju 14. Prvi korak u njihovoj evangelizaciji svijeta bio je propovijedanje zbu-njenim mileritima u kasnim 1840-im. Konferencije štovatelja subote postale su početno sredstvo za ostvarenje ovog cilja.

Trebamo primijetiti da premda je prvenstveni cilj konfe-rencija bio ujedinjenje vjernika oko već proučene skupine doktrina, konferencije su također omogućile usavršavanje ovih stavova jer su nova pitanja vodila daljnjim odgovorima u kontekstu proučavanja Biblije.

Tiskanje “istine”

Drugi korak u razvoju organizacijske strukture štovatelja subote bio je područje nakladništva. Kao i konferencije što-vatelja subote, prve tiskovine služile su za pozivanje, informi-ranje i ujedinjavanje skupine vjernika oko triju anđeoskih vijesti iz rasutih redova još uvijek smetenih mileritskih ad-ventista. Činjenica je da su tiskovine, usporedo s konferen-cijama, bile u srcu mileritske “organizacije” prije razočaranja.

Prve publikacije štovatelja subote bili su povremeni trak-tati koji su isticali novootkrivenu istinu u kontekstu mile-rizma kao proročkog pokreta. Ovi traktati, ili knjižice, bili su Batesov *The Opening Heavens* (1846.), *The Seventh-day Sabbath, a Perpetual Sign* (1846., ali značajno izmijenjen 1847.), *Second Advent Way Marks and High Heaps* (1847.) i *A Seal of the Living God* (1849.).

Osim Batesovih pamfleta, prvi zajednički nakladnički pothvat vodstva štovatelja subote bio je *A Word to the “Little*

Flock” (1847.). Dokument od dvadeset četiri stranice hrabrio je vjernike u drugi dolazak da očuvaju iskustvo 1844. godine dok tragaju za većim svjetlom o svojoj budućnosti.

Viđenje Ellen White u Dorchesteru, u državi Massachusetts, tijekom studenog 1848. potaknulo je velike promjene u adventističkom nakladništvu. Nakon svršetka viđenja, ona je rekla Jamesu da ima “vijest” za njega. “Moraš početi tiskati mali časopis i slati ga ljudima. Neka u početku bude mali, ali kad ga ljudi pročitaju, oni će ti poslati sredstva za tiskanje i to će od početka biti uspješno. Pokazano mi je da će ovaj mali početak postati kao rijeka svjetla koje će obići svijet.” (LS 125)

Njezino proročanstvo o svjetskom nakladničkom programu nije moglo proizići ni iz čega ohrabrujućeg među rasutim vjericima štovateljima subote u tom razdoblju. Ljudski gledano to je zvučalo apsurdno. Što je nekoliko siromašnih propovjednika s potporom oko stotine vjernika moglo ostvariti? Ne može se zamisliti skromniji početak nakladničkog djela.

Usprkos obeshrabrujućim okolnostima, financijski iscrpljen i bez doma, James White je vjerom učinio prvi korak, napisao i tiskao “mali časopis”. Gledajući unatrag na to iskustvo, on je poslije napisao: “Sjeli smo da pripreмимо građu za mali časopis, napisali svaku riječ, a naša cijela biblioteka sastojala se od džepne Biblije od tri šilinga, Crudenove kratke konkordancije i starog Walkerovog rječnika bez jedne korice. Budući da smo bili bez sredstava, naša jedina nada u uspjeh bio je Bog.” (RH, 17. lipnja 1880.)

White je, nemajući izbora, potražio neadventističkog tiskara koji bi tiskao pamflet od osam stranica za potpuno nepoznatu osobu i čekao plaću dok možebitni čitatelji ne povrate sredstva. White je takvog tiskara našao u Charlesu Peltonu iz Middletowna u Connecticutu.

Prvo izdanje od tisuću primjeraka časopisa *Present Truth* izišlo je iz tiska u srpnju 1849. “Kad smo iz tiskare donijeli prvi broj,” sjeća se Ellen White, “svi smo kleknuli oko njega tražeći Gospodina s poniznim srcem i mnogo suza da Njegovi blagoslovi počivaju nad slabim naporima Njegovih slugu. On (James) je onda adresirao časopise na sve one za koje je mislio da će ga čitati, odnio ih u poštanski ured (udaljen osam milja) u platnenoj vreći... Uskoro su počela stizati pisma sa sredstvima za tiskanje časopisa i dobre vijesti o mnogim dušama koje su prihvaćale istinu.” (LS (1888.) 260)

Sadržaj časopisa *Present Truth* bio je subota, tri anđeoske vijesti i srodna doktrinarna pitanja, ono što su štovatelji subote smatrali porukom za to vrijeme. Ovaj “mali časopis” odigrao je svoju ulogu u “žetvi” krajem 1840-ih.

Međutim, tiskanje časopisa *Present Truth* bio je samo prvi korak u razvoju časopisa štovatelja subote. U ljeto 1850. James je objavio prvi broj *Advent Reviewa*, časopisa koji je ponovno objavio brojne najvažnije mileritske članke s početka 1840-ih. *Advent Review* je nastojao uvjeriti rasute milerite u snagu i istinitost dokaza koji su se nalazili u osnovi pokreta iz 1844. godine.

U studenom 1850. *Present Truth* i *Adventist Review* spojeni su u *The Second Advent Review and Sabbath Herald*. Ovaj časopis, danas poznat kao *Adventist Review*, doista je postao svjetski časopis koji danas obuhvaća svijet “kao rijeka svjetla”.

Review and Herald (kako je nazvan od milja) za većinu štovatelja subote bio je “crkva”. Oni nisu imali crkvenih zgrada, vjerske zajednice ni redovitih propovjednika. Povremeno izlaženje *Reviewa* donosilo je rasutim adventistima vijesti o njihovoj Crkvi i drugim vjernicima, propovijedi i osjećaj pripadnosti. Stoga je njegov utjecaj i važnost u ranom adventizmu gotovo nemoguće procijeniti.

Početkom 1850-ih časopisi štovatelja subote dobili su prinovu. James White je 1852. godine počeo tiskati *Youth's Instructor* (*Insight* je njegov suvremeni nasljednik) za crkvenu mladež. *Youth's Instructor* bio je prvi organizirani pokušaj da se učini nešto za mlade štovatelje subote.

Uskoro je uslijedilo i osnivanje subotnjih škola za koje je *Instructor* tiskao biblijske pouke. Prva subotnja škola počela je u 1850-im pod vodstvom Jamesa Whitea, Johna Byingtona (koji je desetljeće kasnije bio prvi predsjednik Generalne konferencije) i M. G. Kelloga.

Krajem 1850-ih nakladnički naponi štovatelja subote okrunjeni su osnivanjem vlastite nakladničke kuće u Battle Creeku, u Michiganu, 1855. godine. Problem vlasništva nakladničke kuće u konačnici je natjerao adventiste štovatelje subote na pravnu i službenu organizacijsku strukturu.

Prvi koraci prema službenoj organizaciji

Zbog agresivne evangelizacije preko konferencija i publikacija namijenjenih velikom broju izgubljenih milerita, adventisti štovatelji subote doživjeli su do 1852. godine nagli rast. Prema jednoj, prilično točnoj, procjeni broj njihovih sljedbenika narastao je od oko dvije stotine 1850. na dvije tisuće u 1852. godini. Ovakav rast je blagoslov za vjerski pokret, ali donosi i unutarnje probleme.

Stoga se ne treba iznenaditi što početkom 1850-ih vođe štovatelja subote i neke mjesne crkve zatičemo kako se bave "evanđeoskim ustrojem". Suočili su se s nekoliko problema. Prvo, nisu mogli opunomoćivati propovjednike. Rasute mjesne crkve bile su na milosti bilo kojeg putujućeg propovjednika koji je tvrdio da je propovjednik štovatelj subote. Usko povezana s ovim pitanjem bila je i činjenica da štovatelji subote nisu imali načina ni mogućnosti za rukopoložanje. Stoga je vjerojatno da Joseph Bates nikada nije

bio rukopoložen, dok je James White bio rukopoložen u Christian Connexion 1843. godine.

Drugo, vjernici nisu imali način dostavljanja sredstava propovjednicima. Nisu, zapravo, imali ni sustavan način prikupljanja sredstava. Kao što ćemo uskoro vidjeti, kriza slabo plaćenih i demoraliziranih propovjednika skoro je uzrokovala propast pokreta štovatelja subote 1856. godine.

Treće, nisu bili zakonski registrirani pa nisu smjeli imati vlasništvo. To nije bio veliki problem na početku 1850-ih, ali pri kraju tog desetljeća to je postalo sporno pitanje koje nisu mogli izbjeći.

Možda se najvažnija rasprava među štovateljima subote u vezi s evanđeoskim ustrojem dogodila između 1850. i 1851. godine. U to vrijeme sporno je pitanje bilo isključenje članova koji su se bavili spiritizmom i drugim nekršćanskim aktivnostima. Onda, početkom 1850-ih, zatječemo crkve koje rukopolažu đakone za vršenje “obreda u Gospodnjem domu”. Te je godine obavljeno i prvo službeno rukopolaganje za službu propovijedanja Evanđelja. Osim toga, vodeća braća Bates i White izdavali su do 1853. potpisane identifikacijske isprave “putujućoj braći” kako bi osujetili varalice.

James i Ellen White otvoreno su 1853. godine progovorili o pitanju evanđeoskog ustroja. “Gospodin je pokazao da se previše plašimo i zanemarujemo evanđeoski ustroj”, napisala je Ellen. “Treba se kloniti formalnosti, ali ne treba zanemariti red. Red postoji i na Nebu. Kad je Krist došao na Zemlju, u Crkvi je postojao red... A sada, u posljednjim danima, dok Bog svoju djecu ujedinjuje u vjeri, postoji još veća potreba za redom nego prije.” (EW 97)

Podloga njezinog dokaza je misao da se Crkva bori s vrlo dobro organiziranim silama zla. Zato je jedini put pobjede u ovom sukobu da se i Crkva organizira kako ne bi bila nadmudrena. Zbog toga Sotona nastoji spriječiti i uništiti racionalan evanđeoski ustroj među štovateljima subote.

U prosincu 1853. James White je ispalio salvu od četiri članka o crkvenom ustroju u *Reviewu*. U prvom se obrušio na članove protivnike ustroja među štovateljima subote. Nastojeći izbjeći da postanu “Babilon”, optužuje on, oni su sami u stanju “savršenog Babilona” ili smetenosti (RH, 6. prosinca 1853.). Iako su Whiteovi otpočeli s bitkom za evanđeoski ustroj 1853. godine, trebalo im je još jedno desetljeće kako bi postigli taj cilj.

“Sestra Betsy” i potpora službi

Do jeseni 1856. među adventistima je nastala kriza velikih razmjera. Gospodin nije došao, a neki su doživljavali duhovno slabljenje. Posebno je to bilo očito među nekoliko mladih propovjednika štovatelja subote koji su najviše obećavali. Oni su i pretjerano radili, a bili su slabo plaćeni — pouzdan spoj koji slama čovjekov duh.

Dobar primjer bio je mladi John Nevins Andrews, čovjek koji je poslije služio Crkvi kao vodeći stručnjak, njezin prvi “inozemni misionar” i predsjednik Generalne konferencije. Ali sredinom 1850-ih pretjerani rad i oskudica prisilili su ga na rano umirovljenje (u dobi od nešto više od dvadeset godina). Andrews to ovako opisuje: “Za manje od pet godina (nakon početka javne službe) bio sam sasvim iscrpljen” (CTemp 263). U jesen 1856. Andrews je odlučio napustiti službu i postati službenik u trgovini svojeg ujaka u Waukonu, u Iowi. Waukon je, treba zamijetiti, brzo postajao kolonija bezvoljnih adventista štovatelja subote.

Još jedan vodeći adventistički propovjednik koji je otišao u mirovinu 1856. godine bio je John Loughborough. On je postao, kako je i sam rekao, “pomalo obeshrabren zbog financija” (*Rise and Progress of SDAs*, str. 208).

Whiteovi su privremeno spriječili krizu među adventističkim propovjednicima tako što su sredinom zime pošli

na opasan put u Waukon da probude zaspalu adventističku zajednicu i povrate posustale propovjednike. I Andrews i Loughborough u ovom su posjetu vidjeli Božju ruku te ponovno posvetili svoje živote propovijedanju treće anđeoske vijesti.

Njihovo ponovno posvećenje, naravno, nije promijenilo objektivne financijske činjenice. Loughborough je, na primjer, za prva tri mjeseca rada nakon povratka iz Waukona dobio besplatan stan, hranu, kaput od bizonove kože vrijedan oko deset dolara i deset dolara u gotovini kao plaću za svoj propovjednički rad. Problem uopće nije bio riješen.

Očekujući financijske probleme, crkva u Battle Creeku (najutjecajnija crkva štovatelja subote) osnovala je u proljeće 1858. radnu skupinu da istražuje Pismo za plan potpore propovjedničkoj službi. Pod vodstvom J. N. Andrewsa, ova skupina je podnijela izvješće početkom 1859. godine. Oni su predložili plan koji je postao poznat kao sustavno darivanje (ili “sestra Betsy”, kako su ga neki nazvali).

Plan je poticao muškarce da daju pet do dvadeset pet centi tjedno, a žene dva do deset centi. Osim toga, obje skupine su trebale dati jedan do pet centi tjedno za nekretnine vrijedne stotinu dolara.

James White je bio oduševljen planom procjenjujući da tisuću možebitnih darivatelja samo u Michiganu mogu darivati 5.980 dolara godišnje, dovoljno da se pošalje pet “misionara” na Zapad “kao potpora djelu u ovoj državi” a da se darivatelji “ne lišavaju životnih nužnosti” (RH, 26. svibnja 1859.).

Premda “sestra Betsy” nije odgovarala sustavu davanja desetine koji je Kršćanska adventistička crkva prihvatila nakon daljnjeg proučavanja Biblije krajem 1870-ih, bio je to prvi korak u sustavnoj potpori Crkve i daljnji razvoj službenog organiziranja pokreta.

Završni napori za ustroj Crkve

Do ljeta 1859. James White je bio spreman uložiti posljednje napore za službeno organiziranje Crkve. On je 21. srpnja u uvodniku *Reviewa* napisao: “Nedostaje nam sustav. Mi se ne bismo trebali bojati sustava kojem se Biblija ne protivi a zdrav razum ga potvrđuje. Posvuda se osjeća nedostatak sustava.” Zatim je iznio neke prijedloge koji bi ne- red pretvorili u red.

“Svjesni smo”, nastavio je White, “da se svi neće složiti s ovim prijedlozima. Brat Oprez bit će uplašen i spreman upozoriti svoju braću da budu pozorni i ne idu predaleko, dok će brat Smeteni uzviknuti: ‘Ovo izgleda kao Babilon! Slijedimo otpalu crkvu!’ Brat Bezbrizni će kazati: ‘Ovo je Gospodnje djelo. Bolje je da to prepustimo Njemu, a On će se pobrinuti.’ ‘Amen,’ kažu Zaljubljenik u ovaj svijet, Ljenivac, Sebičnjak i Škrtač, ‘ako Bog poziva ljude da propovijedaju, neka idu i propovijedaju, On će se pobrinuti za njih i one koji povjeruju u njihovu poruku’, dok su Korah, Datan i Abiram spremni pobuniti se protiv onih koji nose teret djela i onih koji odgovorno paze na duše pa uzvikuju: ‘Vi prelazite mjeru!’” (isto, 21. srpnja 1859.)

Očito je prošlo vrijeme za “mlake” razgovore, a bitka za ustroj nije bila ni blizu svršetku. To je početkom 1860. godine postalo jasno svim čitateljima *Reviewa*. James White je u veljači pokrenuo pitanje zakonskog ustroja prema kojem bi Crkva imala pravo posjedovati nekretnine i pitanje usvajanje službenog imena za crkvu u nastajanju. Ova dva pitanja bila su blisko povezana jer je bilo nužno imenovati organizaciju da bi se zakonski registrirala u državi Michigan i bila zakonski ovlaštena posjedovati adventističku nakladničku kuću i crkvenu zgradu u Battle Creeku.

Whiteov prijedlog izazvao je protivljenje R. F. Cottrella, pomoćnog urednika *Reviewa* i predvodnika protivnika crkvenog ustroja. Cottrell je napisao da vjeruje “kako bi bilo

pogrešno pribaviti sebi ime budući da je to u temelju Babilona. Mislim da Bog to ne bi odobrio.” (isto, 22. ožujka 1860.)

Tiskan tijekom Whiteova izbivanja iz uredništva, ovaj članak iskusnog i utjecajnog vođe adventista štovatelja subote stvorio je okolnosti za dugu bitku. Tijekom sljedećih šest mjeseci u gotovo svakom izdanju *Reviewa* objavljivani su članci o ovom problemu dok je Crkva tražila rješenje preko javne rasprave.

Vodeći propovjednici zahtijevali su “generalnu konferenciju” štovatelja subote od 28. rujna do 1. listopada 1860. Na tom sastanku, usprkos strasnom zagovaranju dokaza o “Babilonu”, nazočni su odlučili zakonski registrirati nakladničku kuću. Također su prihvatili i naziv Seventh-day Adventist Church (Crkva adventista sedmoga dana)* kao ime koje najbolje opisuje vjerovanja crkve u nastajanju. Sljedeći korak bio je zakonska registracija Udruge za nakladništvo Kršćanske adventističke crkve 3. svibnja 1861. u skladu sa zakonima savezne države Michigan.

Tako je izvojevana glavna bitka na organizacijskoj bojišnici. U tom trenutku konačna pobjeda nije bila daleko, premda je James White u kolovozu 1861. prigovarao zbog “glupe nesigurnosti o pitanju ustroja” (isto, 27. kolovoza 1861.).

U listopadu je osnovana Michiganska konferencija Kršćanske adventističke crkve čiji je predsjednik bio laik William A. Higley. Budući da je zastoj konačno prevladan, 1862. godine ustrojeno je još sedam konferencija: Southern Iowa (16. ožujka), Northern Iowa (10. svibnja), Vermont (15. lipnja), Illinois (28. rujna), Wisconsin (28. rujna), Minnesota (4. listopada) i New York (25. listopada). Uskoro su slijedile i druge.

* Službeni naziv Crkve adventista sedmoga dana u Hrvatskoj je Kršćanska adventistička crkva, pa je tako nazivamo u ovoj knjizi (prim. prev.).

Završni korak u razvoju crkvenog ustroja zbio se na sastanku predstavnika konferencija u Battle Creeku 1863. godine. Tada je osnovana Generalna konferencija Kršćanske adventističke crkve s Johnom Byingtonom kao prvim predsjednikom. Za predsjednika Crkve jednoglasno je bio predložen James White, ali je on položaj mudro odbio zbog svoje vodeće uloge u stvaranju organizacije.

1863. godine novoosnovana Kršćanska adventistička crkva imala je oko tri i pol tisuće vjernika i oko trideset propovjednika. Tako je predsjednik Generalne konferencije mogao osobno upravljati svim detaljima crkvenog rada. To se promijenilo tijekom sljedeća četiri desetljeća kad je broj članova narastao, a Crkva se razvila u veliku instituciju i otpočela sa svjetskom misijom.

Razvoju crkvenog ustroja vratit ćemo se u šestom poglavlju. U međuvremenu moramo istražiti kako je ova protumisijska skupina “zatvorenih vrata” postala svjetski misijski pokret.

“Zatvorena vrata” su malo odškrinuta

Sjećamo se iz drugog poglavlja da su adventisti štovatelji subote, slijedeći Milleorvo vodstvo, vjerovali da su vrata milosti zatvorena u listopadu 1844. za sve osim onih koji su prihvatili skori Kristov dolazak prije velikog razočaranja. Tako su štovatelji subote tijekom nekoliko idućih godina misijski djelovali samo među mileritima i bivšim mileritima. Njihovo je razumijevanje misije bilo vrlo usko.

Očito je da su svi vodeći štovatelji subote dijelili ovaj “protumisijski” mentalitet. Na primjer, 1874. godine Ellen White je napisala: “Zajedno sa svojom braćom i sestrama i ja sam vjerovala da se grešnici nakon 1844. godine više neće obraćati. Ali”, brzo je dodala, “ja nikad nisam primila viđenje da se nijedan grešnik više neće obratiti” (ISM 74).

Naprotiv, neka njezina rana viđenja upućivala su na evangeliziranje u svjetskim razmjerima. Ovo se posebno odnosilo na njezino viđenje o nakladništvu 1848. godine u kojem je vidjela adventističku literaturu “kao rijeku svjetla koje je obišlo svijet” (LS 125). Međutim, ni ona ni drugi štovatelji subote u to vrijeme nisu u cijelosti razumjeli njegove posljedice.

Početak 1849. godine Ellen White je počela povezivati terminologiju zatvorenih vrata s nebeskim Svetištem dok su štovatelji subote postupno razumijevali i svoju poruku i zadaću u svijetu. “Vidjela sam”, napisala je, “da je Isus zatvorio vrata svetinje i nijedan čovjek ih ne može otvoriti” (EW 42). Ona je uvijek vjerovala da su oni koji su odbacili Svetog Duha nakon što su se uvjerali u istinu o pokretu 1844. godine izvan dosega Božje milosti, ali je, zajedno s drugim štovateljima subote, postupno tijekom 1850-ih ispravila svoje gledište o zatvorenim vratima.

Dio razloga za promjenu gledišta o zatvorenim vratima proizašao je iz neočekivanog dolaska novih obraćenika među adventiste štovatelje subote. Na primjer, James White je 1850. godine izvijestio, nesumnjivo iznenađen, o pristupanju čovjeka koji “nije ispovijedao vjeru” prije 1845. godine (AR, kolovoz, br. 2, 1850.). Broj ovakvih obraćenja povećao se u iduće dvije godine. Ova činjenica uzrokovala je promjenu smjera u adventističkoj teologiji. James je do veljače 1852. prihvatio evanđeoski pristup otvorenih vrata. “Mi naučavamo o ovim otvorenim vratima i pozivamo sve koji imaju uho da čuju da dođu i nađu spasenje po Isusu Kristu. Veličanstveno je i slavno gledište da je Isus otvorio vrata u svetinju nad svetinjama... Kad bi netko rekao da zagovaramo teoriju otvorenih vrata i subotu, mi ne bismo prigovorili jer je to naša vjera.” (RH, 17. veljače 1852.)

Tako je narod zatvorenih vrata postao narod otvorenih vrata jer su polako uvidjeli da početak posljednje faze Kri-

stove službe u svetinji nad svetinjama u nebeskom Svetištu obuhvaća otvaranje nove poruke o suboti i trećoj anđeoskoj vijesti. Ova shvaćanja napokon će pokrenuti Crkvu da krene u cijeli svijet, a misiju učini jednim od najistaknutijih obilježja Kršćanske adventističke crkve. Međutim, trebalo je vremena da se ovakvo viđenje razvije.

Važno je da ovdje primijetimo korisnost zablude zatvorenih vrata. Adventisti štovatelji subote naslijedili su je od Wiliama Millera zajedno s njegovim pogrešnim zamislima o Svetištu i njezinom čišćenju (one su bile povezane). Slika se postupno izoštrila dok su ispravljali zablude. Ali ovu promjenu moramo shvatiti kao proces, a ne trenutak u vremenu.

Početakom 1850-ih glavne sastavnice bile su na okupu. Zabluda o misiji bila je korisna jer je štovateljima subote osigurala vrijeme za izgradnju doktrinarne kao i članske osnove za sljedeći korak u svojem misijskom programu. Krajem 1850-ih crkva u nastajanju razvila je i nakladničku, financijsku i organizacijsku osnovu za početak svoje misije. Ali članovi još uvijek nisu bili spremni za djelovanje.

Premda su štovatelji subote početkom 1850-ih smatrali da je njihova jedinstvena funkcija u proročkoj povijesti propovijedanje triju anđeoskih vijesti iz Otkrivenja 14 i premda Otkrivenje 14,6 jasno kaže da je zadaća prvog anđela da ode k “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku”, oni su se i dalje suzdržavali od evangeliziranja cijelog svijeta.

Nema sumnje da je djelomičan razlog bio i malo članstvo i ograničena financijska sredstva, ali bilo je i drugih razloga. Prvo, neki štovatelji subote vjerovali su da su mileriti završili propovijedanje prve anđeoske vijesti cijelom svijetu slanjem svojih tiskovina diljem svijeta.

Drugi štovatelji subote slijedili su vodstvo Uriaha Smitha, urednika *Reviewa*. 1859. godine netko je pitao Smitha “propovijeda li se treća anđeoska vijest ili će se propovijedati

samo u Sjedinjenim Američkim Državama?” Smith je odgovorio da, premda analogija može navesti na zaključak da se treća anđeoska vijest navješćuje istodobno s propovijedaњem prve (to jest u cijelom svijetu), “to možda i nije nužno za ispunjenje Otkrivenja 10,11 budući da u našoj zemlji žive ljudi iz gotovo svih naroda” (isto, 3. veljače 1859.). Smithova argumentacija, posuđena od Williama Millera, bila je da se Evanđelje samo treba propovijedati predstavniku svakog naroda. Budući da su Sjedinjene Američke Države bile mješavina pojedinaca, tipičnih predstavnika mnogih naroda, misija u inozemstvu možda i nije potrebna.

Premda su se zatvorena vrata počela otvarati, nisu se dovoljno otvorila. Adventisti štovatelji subote u najboljem su slučaju oklijevali. Ali krajem stoljeća to se dramatično promijenilo.

Za one koji žele saznati više

Maxwell, C. Mervyn, *Tell It to the World*, str. 95-105,125—146.

Mustard, Andrew G., *James White and SDA Organization: Historical Development, 1844-1881*. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1988.

Neufeld, Don F. ur., *Seventh-day Adventists Encyclopedia*, izdanje 1996., sv. 2, str. 249—252; 258—270.

Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 72—98.

White, Arthur L., *Ellen G. White*, sv. 1, str. 139—151,163—178,256—270,380—393,420—431,445—461; sv. 2, str. 23—33.

4. poglavlje

Razdoblje razvoja ustanova i životnog stila (1863.—1888.)

Dosad smo u našem istraživanju vidjeli da je razvoj adventizma bio postupan, a svako razdoblje se oslanjalo na prethodno. Tako je mileritski pokret postavio proročki temelj u razdoblju do listopada 1844. godine. Od 1844. do 1848. utemeljitelji Kršćanske adventističke crkve stvorili su vlastiti doktrinarni okvir na proročkoj podlozi koju je postavio Miller. Kad su okončali tu zadaću, štovatelji subote bili su spremni organizirati se kako bi bolje očuvali svoja vjerovanja i baštinu te olakšali propovijedanje drugima. Usporedo s ovim osnovnim razdobljima, razvijao se i koncept misije.

1863. godina bila je svjedok velikog pomaka kad su se adventisti počeli usredotočivati na način života i razvijati ustanove koje bi poduprle takav životni stil. Razdoblje između 1863. i 1888. donijelo je i velike promjene u adventističkom razmišljanju o evangeliziranju svijeta.

Zdrav način života i Institut Western Health Reform

Borba za crkveni ustroj urodila je plodom 21. svibnja 1863. osnivanjem Generalne konferencije Kršćanske adventističke crkve. Tada je došlo vrijeme za sljedeći korak u oblikovanju adventizma. Prvi veliki korak u tom smjeru poduzet je na području zdravog načina života.

Samo petnaest dana nakon stvaranja funkcionalnog stroja, 5. lipnja 1863. Ellen White je primila svoje prvo opsežno viđenje o zdravstvenoj reformi. Ovo viđenje je na koncu priskrbilo građu za opširna djela o zdravom načinu života, ali u pismu napisanom sljedećeg dana ona je točno objasnila bitna načela ovog viđenja.

“Vidjela sam”, napisala je, “da je naša sveta dužnost paziti na zdravlje i poticati druge na tu dužnost... Naša je dužnost govoriti i istupati protiv svih vrsta neumjerenosti — neumjerenosti u radu, prehrani, piću i uzimanju lijekova i ukazati ljudima na veliki Božji lijek: vodu, čistu, meku vodu za bolest, zdravlje, čistoću i uživanje... Vidjela sam da ne trebamo šutjeti o pitanju zdravlja, već trebamo osvijestiti ljude o tom pitanju.” “Posao koji Bog traži od nas”, zapisala je, “neće nas spriječiti da se brinemo za naše zdravlje. Što je naše zdravlje savršenije, i naš će posao biti savršeniji.” (MS 1 1863)

Međutim, viđenje iz 1863. godine nije bilo prvi poticaj na zdravstvenu reformu među prvim adventistima štovateljima subote. Vrlo cijenjeni Joseph Bates je, na primjer, godinama bio svestrani zdravstveni reformator. On je početkom 1820-ih godina, još dok je bio mornarički kapetan, ostavio žestoka pića kad je shvatio da više čezne za čašom pića nego za hranom. Godinu dana poslije odbacio je i vino. A nakon krštenja 1827. pomogao je u osnivanju jednog od prvih društava za promicanje umjerenosti u Sjedinje-

nim Američkim Državama. U godinama koje su slijedile kapetan je odbacio crni čaj, kavu, meso i prezačinjenu hranu. Umjesto toga tražio je jednostavnu, zdravu hranu. Tako je Bates, kad je postao adventist štovatelj subote, već godinama bio zdravstveni reformator.

Bates, međutim, nije smatrao da je zdravstvena reforma jednako važna kao pitanje sedmog dana subote, Kristova nebeska služba ili tri anđeoske vijesti. Ona je bila važna, ali nije bila “sadašnja istina”. Stoga je on uglavnom šutio o ovom pitanju sve do 1863. godine. James White je primijetio da je Bates, kad bi ga netko pitao zašto ne konzumira neke proizvode, odgovarao: “Ja sam svoj dio pojeo.” On u to vrijeme nije pokretao pitanje zdravstvene reforme “u javnosti ni privatno, osim kad bi ga netko pitao” (CTemp 252).

Krajem 1840-ih i tijekom 1850-ih među adventistima štovateljima subote došlo je do malog komešanja o pitanju zdravog načina života. Ellen White je, na primjer, 1848. godine govorila o štetnim učincima duhana, crnog čaja i kave. Pedesetih godina Crkva je poduzela neke korake protiv uporabe duhana. Ali zdravstvena reforma bila je sporedna i ograničena dok se crkva u nastajanju hrvala s važnijim pitanjima.

Jedan od najzanimljivijih primjera dinamične, razvojne naravi “sadašnje istine” među prvim adventistima bilo je pitanje nečiste hrane. James White je u studenom 1850. na temelju Djela 10 i drugih redaka opširno dokazivao da je svinjsko meso dopuštena hrana u providnosti Evanđelja. On je 1854. godine u *Reviewu* ponovno objavio ovaj članak zato što su neki stalno pokretali ovo pitanje. Ellen White je konačno 1858. godine ukorila S. N. Haskella zbog raspravljanja o ovom pitanju. Njezin argument prilično je zanimljiv. Prvo, istaknula je, ako svoje zamisli o svinjskom mesu zadrži za sebe, one neće štetiti. Ali budući da on nije šutio o tom pitanju, uzrokovao je nemir u Crkvi.

“Ako je dužnost Crkve kloniti se svinjskog mesa,” nastavila je ona, “Bog to neće objaviti samo dvojici ili trojici. On će Crkvu podučiti njezinoj dužnosti.”

“Bog vodi svoj narod, a ne nekoliko pojedinaca od kojih jedan vjeruje jedno, a drugi drugo... Treći anđeo vodi i čisti vjernike i oni se trebaju ujediniti s njim... Vidjela sam da Božji anđeli neće voditi Njegov narod brže nego što ih on bude mogao slijediti i djelovati prema važnim istinama koje su im objavljene.” (IT 206,207)

Ovo je značajna izjava zato što ističe da (1) Bog radi sa skupinama (crkvama), a ne samo s pojedincima, (2) da je Bog strpljivi vođa i (3) da je sadašnja istina dinamična i postupna. Pitanja koja uzrokuju podjelu u jednom razdoblju crkvene povijesti, mogu postati važna nakon što se riješe druga pitanja.

Tako je bilo i sa zdravstvenom reformom. Nakon doktrinarnih i organizacijskih pomaka, pitanje načina života (uključujući i zdravstvenu reformu) postalo je sljedeći korak u razvoju adventizma i sadašnje istine. Istina je progresivna. Bog svoj narod vodi korak po korak. Tako se 1863. godine zbilja velika prekretnica u adventističkoj povijesti.

Ovdje trebamo zamijetiti da adventisti nisu bili usamljeni u promicanju većine svojih zdravstvenih ideja i običaja. Naprotiv, oni su bili dio šireg suvremenog pokreta zdravstvene reforme u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovaj pokret nastojao je ispraviti loše životne navike i krajnje neznanje o tome kako živjeti i brinuti se za svoje tijelo. Mnoge od tih spoznaja kao što su potreba redovitog pranja, štetnost duhana, važnost umjerene prehrane, o mikrobima kao uzročnicima bolesti i opasnost nekih vrsta lijekova mi danas smatramo općim znanjem. Ali sredinom devetnaestog stoljeća u Americi je vladalo veliko neznanje o ovim pitanjima te su se pojavili mnogi gorljivi reformatori da se bore protiv ovih pogrešnih shvaćanja. Adventisti nisu bili jedini.

Sylvester Graham naučavao je već krajem 1830-ih većinu sadržaja “adventističke” zdravstvene reforme. Ustanove za zdravstvenu reformu kao što je “Our Home” doktora Jamesa C. Jacksona u Hillsideu, u državi New York, prednjačile su u reformiranoj zdravstvenoj njezi i uputama onima koji su privremeno živjeli u ustanovi kao pacijenti. Ovakva mjesta bila su preteče adventističkih sanatorija.

Viđenje Ellen White 5. lipnja 1863. smjestilo je adventiste unutar pokreta za zdravstvenu reformu. Na žalost, bilo je lakše čitati nego živjeti zdravstvenu reformu. Posljedica je bila da je 16. kolovoza 1865. predsjednik Generalne konferencije James White, izmoren radom i neumjerenošću, doživio moždani udar. Njegova supruga odlučila ga je odvesti u lječilište dr. Jacksona u Dansvilleu. Pridružila su mu se još dvojica boležljivih adventističkih vođa, J. N. Loughborough i Uriah Smith. U međuvremenu je Bates, sedamdeset trogodišnji zdravstveni reformator dobrog zdravlja, nastao raditi.

Ako je adventizam gotovo propao 1856. godine zbog nedostatka ustroja i nemogućnosti plaćanja svojih propovjednika, 1865. godine došao je do ruba propasti zbog loših zdravstvenih navika njegovih vodećih propovjednika. Zdravstvena reforma nije bila neko čudno zastranjenje, već velika nužnost.

Viđenje Ellen White 25. prosinca 1865. bilo je korak naprijed u razvoju adventističkog odnosa prema zdravstvenoj reformi. Njezino viđenje pozvalo je adventiste da osnuju vlastite ustanove za zdravstvenu reformu. Osim toga, ona je zdravstvenu reformu uklopila u adventističku teologiju. “Zdravstvena reforma”, primijetila je Ellen White, “dio je treće anđeoske vijesti i usko je povezana s njom kao ruka s tijelom” (1T 486). Zdravstvena reforma, rekla je ona, djelomično priprema narod za uznesenje prilikom Isusovog drugog dolaska. Tako je, kao što je primijetio J. H. Waggoner

1866. godine, zdravstvena reforma bila “bitan dio *sadašnje istine*” (RH, 7. kolovoza 1866.).

Od 1865. godine nadalje zdravstvena reforma i zdravstvena skrb postajali su sve značajniji aspekt adventističke službe Crkvi i svijetu. *Health Reformer*, mjesečnik od šesnaest stranica, počeo je izlaziti 1866., a iste godine osnovan je i Institut Western Health Reform u Battle Creeku u saveznoj državi Michigan. Bila je to prva među stotinama zdravstvenih ustanova Kršćanske adventističke crkve.

1876. godina bila je i svjedok imenovanja dvadeset četverogodišnjeg Johna Harveya Kelloga kao glavnog upravitelja Instituta Western Health Reform. Kellog je za nekoliko mjeseci ovu ustanovu preimenovao u Sanatorij Battle Creek. Riječ *sanatorij*, tvrdio je, znači “mjesto gdje ljudi uče biti zdravi”. Sanatorij Battle Creek postao je do 1890. godine, pod Kellogovim vodstvom, najveća institucija takve vrste u svijetu i bio svjetski poznat.

Borba za civilnu vojnu službu

Drugo pitanje životnog stila s kojim se suočila novoosnovana Crkva odnosilo se na vojnu službu. Najkrvaviji američki rat počeo je 1861. i bjesnio je četiri godine. Pojavila su se dva pitanja: trebaju li adventistički muškarci služiti vojsku? Ako je odgovor na to pitanje potvrđan, trebaju li onda nositi oružje i ubijati druga ljudska bića?

James White je 12. kolovoza 1862. pokrenuo ovo eksplzivno pitanje u *Reviewu*. Problem kako ga je on vidio bio je u tome to što “zahtjevi rata” nisu bili u skladu s “Deset zapovijedi... Četvrta zapovijed kaže: ‘Sjeti se da svetkuješ dan subotni’, a šesta: ‘Ne ubij!’”

Nakon što je pozorno razložio problem, White je iznio proturječan prijedlog. “U slučaju poziva u vojsku,” rekao je, “vlada preuzima odgovornost za kršenje Božjeg zakona

te bi bila ludost protiviti se. Mislimo da onaj koji se protivi dotle da prema vojnom zakonu bude strijeljan, ide predaleko preuzimajući odgovornost za samoubojstvo.” (isto, 12. kolovoza 1862.)

Whiteov uvodnik izazvao je dopisnički uragan. Dva tjedna poslije izvijestio je da su neki članovi odgovorili “na prilično grozničav način” optužujući ga za kršenje subote i ubojstvo. Dodao je da bilo koji adventist koji se protivi novačenju može uvijek pokušati “sukobiti se s vladom umjesto da poslušati”. James je rekao da nema potrebu sporiti se s njima “osim ako neki od protivnika ne otpočne mali rat prije nego što bude pozvan da se bori za svoju zemlju”. Dodao je i da će “svaki dobro napisan članak čija je svrha razjasniti našu dužnost u odnosu na sadašnji rat, dobiti zasluženu pozornost” (isto, 26. kolovoza 1862.).

Njegov poziv izazvao je poplavu članaka. Sljedeća četiri mjeseca vodila se javna rasprava na stranicama glavnih crkvenih časopisa. Raspravljalo se o gotovo svim mogućnostima. Neki su smatrali da je Daniel u lavskoj jami i tri Hebreja u peći biblijska paralela novačenju. Druga krajnost bili su oni koji su, slijedeći Whiteove početne smjernice, tvrdili da je istinska biblijska paralela u nemoći hebrejskih robova u Egiptu. Prema njihovim tvrdnjama robovi se nisu mogli smatrati odgovornima za kršenje subote.

Najradikalnije od svih bilo je gledište Josepha Clarkea koji nije želio da “izdajnički” Jug “dobije svoje pravedne dezertere”. Sanjajući o “Gideonima, Jiftasima i borbenim Davidima”, Clarke je rat promatrao iz zavjetne perspektive zamišljajući “pukovniku štovatelja subote koji bi ovoj pobuni nanijeli smrtonosni udarac snagom Onoga koji uvijek pomaže svojem hrabrom narodu kad drži Njegove zapovijedi” (isto, 23. rujna 1862.). S druge strane Henry E. Carver zauzeo je pacifistički stav “da nikakve okolnosti ne mogu opravdati sljedbenika Janjeta da rabi tjelesno oružje za odu-

zimanje života svojim bližnjima” (isto, 21. listopada 1862.).

Do kraja rata Kršćanska adventistička crkva i Vlada Sjedinjenih Američkih Država pronašli su zadovoljavajuće rješenje za članove ove mlade Crkve. Vlada je sa svoje strane omogućila vjernicima novacima s prigovorom savjesti da obavljaju bolničke i druge poslove što im je omogućilo da služe naciji bez ubijanja. Crkva je zauzvrat savjetovala svoje članove da pomognu zemlji u vremenima krize. Tako je Vlada 1864. godine omogućila civilnu vojnu službu. Crkva se organizirala u pravom trenutku kako bi bila službeno priznata i tako svojim članovima omogućila neborbenu opciju.

Adventizam je 1864. godine formulirao povijesni stav o vojnoj službi. Crkva od 1860-ih, premda ne potiče svoje mladiće na dragovoljnu službu, podupire neborbenu suradnju novaka s vojskom na temelju savjesti. S druge strane, Crkva, imajući na umu napetosti iz prvih rasprava, i dalje priznaje da odgovornost odabira između brojnih vojnih opcija počiva na savjesti pojedinca.

U potrazi za pravim odgojem i obrazovanjem

Treći pomak u razvitku životnog stila i institucionalnom razvoju od 1863. do 1888. godine odnosio se na kršćansko obrazovanje. Do pomaka u obrazovanju došlo je kasnije od drugih područja jer vjerske skupine, usredotočene na blizinu kraja svijeta, nisu osjećale posebnu potrebu za obrazovanjem svoje djece. Napokon, razmišljali su vjernici, “zašto slati djecu u školu ako će svijet uskoro nestati i ona nikad neće odrasti da iskoriste svoje teško stečeno znanje?”

Ovakav stav bio je sveprisutan među adventistima. Još 1862. godine jedan član Crkve pisao je Jamesu Whiteu pitajući je li “ispravno i dosljedno da mi koji vjerujemo cijelim srcem u skori dolazak Gospodina nastojimo našoj djeci dati

naobrazbu? Ako jest, trebamo li ih onda slati u područne ili gradske škole gdje će naučiti dvostruko više zla nego dobra?”

White je odgovorio da “činjenica da će Krist skoro doći nije razlog da se um ne razvija. Discipliniran i informiran um može bolje primiti i voljeti veličanstvene istine o drugom dolasku.” (isto, 23. prosinca 1862.) Njegov odgovor upućuje na dio razloga koji je poslije postao temelj za razvoj adventističkog školskog sustava. Osim toga, ovo pitanje pokazuje početno nepovjerenje u javne škole.

Sredinom 1850-ih problem školovanja počeo je mučiti neke adventiste u tolikoj mjeri da su odlučili pokušati osnovati nezavisne kršćanske škole. Prvi takav pothvat dogodio se u Buck's Bridgeu, u New Yorku, 1853., a drugi u Battle Creeku, u Michiganu, 1856. godine. Ali obje škole, smještene u jednoj sobi, bile su zatvorene nakon trogodišnjeg djelovanja.

1861. godine James White je, suočen s pritiskom da osnuje drugu školu u Battle Creeku, napisao: “Imali smo velike teškoće sa školom u Battle Creeku u najpovoljnijim uvjetima, i odustali smo jer nije ispunila očekivanja zainteresiranih.” (isto, 24. rujna 1861.) Sve do kraja 1860-ih nije bilo novih pokušaja osnivanja adventističkih škola. U međuvremenu Crkva se brinula za vjersko obrazovanje svoje mladeži na stranicama *Youth's Instructora* i preko subotnje škole s tjednim poukama.

1867. godine adventisti u Battle Creeku opet su bili spremni osnovati školu, ali ovaj put pod vodstvom Goodloe Harper Bell, iskusne učiteljice u javnoj školi. Škola je povremeno djelovala sve do 1870. ili 1871. godine.

1872. godine Crkva je ozbiljnije počela razmišljati o potrebi za kvalitetnom školom, ne toliko za osnovnoškolsku djecu koliko za starije studente kojima je trebalo obrazovanje za širenje poruke o drugom Kristovom dolasku. Vodstvo

Crkve odlučilo je otvoriti školu u Battle Creeku pod financijskim pokroviteljstvom Generalne konferencije. Ona je trebala “temeljito” upoznati studente “s onim velikim biblijskim istinama koje se odnose na ovo vrijeme” i pružiti dovoljno općeg znanja da ih osposobi za širenje adventističke vijesti (isto, 7. svibnja 1872.).

Škola u Battle Creeku, prva koja je primila crkvenu potporu, otvorena je u lipnju 1872., a učiteljica Bell podučavala je dvanaest učenika. Iz ovog skromnog početka 1874. godine razvio se Koledž Battle Creek, a ravnatelj je bio Sidney Brownsberger. Koledž Battle Creek bio je važna institucija u adventističkoj obrazovnoj povijesti ne samo zbog toga što je bio prvenac, već zato što je njegov rad bio pažljivo praćen u odnosu na ono što adventistička škola treba ostvariti.

Predsjednik Generalne konferencije George I. Butler i školski odbor naglasili su da je svrha škole naučavati Bibliju. Naglasak je trebao biti i na adventističkoj doktrinarnoj i proročkoj perspektivi i vještinama nužnim za sve vrste evangelizacije. Željeli su školu usredotočenu na Božju riječ, rekao je Butler, a ne školu koja se usredotočuje na tradicionalno znanje kao druge u zemlji. “Želimo da stotine naših ljudi provedu tri, šest, dvanaest, osamnaest ili dvadeset četiri mjeseca na školovanju, koliko već vremena budu mogli odvojiti.” (isto, 21. srpnja 1874.)

Ellen White je napisala važan članak pod naslovom “Pravo obrazovanje” kako bi pomogla u donošenju nastavnog programa nove škole. Pretpostavljajući da će škola naglašavati Bibliju, ona zaključuje da njezin cilj treba biti uravnotežen razvoj umnih, tjelesnih i duhovnih sposobnosti studenata. Ona je posebno naglašavala potrebu za praktičnim obrazovanjem koje povezuje fizički i akademski rad.

Mnogi drugi reformatori iz devetnaestog stoljeća podupirali su ovu zamisao. Glavni problem s provedbom refor-

macijskih ideala u Adventističkoj crkvi bio je što je adventistima nedostajalo učitelja koji su ih poznavali. Zato je Koledž Battle Creek postao tradicionalna, a ne reformacijski usmjerena ustanova. Studenti u najvažnijem programu Koledža morali su provesti četiri do šest godina učeći latinske i grčke klasike (“poganske pisce”) kako bi diplomirali. Škola nije imala program tjelesnog rada ni obveznih biblijskih predavanja kao ni program reforme. Povjesničar Koledža Battle Creek tvrdi da je školski program bio “filozofska izdaja” (E. K. VandeVere, *Wisdom Seekers*, str. 23).

Na žalost, početkom 1880-ih stanje se još pogoršalo. U ljeto 1882. upravni odbor koledža odlučio je trajno zatvoriti školu. Tako je propao prvi službeni pokušaj formalnog obrazovanja.

Koledž Battle Creek ponovno je otvoren u jesen 1883. s novom odlučnošću da se primijene kršćanska načela obrazovanja. Usprkos značajnim poboljšanjima, koledž tijekom 1880-ih nije ukinuo središnju ulogu “poganskih” klasika ili u cijelosti proveo reformirani program.

Srećom, Crkva u svojim obrazovnim začecima nije zaboravila skupe pouke naučene u Koledžu Battle Creek sedamdesetih godina. U proljeće 1882. osnovane su dvije srednje škole pod pokroviteljstvom Crkve, Healdsburg Academy u Kaliforniji i South Lancaster Academy u Massachusettsu. Healdsburg Academy sljedeće je godine postala Koledž Healdsburg i danas je poznat kao Pacific Union College. South Lancaster Academy izrasla je u Atlantic Union College.

Brownsberger i Bell, vodeći odgojitelji u Koledžu Battle Creek, tijekom 1870-ih osnovali su svaki po jednu školu. Učeći iz prethodnog iskustva, oni su učinili veliki napredak u provođenju reformiranog programa. Međutim, temeljita reforma čekala je do 1890-ih. Razvoj osnovnoškolskog sustava također nije počeo sve dotad.

Napredak u financijskoj službi

Nije trebalo puno vremena da Crkva otkrije slabosti sustava darivanja. “Sestra Betsy” bila je nedostatna i glomazna, a nedostajao joj je i biblijski temelj. Crkva je tijekom 1860-ih i 1870-ih postupno sve bolje razumijevala istinsku desetinu. Ovo je pitanje sazrelo početkom 1876. godine kad je Dudley M. Canright objavio niz članaka u *Reviewu* naglašavajući da se u Malahiji 3,8-11 iznosi “biblijski plan za financijsku potporu propovjedničke službe”. “Bog traži”, tvrdio je on, “da Njegov narod daje desetinu, jednu desetinu od svih prihoda za potporu rada Njegovih slugu” (RH, 17. veljače 1876.).

Canright je svoje dokaze iznio na zasjedanju Generalne konferencije u studenom procjenjujući da bi riznica Generalne konferencije godišnje zaprimila 150.000 dolara umjesto 40.000 kad bi svi adventisti vjerno odvajali desetinu. Kao rezultat ovog prikaza, na zasjedanju je zaključeno da je dužnost svih članova da “u uobičajenim okolnostima odvoje jednu desetinu od svih svojih prihoda za Božje djelo” (isto, 6. travnja 1876.). Otad je Kršćanska adventistička crkva sve više primjenjivala biblijsko desetkovanje.

Uloga Ellen White u razvoju adventističkog načina života

U drugom smo poglavlju istaknuli da Ellen White nije imala vodeću ulogu u razvoju adventističke doktrine tijekom 1840-ih. Umjesto toga postupak se zasnivao na proučavanju Biblije sve dok se nije ostvarila puna suglasnost. Ellen White je tek tada znala primiti viđenje koje je potvrdilo usuglašeni zaključak i pomoglo onima koji su još uvijek imali pitanja da prihvate ispravnost biblijski izvedenih zaključaka skupine. Tako je uloga Ellen White u oblikovanju doktrina bila da potvrdi, a ne da objavljuje.

Ova se tvrdnja ne odnosi na ulogu Ellen White u području adventističkog načina života. Premda su adventisti dvadesetog stoljeća skloni izjednačiti pitanja doktrine i načina života, to nije bio stav utemeljitelja Crkve. Osnovne doktrine oni su iskovali intenzivnim proučavanjem Biblije i održavanjem konferencija radi postizanja suglasnosti, a razvoj načina života odvijao se ponešto drukčije. Oblikovanje stava o načinu života bilo je mnogo ležernije.

Možda je razlika bila u činjenici da doktrine definiraju crkvu. Doktrine su među prvim adventističkim štovateljima subote bile ključno pitanje i stoga im je posvećena velika pozornost. S druge strane, pitanja načina života od drugorazrednog su značenja za crkve. Mnoga pitanja o načinu života nisu temeljne odrednice crkvenog identiteta, kao što je način života koji olakšava njezinu zadaću u širenju doktrinarne poruke.

Iz ove perspektive zdravstvena reforma osposobljava ljude da postanu bolji misionari i osposobljava zdrave i izliječene ljude da dođu u stanje u kojem bolje mogu razumjeti Evanđelje. Kršćanski odgojitelji na sličan način potiču razvoj pojedinih članova Crkve i propovjednika Evanđelja. S druge strane, kad se promatra iz perspektive spasenja i odnosa s Bogom, doktrine su same po sebi važniji cilj od pitanja životnog stila. Pitanja životnog stila treba smatrati sredstvom za ostvarenje cilja, propovijedanje Evanđelja u kontekstu spasenja.

Iako utemeljitelji adventizma možda nisu svjesno slijedili ovakav način razmišljanja, prvi vođe pokreta su tako djelovali. Stoga su uložili velike napore da točno formuliraju svoje doktrine, dok su zanemarili većinu pitanja o načinu života dok ih nužnost ili kriza nije prisilila da zauzmu stav.

Posljedično tomu adventisti su prazninu u načinu života ispunili na različite načine, ovisno o problemu. Katkad se njihov stav razvio kroz proučavanje Biblije i na konferen-

cijama kad bi nastala kriza, ali u drugim prilikama Ellen White je preuzimala vodstvo u pokretanju pitanja ukazujući na rješenje te kako se to rješenje uklapa u širu sliku o tri anđeoske vijesti.

Ovaj potonji pristup bio je očit u području zdravstvene reforme, dok je prvi pristup dominirao u područjima kao što je vojna služba i davanje desetine. Budući da je Ellen White često primjenjivala biblijska načela na svakidašnji život crkve i život pojedinih vjernika, njezini su se savjeti tijekom godina sve češće nalazili u središtu rasprava o adventističkom načinu života.

Sazeto možemo zaključiti da u razvoju ranog adventizma Ellen White igra dvostruku ulogu — manje aktivnu u području stvaranja doktrina i aktivniju u razvoju načina života.

Misije: inozemne i domaće

U drugom i trećem poglavlju primijetili smo da prvi adventisti uopće nisu bili oduševljeni misionari. I to usprkos činjenici da su tri anđeoske vijesti iz Otkrivenja 14 bile središnja točka njihovog propovijedanja s očitim nalogom o svjetskoj misiji. Prvi adventisti odustali su od zatvorenih vrata samo zato što ih je nazočnost novih obraćenika prisilila da to učine. Čak i nakon toga oni su nastavili umanjivati svoju evanđeosku odgovornost.

James White je u mnogim prigodama stajao na čelu onih koji su za Crkvu osmislili sveobuhvatnije djelo. White je mjesec dana prije Generalne konferencije 1863. godine tvrdio u *Reviewu* da “je naša poruka za cijeli svijet” (RH, 21. travnja 1861.). Nekoliko mjeseci prije on je istaknuo potrebu za slanje misionara u Europu. Onda je u lipnju 1863. *Review* izvijestio da “će ga (B. F. Snooka) Izvršni odbor Generalne konferencije možda poslati kao misionara u Europu krajem 1863. godine” (isto, 2. lipnja 1863.).

Premda novoosnovana Generalna konferencija nije imala dovoljno službenika da pošalje Snooka u inozemstvo, imala je propovjednika koji je više od ičega želio ovu zadaću. Propovjednik Michael Belina Czechowski (bivši rimokatolički svećenik koji se obratio na adventizam u Americi 1857. godine) 1858. godine je napisao: “Kako bih volio posjetiti svoju domovinu s onu stranu velike vode i ljudima govoriti o Isusovom dolasku, slavnom obnovljenju i da trebaju držati Božje zapovijedi i vjeru u Isusa.” (isto, 23. rujna 1858.) Crkva je odbila poslati Czechowskog kao misionara zbog toga što je bio nedavno obraćen, zbog osobne nestabilnosti i drugih razloga.

Ojađen, ovaj gorljivi Poljak tražio je i dobio financijsko pokroviteljstvo za misioniranje od Crkve adventističkih kršćana (glavne skupine adventista štovatelja nedjelje). Czechowski je nakon dolaska u Europu 1864. godine propovijedao poruku o sedmom danu suboti usprkos pokroviteljstvu Crkve adventističkih kršćana. Promicao je svoje djelo javnim evangelizacijama, tiskanjem časopisa te pripremanjem i širenjem traktata. Učinkovit ali nepredvidljiv propovjednik posijao je sjeme adventističkih doktrina u Švicarskoj, Italiji, Mađarskoj, Rumunjskoj i drugim dijelovima Europe, sjeme koje je naposljetku donijelo plodove.

Adventisti su u međuvremenu, premda još uvijek neodlučni misionari, načinili “odlučan” korak 1868. godine slanjem Johna N. Loughborougha i D. T. Bordeauxa u udaljenu Kaliforniju. Primarni poticaj za ovu zadaću bila je molba nekoliko adventističkih emigranata u toj državi za propovjednikom. Ubrzo nakon njihovog dolaska u San Francisco čovjek iz obližnjeg grada tvrdio je da je njegov prijatelj imao dojmljiv dan u kojem je vidio dva evanđelista pod šatorom i rečeno mu je da im pomogne.

Od ovog po Bogu providenog početka djelo je brzo raslo u Kaliforniji i okolnim državama. Zanimljivo je primi-

jetiti da je Kalifornija postala uzorak za adventističku misiju diljem svijeta. Adventisti su osnovali nakladničku kuću (Pacific Press) i časopis (*Signs of the Times*) 1874. godine, satorij u Sv. Heleni 1878. godine i akademiju a zatim koledž u Healdsburgu 1882. godine. Ova institucionalna osnova oblikovana je u skladu s iskustvom u Battle Creeku i do danas se nalazi u središtu adventističke misijske strategije.

U međuvremenu, godinu dana nakon začetka misije u Kaliforniji, obraćenici Czechowskog poduzeli su korake koji su natjerali neodlučnu Kršćansku adventističku crkvu da proširi svoje razumijevanje misije i misijsku praksu. Sljedbenici Czechowskog u Švicarskoj slučajno su otkrili postojanje Kršćanske adventističke crkve u Sjedinjenim Američkim Državama. Premda je to naljutilo samog Czechowskog, dopisivanje je na koncu navelo vodstvo američkih adventista da pozovu švicarskog predstavnika na zasjedanje Generalne konferencije 1869. godine.

Iako je zakasnio na ovo zasjedanje, ostao je u Sjedinjenim Američkim Državama više od godinu dana da se utvrdi u adventističkim vjerovanjima. Zatim se vratio u Europu 1870. godine kao rukopoloženi adventistički propovjednik.

Jedan od plodova kontaktiranja s europskim adventistima bio je razvoj misionarske udruge na zasjedanju Generalne konferencije 1869. godine. "Cilj ove udruge", glasi proglas, "bit će upućivanje istine o trećoj anđeoskoj vijesti u strane zemlje i udaljene dijelove naše države preko misionara, časopisa, knjiga, traktata itd.". Predstavljajući udругu, James White je tvrdio da Crkva prima "gotovo svakodnevno zahtjeve da pošalje tiskovine u druge zemlje" (isto, 15. lipnja 1869.).

Do 1869. godine mnogim adventistima je potreba za slanjem misionara u druge narode konačno postala stvarnost. Crkva je sve jasnije i jasnije razumjela zapovijed o propovijedanju Evanđelja iz Otkrivenja 10,11 i 14,6.

1874. bila je značajna godina. Crkva je u siječnju osnovala *True Midnight*, prvi adventistički evanđeoski časopis. John Nevins Andrews otplovio je u rujnu u Europu kao prvi “službeni” crkveni inozemni misionar. Iste godine osnovan je i Koledž Battle Creek. Vrijeme osnivanja koledža nije bilo slučajno budući da su utemeljitelji, u najboljoj namjeri, shvatili da je glavna svrha koledža pripremanje misijskih djelatnika za domaće i inozemna polja.

Između 1874. i 1887. Crkva je proširila svoju nazočnost u mnogim državama Europe kao i u Australiji i Južnoj Africi. Ipak, njezino viđenje misije još je uvijek bilo kratkovidno. Adventisti su na ovom stupnju vjerovali da je njihov cilj pozvati druge kršćane (uglavnom protestante) iz njihovih crkava da prihvate treću anđeosku vijest. Dotad je Kršćanska adventistička crkva imala skromno ili nikakvo viđenje misije za “neznabošce” ili velika rimokatolička područja u New Yorku.

Ali i nedostatak vizije bio je koristan. Ako je razdoblje zatvorenih vrata osiguralo adventistima vrijeme za gradnju doktrinarnog temelja, razdoblje evangelizacije protestanata Crkvi je pružilo mogućnost da stvori vjerničku i financijsku bazu u strateškim mjestima što je poslije mogla iskoristiti za slanje misionara diljem svijeta. Crkva je do 1890. godine bila spremna za evangelizacijsku “eksploziju” i širenje u “svaki narod i pleme, jezik i puk” (Otkrivenje 14,6).

Drugi važni pomaci između 1863. i 1888.

Prije nego što napustimo razdoblje između 1863. i 1888. godine, trebamo ukratko razmotriti još tri događaja. Prvi je početak adventističkog djelovanja među bijelcima na američkom Jugu. U kasnim sedamdesetim godinama počeo je redoviti adventistički rad u Virginiji, Texasu i drugim južnim državama, ali nekoliko je razloga (regionalna netrpeljivost

i druge teškoće nakon građanskog rata) što adventizam nije bio spremno prihvaćen i rastao onom brzinom kojom je rastao na dalekom Zapadu.

Druga adventistička prekretnica u razdoblju između 1863. i 1888. godine bila je smrt dvaju utemeljitelja Crkve. Jospeh Bates umro je 19. ožujka 1872. godine u Institutu Western Health Reform u Battle Creeku, uoči samog osamdesetog rođendana. “Stari zdravstveni reformator” odlučno je provodio svoj program sve do pred sam kraj. Godinu dana prije svoje smrti održao je najmanje stotinu sastanaka ne računajući one u svojoj mjesnoj crkvi i na konferencijama kojima je bio nazočan.

6. kolovoza 1881. godine umro je i James White u dobi od šezdeset godina, također u Sanatoriju Battle Creek. Kršćanska adventistička crkva nikad ne bi postojala bez njegovog odlučnog vodstva. White je doslovno sagorio gradeći Crkvu.

Posljednja točka koju trebamo zamijetiti u razdoblju prije 1888. godine je sve veće zagovaranje zakona o nedjelji i njegovog donošenja u mnogim državama. Sredinom 1880-ih mjesne vlasti uhitile su u Kaliforniji i Arkansasu adventiste zbog zločina — rada nedjeljom. Ova kriza dovela je do pojave i redovitog tiskanja časopisa *American Sentinel of Religious Liberty* za borbu protiv ove nepravde. Osim toga, u adventističkim redovima došlo je do velikog proročkog uzbuđenja. Do ljeta 1888. uzbuđenja će biti mnogo veća.

Za one koji žele saznati više

Knight, George R., *Ellen White's World: A Fascinating Look at the Times in Which She Lived*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1998.

Knight, George R, ur., *Early Adventist Educators*, Berrien Springs, Mich.: Andrews University Press, 1983. str. 1—94.

Maxwell, C. Mervyn, *Tell It to the World*, str. 152—173, 205—230.

Robinson, Dore Eugene, *The Story of Our Health Message*, Nashville: Southern Pub. Assn., 1955.

Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 98—150.

Vande Vere, Emmett K., *The Wisdom Seekers*, Nashville: Southern Pub. Assn., 1972. str. 1—52.

White, Arthur L., *Ellen G. White*, sv. 2, str. 34—45, 73—127, 176—204, 297—311, 372—384.

5. poglavlje

Razdoblje buđenja, reforme i širenja (1888.—1900.)

Do 1888. godine Kršćanska adventistička crkva učvrstila je svoje doktrinarne i proročke osnove, organizirala se zbog lakšeg propovijedanja triju anđeoskih vijesti i razvila osebujan način života. Crkva je postala jedinstvena vjerska skupina koja se širila svijetom.

Prirodno je da je naglašavala svoju jedinstvenost, osobito svojih stožernih doktrina, uključujući i premilenaristički Kristov dolazak, Njegovu službu u Svetištu, uvjetnu besmrtnost, duhovne darove i važnost sedmog dana subote. Crkva je svoju misiju vidjela u obraćenju drugih kršćana na dragocjenu adventističku vijest. Imajući ovaj cilj na umu, većina adventista zanemarila je sadržaje koje su dijelili s drugim kršćanima. Ovaj nemar prerastao je do zasjedanja Generalne konferencije 1888. godine u Minneapolisu u uzročnika problema.

Zasjedanje Generalne konferencije 1888.

Zasjedanje Generalne konferencije u Minneapolisu bilo je jedno od najeksplozivnijih i najznačajnijih koje je Crkva

ikad održala. Da bismo razumjeli zašto je bilo takvo, trebamo razmotriti kontekst u kojem je ono održano.

1880-e nisu bile uobičajeno desetljeće u adventizmu. Bilo je to razdoblje kad su se Sjedinjenje Američke Države postupno bližile nacionalnoj krizi oko zakona o nedjelji. Ona se razvijala od 1860-ih, kad su osnovane organizacije kao što je Udruga za nacionalnu obnovu s ciljem da Ameriku očuva kršćanskom zemljom. Glavna točka u programu udruge bila je želja da se zaštititi svetost nedjelje.

Početkom 1880-ih neki američki građani, u nastojanju da zaštite “Gospodnji dan”, adventiste su smatrali “problemom”. Sukob se počeo rasplamsavati 1882. godine kad su lokalne kalifornijske vlasti uhitile W. C. Whitea, najmlađeg sina Jamesa i Ellen, zato što je Pacific Press radio nedjeljom. Do 1885. godine adventisti su uhićivani i u Arkansasu, a do 1888. godine problem se proširio i na Tennessee i druge države. Sljedećih nekoliko godina neki adventistički propovjednici služili su zatvorsku kaznu okovani lancima s ostalim kriminalcima. Njihov zločin bio je obeščašćenje nedjelje.

Vrhunac uzbuđenja oko pitanja nedjelje zbio se 21. svibnja 1888. kad je senator New Hampshira, H. W. Blair, predložio u Senatu Sjedinjenih Američkih Država zakon za promicanje “Gospodnjeg dana” “kao dana vjerskog bogostovlja”. Blairov nacionalni zakon o nedjelji bio je prvi takav zakon koji se našao pred Kongresom od osnivanja adventističkog pokreta u 1840-im godinama.

Adventistički kršćani nisu previdjeli proročko značenje predloženog zakona o nedjelji. Njima se činilo očitim da je oblikovanje kipa Zvijeri iz Otkrivenja 13, davanje žiga Zvijeri i kraj svijeta sasvim blizu. Jasno se činilo da je adventističko propovijedanje u proteklih četrdeset godina na temelju knjiga proroka Daniela i Otkrivenja pred ispunjenjem. Imajući ovo na umu, nije teško razumjeti zašto su neki adventistički vođe naprasito i emotivno reagirali

kad su drugi članovi počeli preispitivati neka crkvena tumačenja proročanstava i teologiju zakona. Ovakvo preispitivanje, razmišljali su, javna je prijetnja samoj srži adventističkog identiteta u vrijeme najveće krize.

Problem se javio kad su dva mlada adventistička urednika iz Kalifornije počela objavljivati članke u časopisu *Signs of the Times* između 1884. i 1886. godine koji su proturječili crkvenoj “tradiciji” u razvoju. A. T. Jones, predani istražitelj proročanstava, izišao je s novim tumačenjem jednog od deset rogova iz Daniela 7. Uriah Smith, dugogodišnji urednik *Review and Herald* i priznati autoritet za proročanstva među adventistima, to nije dobro prihvatio.

E. J. Waggoner je istodobno u tisku izrazio svoju misao da je u Galaćanima riječ o moralnom, a ne obrednom zakonu. George I. Butler, predsjednik Generalne konferencije, u Waggonerovom je stavu vidio sjeme za rušenje crkvenog stava o trajnosti Deset zapovijedi.

Oba pitanja poprimila su zastrašujuće razmjere u kontekstu rastuće krize oko zakona o nedjelji. Vrijeme se nije činilo povoljnim da adventisti javno raspravljaju o svojem proročkom tumačenju i teologiji zakona. Kriza je rasla između 1886. i 1888., a dosegla je vrhunac na zasjedanju Generalne konferencije u rujnu i listopadu 1888. Nažalost, zbog emocijama opterećenog ozračja i nepopustljivih karakteristika sudionika, konferencija se pretvorila u sukob i bila je pomalo nekršćanska.

Ellen White je poduprla pravo Jonesa i Waggonera da ih se sasluša usprkos prigovorima Smitha, Butlera i većine zastupnika. Nije odobravala teške riječi i stav osuđivanja koji je pokazala Smithova i Butlerova struja, nazivajući to “farizejskim duhom” ili “duhom Minneapolisa”.

Ellen White je tijekom konferencije sve jasnije uviđala da tradicionalistima nedostaje Isusove ljubavi u srcu. Oni su temeljito prigrlili posebne adventističke doktrine o zakonu,

Svetišću i druge, ali nisu razumjeli što znači biti spašen Kristovom pravdom i posvećen Njegovom ljubavlju. Shvatila je da su Smith, Butler i njihovi kolege trebali pozornije slušati kristocentričnu poruku koju je propovijedao Waggoner.

Posljedica je bila da se ona tijekom zasjedanja u Minneapolisu pridružila Waggoneru i Jonesu u veličanju Isusa. “Moja odgovornost tijekom sastanka”, napisala je nekoliko tjedana poslije, “bila je prikazati Isusa i Njegovu ljubav mojoj braći, jer sam vidjela očite dokaze da mnogi nisu imali Kristovog duha” (1888 Materials 216).

“Mi želimo istinu onakvu kakva je u Isusu”, rekla je vođama Crkve tijekom zasjedanja u Minneapolisu. “Vidjela sam da su se dragocjene duše koje bi prigrilile istinu (adventističku) odvratile od nje zbog načina na koji je ta istina prikazana, jer u njoj nije bilo Isusa. I ovo vas cijelo vrijeme molim — mi trebamo Isusa.” (isto, 153)

Neki adventistički pisci u dvadesetom stoljeću tvrdili su da je poruka Jonesa i Waggonera 1888. godine bila nešto jedinstveno adventističko. Ali činjenice ne potvrđuju ovu tvrdnju. Naprotiv, dva najutjecajnija sudionika 1888. godine opetovano su proturječila ovoj tvrdnji.

E. J. Waggoner je, na primjer, napisao: “Ovo gledište ne smatram novom idejom... Ovo nije nova doktrinarna teorija.” Prihvatanje njegovog stava, tvrdio je, “bio bi samo korak bliže vjeri velikih reformatora od Pavlovog vremena do Lutherovih i Wesleyevih dana. Bio bi to korak bliže srcu treće anđeoske vijesti.” (*Gospel in Galatians*, str. 70)

Ellen White se složila s Waggonerom da ova poruka nije nova. 21. listopada 1888. ona je rekla okupljenim zastupnicima: “Gospodin želi da budemo učenici u Kristovoj školi... Bog ljudskim umovima iznosi božanski određene (Jones i Waggoner) dragulje istine, prikladne za naše vrijeme. Bog je spasio ove istine da se ne zaborave i stavio ih u njihov pravi okvir... Braćo, Bog ima najdragocjenije svje-

tlo za svoj narod. Ja to ne zovem novim svjetlom, ali ono je za mnoge čudesno novo.” (1888 Materials 139,140)

Oko mjesec dana nakon sastanka u Minneapolisu ona je opet razmatrala ovo pitanje: “Starješini E. J. Waggoneru”, napisala je, “darovana je prednost da jasno progovori i prikaže svoja gledišta o opravdanju po vjeri i Kristovoj pravednosti u odnosu na zakon. Ovo nije bilo novo svjetlo, već staro stavljeno tamo gdje i treba biti: u trećoj anđeoskoj vijesti.” (isto, 211)

Istinsko značenje poruke iz Minneapolisa 1888. godine, kao što su u gore spomenutim navodima istaknuli i Waggoner i Ellen White, jest u tome što je ona ujedinila vjeru u Isusa s trećom anđeoskom viješću. Prije 1888. adventisti su razumjeli da su dva od tri dijela Otkrivenja 14,12 temeljni tekstovi za adventističko razumijevanje samih sebe; tekst je gotovo stotinu godina bio u cijelosti citiran ispod naslova svakog broja časopisa *Review*.

U kontekstu Otkrivenja 14,12 adventisti su riječi “na tome se temelji postojanost svetih” razumjeli kao vjernost adventista u daljnjem čekanju drugoga Kristovog dolaska i propovijedanja poruke o času suda usprkos razočaranju 22. listopada 1884. Riječi “koji čuvaju Božje zapovijedi” oni su prepoznali kao adventističko veličanje vječnosti Božjeg zakona uključujući i istinsku subotu.

Ova dva dijela Otkrivenja 14,12 bila su posebni adventistički doprinosi teologiji. Nažalost, četrdeset godina propovijedanja jedinstvenih doktrina uzrokovalo je zanemari vanje onih vjerovanja koja su adventisti dijelili s drugim kršćanima kao što je spasenje milošću po vjeri u Krista. Značenje propovijedanja Jonesa i Waggonera u Minneapolisu bilo je u tome što su njime ujedinjene posebne adventističke istine s najvažnijom porukom o spasenju u Kristu. Tako su 1888. godine neki adventisti počeli potpunije razumijevati treći dio Otkrivenja 14,12, “vjeru u Isusa”, što,

prema prijedlogu Ellen White, znači da “je Isus postao naš nositelj grijeha kako bi mogao postati Spasitelj koji prašta grijeha” (isto, 217).

Razumljivo je da je ovo shvaćanje uznemirilo one koji su se pouzdali u zakon. Tijekom propovjedničkog sastanka početkom 1890-ih Ellen White se morala suočiti s ovim problemom. Molila je okupljene propovjednike da s ovog sastanka odu s porukom o Kristovoj pravednosti koja će biti dio njih pa neće moći ostati mirni. Ako to učine, rekla im je, “ljudi će reći: Vi ste tako uzbuđeni, previše se bavite ovim pitanjem i ne razmišljate dovoljno o zakonu. Morate više misliti o zakonu, ne pozivajte se cijelo vrijeme na Kristovu pravednost, već učvrstite zakon.”

Ellen White na ova “dobra” adventistička mišljenja odgovara: “Neka se zakon brine za sebe. Bavimo se zakonom sve dok ne presušimo kao gora Gilboa... Vjerujmo u Isusove zasluge... Neka nam Bog pomogne da naše oči budu pomazane pomašću za oči kako bismo vidjeli.” (isto, 557)

Značenje sastanaka 1888. godine je u tome što su oni ponovno krstili adventizam na kršćanstvo. Adventisti, neki od njih, konačno su razumjeli cijelu treću anđeosku vijest. Otad su mogli propovijedati cjelovitu poruku kojom su naučavali osebujne adventističke doktrine u kontekstu Kristovog spasonosnog djela.

Adventisti su naposljetku imali cjelovitu poruku trećeg anđela koju su trebali propovijedati “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku” prije velike adventne žetve iz Otkrivenja 14. Sljedeće desetljeće adventisti nisu samo napredovali u razumijevanju bitnih kršćanskih istina, već su se raširili po cijelom svijetu kad je Crkva konačno shvatila opseg svoje evanđeoske zadaće.

Posljedice Minneapolisa

Odaziv sudionika konferencije na Jonesovu i Waggonerovu poruku usredotočenu na Krista bio je podijeljen. Neki adventistički vođe su je prihvatili, ali je većina odbacila i ljude i njihovu poruku. W. C. White je ubrzo primijetio da su se zastupnici nakon konferencije vratili kućama s “velikim razlikama u mišljenju. Neki su je smatrali velikim blagoslovom u svojem životu, a drugi da je to začetak razdoblja tame.” (WCW J. N. Loughborough, 20. studenog 1888.)

Neposredno nakon sastanka u Minneapolisu, Jones, Waggoner i Ellen White počeli su sa sustavnom kampanjom propovijedanja svoje poruke adventističkom vjerništvu. Sve do jeseni 1891. ovo troje je putovalo Sjedinjenim Američkim Državama propovijedajući opravdanje po vjeri vjernicima i propovjednicima. Nakon što je Ellen White otputovala u Australiju 1891. a Waggoner u Englesku, Jones i W. W. Prescott nastavili su promicati ovu poruku u Sjevernoj Americi. Tijekom cijelog ovog razdoblja i poslije Ellen White je naglašavala da je Bog izabrao Jonesa i Waggonera da ovu posebnu poruku objave Kršćanskoj adventističkoj crkvi.

George I. Butler podnio je ostavku na mjesto predsjednika Generalne konferencije u studenom 1888. u znak prosvjeda protiv potpore Jonesu i Waggoneru. S druge strane, Butlerovi nasljednici u predsjedničkom uredu, O. A. Olsen (1888.—1897.) i George A. Irwin (1897.—1901.), zauzeli su pozitivan stav prema mladim reformatorima i tijekom 1890-ih omogućili im javno djelovanje. Imali su pristup članstvu u crkvama, preko subotnjoskolskih pouka, na koledžima, na predavanjima koja su škole održavale za propovjednike i preko crkvenih nakladničkih kuća.

Posebno važna bila je činjenica da su tijekom svakog zasjedanja Generalne konferencije od 1889. do 1897. godine Jones i Waggoner imali vodeću učiteljsku ulogu dok su svoju poruku propovijedali zastupnicima u brojnim propovijedi-

ma. Osim toga Crkva je Jonesa 1897. godine imenovala urednikom *Review and Herald*. On se kao najutjecajniji crkveni urednik koristio *Reviewom* kao sredstvom za promicanje svojeg naučavanja. Teško bi bilo zamisliti program koji bi reformatorima dao istaknutije mjesto tijekom 1890-ih.

Također trebamo spomenuti da je naglasak na središnju ulogu Krista u Minneapolisu izvršio trajan pomak u spisima Ellen White. Shvativši potpunije nego ikada jalovost i mučnost pretjeranog naglaska Crkve na puke doktrine, ona je počela naglašavati Isusov karakter ljubavi i Njegovu pravednost. Nakon 1888. godine iz njezinog pera izišle su knjige usredotočene na Krista kao *Steps to Christ (Koraci prema Kristu)* (1892.), *Thoughts From the Mount of Blessing (Misli s Gore blagoslova)* (1896.), *The Desire of Ages (Čežnja vjekova)* (1898.), *Christ's Object Lessons (Kristove priče)* (1900.) i uvodna poglavlja u *Ministry of Healing* (1905).

Jedna od negativnih posljedica adventističke povijesti jest da su neki vjernici tijekom 1890-ih oduševljenu potporu Ellene White Jonesu i Waggoneru protumačili kao neku vrstu teološkog blanko čeka — posebno u pitanjima koja obuhvaćaju opravdanje po vjeri. Posljedica je bila da su se krajem 1892. godine neki počeli odnositi prema Jonesu kao nekoj vrsti proročkog nasljednika Ellen White.

Ona se od Minneapolisa nadalje morala boriti protiv ovakvog shvaćanja. Tijekom sastanaka 1888. godine ona je odlučno izjavila da “neka tumačenja Svetog pisma koja je iznio dr. Waggoner ne smatram ispravnim”. Zatim je ponovno 1890. godine morala reći skupini propovjednika da ova dva reformatora nisu “nepogrešiva” (1888 Materials 164,566).

Nažalost, neki sudionici na tom sastanku, a i drugi stoljeće poslije, teško su prihvaćali njezina upozorenja u vezi s reformatorima 1888. godine. Čovjek je uvijek u kušnji

da se osloni na ljude iako je jasna poruka Ellen White, Jonesa i Waggonera u Minneapolisu bila povratak Bibliji kao vjerskom autoritetu i biblijskom Kristu za spasenje.

U godinama nakon 1888. nastavila se napetost u državi oko nacionalnog zakona o nedjelji. Početkom 1890-ih zakazano je pred Vrhovnim sudom Sjedinjenih Američkih Država saslušanje u slučaju R. M. Kinga koji je bio osuđen na zatvorsku kaznu zbog “okopavanja svojeg krumpirišta u nedjelju” (D. T. Jones A. T. Jonesu, 25. lipnja 1890.). Ali King je umro u studenom 1891. i tako je saslušanje otkazano.

Zbog promicanja zakona o nedjelji 1890-e su bile desetljeće velikog proročkog uzbuđenja među adventistima. Osim toga, bilo je to i vrijeme u kojem su oni pojačali svoju aktivnost na području vjerske slobode.

Duhovno buđenje i širenje obrazovnog sustava

Jedan od najznačajnijih pomaka koji je potaknuo naglasak na središnju ulogu Krista na zasjedanju Generalne konferencije 1888. godine bio je novo usmjerenje i širenje adventističkog obrazovanja. Do 1890. Crkva je osnovala samo šesnaest škola, uključujući osnovne i srednje škole i koleđe. Međutim, do kraja tog desetljeća Crkva je imala 245 obrazovnih ustanova na svim razinama. Napredak je prvo bio spor, ali između 1895. i 1897. zahuktalo se obrazovno buđenje i širenje, a nastavilo se i tijekom velike ekonomske krize 1930-ih godina.

Premda je 1891. godine osnovan Union College u Nebraska, a 1892. godine i Koledž Walla Walla u Washingtonu, stvarna prekretnica u adventističkom obrazovanju dogodila se na skupu u sjevernom Michiganu.

U razdoblju nakon 1888. godine Generalna konferencija je održavala brojne sastanke za propovjednike pod vodstvom

W. W. Prescottta, vođe adventističkog obrazovnog programa. Na ovim sastancima nastojala se propovjednicima Crkve razjasniti središnja uloga opravdanja po vjeri u adventističkoj teologiji i misiji. Prescott je početkom 1891. godine odlučio održavati slične sastanke i za adventističke odgojitelje. Ovaj ključni sastanak održao se u Harbor Springsu, u Michiganu, tijekom srpnja i kolovoza 1891. Sudionici sastanka opisali su ga kao duhovnu gozbu — Jones je propovijedao iz Poslanice Rimljanima, a Ellen White je govorila o nužnosti osobnog odnosa s Kristom, potrebi za duhovnim buđenjem među adventističkim odgojiteljima i središnjoj ulozi kršćanske poruke u obrazovanju.

Prescott je na zasjedanju Generalne konferencije 1893. godine izjavio da je sastanak u Harbor Springsu označio prekretnicu u adventističkom obrazovanju. Od tog sastanka, rekao je, “vjera” je postala ključni pojam u adventističkim školama. Prije Harbor Springsa Biblija je imala sporedno mjesto u programima adventističkih koledža, ali od tog sastanka ove iste ustanove ostvarile su značajan napredak u provođenju četverogodišnjeg biblijskog programa koji je tada predložen. Još je važnije to što se “Bibliju” proučavalo “kao cjelinu”, “kao Kristovo Evanđelje od početka do kraja”, a učitelji su sada adventističke doktrine iznosili u kontekstu križa (1893 GCB 350).

Kristocentrično buđenje u crkvenoj teologiji dovelo je do buđenja u obrazovnim programima, a pratilo ga je jasnije razumijevanje svrhe obrazovanja. Kao izravna posljedica, tvrdio je Prescott 1893. godine, “tijekom dva posljednja desetljeća obrazovni program je rastao više nego u prethodnih sedamnaest godina” (isto, 357).

Ellen White je otplovila u Australiju tri mjeseca nakon završetka sastanka u Harbor Springsu. Otputovala je svjesnija mogućnosti kršćanskog odgoja i utjecaja Evanđelja na odgoj.

Tijekom godina koje je provela u Australiji ona je imala jedinstvenu priliku da utječe na razvoj škole za kršćanske radnike Avondale u skladu s načelima iznesenim u Harbor Springsu. Čak su i koledži Battle Creek i Healdsburg prodali svoja imanja i preselili se u ruralna područja kako bi primijenili ideale Avondalea.

Iz pera Ellen White tekla je stalna rijeka pisama i članaka o kršćanskom odgoju na temelju iskustva u Avondaleu. Ovi spisi nisu samo usmjeravali kršćanski razvoj postojećih adventističkih škola, već su među adventističkim vođama i članovima produbljivali svijest o važnosti kršćanskog odgoja.

Savjet Ellen White o osnovnom školovanju sredinom 1890-ih bio je posebno važan za širenje adventističkog obrazovanja. Školovanje u Australiji bilo je obvezatno. Stoga je ona predložila da adventisti osnuju osnovne škole gdje god se “može skupiti šestero djece” (6T 199).

Obrazovni reformatori u Americi pročitali su njezin savjet, uključujući i Edwarda Sutherlanda i Percyja Morgana (predsjednik i dekan Koledža Battle Creek) koji su odmah počeli požurivati razvoj adventističkog osnovnoškolskog sustava. 1895. godine Crkva je imala osamnaest osnovnih škola u svijetu, 1900. broj je porastao na dvije stotine dvadeset, 1905. bilo ih je četrismo sedamnaest, a 1910. godine pet stotina devedeset i četiri. Osnovno školovanje razvilo se među adventistima možda kasno, ali kad je jednom počelo, raširilo se među svim adventističkim zajednicama.

Minneapolis s naglaskom na Kristovu pravednost, Harbor Springs, Avondale i pokret za osnivanje osnovnih škola nisu bili nepovezani. Jedan je uzrokovao drugi snažeći i razvijajući cijeli sustav.

Usporedna eksplozija u broju adventističkih misija u svim dijelovima svijeta usko je povezana s buđenjem i širenjem adventističkog obrazovanja. Škole nisu samo osigura-

vale evanđeoske radnike i službenike za misijske pothvate u razvoju, već su nove misije uskoro osnovale vlastite obrazovne ustanove. Kao što je 1874. godine postojao izravan odnos između slanja prvih misionara u inozemstvo i osnivanja prvih adventističkih koledža, tako je postojala veza između buđenja u adventističkom obrazovanju i misiji u 1890-im godinama. Adventističko obrazovanje uvijek je bilo najzdravije kad je bilo usko povezano s crkvenom misijom.

Eksplzija svjetske misije

Kao što smo već vidjeli u prethodnim poglavljima, adventisti su bili neodlučni misionari u godinama kad je pokret nastajao, ali 1889. godine Crkva je bila na rubu misijske eksplozije diljem svijeta.

Brzo širenje zasnivalo se na nizu temeljnih odrednica. Prvo, razdoblje zatvorenih vrata (1844.—1850.) u adventističkom razmišljanju omogućilo je razvoj doktrinarnog temelja. Drugo, razdoblje djelomično otvorenih vrata (1850.—1874.) bilo je vrijeme za izgradnju uporišta u Sjevernoj Americi koje će moći podupirati misije u drugim protestantskim nacijama. Treće, razdoblje evangeliziranja protestantskih naroda (1874.—1889.) omogućilo je sličan razvoj u Engleskoj, Europi, Australiji i Južnoj Africi. Premda je razvoj još uvijek bio potreban u svim domaćim misijskim uporištima i nakon 1890. godine, temelj je bio postavljen, a adventizam je bio spreman da postane istinska svjetska crkva.

Sve veća predanost Crkve inozemnim misijama postajala je očitija početkom i sredinom 1880-ih. Niz posjeta istaknutih adventističkih vođa od 1882. do 1887. europskoj misiji bio je jedan izražaj ovog trenda. Prvo je došao S. N. Haskell kojeg je u Europu poslala Generalna konferencija 1882. godine. Haskell je preporučio tiskanje knjiga na više jezika,

a pomogao je Europljanima u razvoju funkcionalnije organizacijske strukture.

Međutim, važnija su bila putovanja predsjednika Generalne konferencije Georga I. Butlera 1884. godine i Ellen White i njezinog sina W. C. Whitea od 1885. do 1887. Ovi posjeti ujedno su osnažili adventizam u Europi i pokazali zanimanje Crkve za misije.

Sredinom 1880-ih osnovan je Europski savjet za upravljanje adventizmom u “Starom svijetu”. Osim toga europski adventizam objavio je tijekom ovog desetljeća knjige na još nekoliko jezika te poduzeo korake prema stvaranju vlastitih obrazovnih ustanova za izobrazbu crkvenih djelatnika. Adventisti su u međuvremenu počeli raditi među europskim protestantima u Australiji (1885.) i Južnoj Africi (1887.).

Možda se jedan od najsnažnijih signala da adventizam počinje širiti svoje misijsko viđenje dogodio 1886. godine. Crkva je te godine tiskala svoju prvu knjigu o inozemnoj misiji, *Historical Sketches of the Foreign Missions of the Seventh-day Adventists*. Zatim je Crkva početkom 1889. godine poslala Haskellu i Percyja T. Morgana na dvogodišnje putovanje oko svijeta kako bi prepoznali mogućnosti, probleme i moguća područja za adventističku misiju u različitim dijelovima Afrike, Indije i Istoka. Oni su na stranicama časopisa *Youth's Instructor* podnijeli Crkvi cjelovito izvješće o putovanju. Tako su misije i misijska služba počele osvajati srca i umove adventističke mladeži.

Važno je zamijetiti da nije samo adventistička mladež bila nadahnuta za misijsku službu tijekom 1880-ih i 1890-ih. Protestantska mladež u Sjedinjenim Američkim Državama i drugdje zainteresirala se za takvu službu kao nikad prije. Jedan razlog bio je i Studentski dragovoljni pokret za inozemne misije koji je proizašao iz poziva Dwighta L. Moodyja 1886. godine studentima da posvete svoje živote misijskoj službi. Stotine studenata donijelo je odluku. Ovaj

broj povećao se na 2.200 u 1887. godini, a za nekoliko godina tisuće mladih ljudi posvetilo je svoj život inozemnim misijama. Naglasak pokreta bio je da “svi trebaju poći svima”, a moto je bio “Evangelizacija svijeta tijekom ovog naraštaja”.

Slično buđenje dogodilo se među mladima u Engleskoj, Skandinaviji, Njemačkoj, Francuskoj, Švicarskoj i Nizozemskoj. 1890-e bile su veliko desetljeće za protestantsku misiju. Adventizam je bio pripremljen da sudjeluje u tom oduševljenju i evangelizaciji.

Suvremeno misijsko oduševljenje među drugim protestantima nije samo poticao adventizam, već su i sastanci 1888. godine u Minneapolisu osposobili Crkvu da jasnije razumije smisao treće anđeoske poruke iz Otkrivenja 14 i misijsku zapovijed u njoj. Osim toga, kriza zbog zakona o nedjelji promatrana u kontekstu poruke trećeg anđela, gdje se razlikuju oni koji primaju žig Zvijeri od onih koji drže Božje zapovijedi, dala je adventistima osjećaj žurnosti u širenju njihovog nauka diljem svijeta.

U studenom 1889. na zasjedanju Generalne konferencije poduzeti su značajni koraci u stvaranju Odbora za inozemne misije Kršćanske adventističke crkve “radi upravljanja inozemnim misijskim radom” Crkve (1889 GC 142). Iste godine pokrenut je časopis *Home Ministry* s ciljem promicanja raznih adventističkih misionarskih pothvata.

Stvaranje Odbora za inozemne misije bio je više nego simboličan čin. Time je rečeno da su adventisti konačno spremni ozbiljno ispuniti misijsku zapovijed iz Otkrivenja 14,6; 10,11 i Mateja 24,14. Oni će propovijedati tri anđeoske vijesti, uključujući i velike evanđeoske istine otkrivene 1888. godine i osebujne adventističke doktrine, “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku” da kraj može doći.

Adventisti nikada više nisu zaostali u inozemnim misijama. Naprotiv, postali su poznati po svojim naporima da

svoju poruku rašire cijelom svijetu. Tijekom tog procesa osnovali su nakladničke, zdravstvene i obrazovne ustanove kamo god su pošli.

Do kraja 1890-ih adventizam se učvrstio na svim kontinentima i mnogim otočkim skupinama. U ovom razdoblju adventističke misije cilj Crkve bio je doprijeti i do “pogana” i rimokatolika kao i svih protestanata. S druge strane, adventistički misionari svoj rad u drugim narodima, čak i u nekršćanskim kulturama, još uvijek počinju među protestantskim skupinama. Ovi obraćeni protestanti su skupina koju je jednostavno dosegnuti, a mogu postati i domaća baza za daljnje propovijedanje.

Evangeliziranje američkih Crnaca

Jedinstven sadržaj širenja adventističke misije tijekom 1890-ih bio je evangeliziranje američkih Crnaca. Premda su neki Crnci sudjelovali u mileritskom pokretu (uključujući i pastora Williama Foya koji je vršio proročku ulogu od 1842. do 1844.), prvi adventisti štovatelji subote većinom su bili pokret bijelaca. Prošlo je otprilike pola stoljeća nakon velikog razočaranja prije nego što je Kršćanska adventistička crkva započela s uspješnim radom među Crncima u Sjevernoj Americi.

Procjenjuje se je da je do 1894. godine u Sjedinjenim Američkim Državama bilo samo pedeset adventista Crnaca, ali do 1909. godine ovaj broj popeo se na devet stotina. Rast crnačkog članstva uglavnom je rezultat nekoliko misijskih projekata s ciljem evangeliziranja Crnaca tijekom devedesetih.

1870-e i 1880-e bile su svjedok djelomičnog rada među južnjačkim Crncima u Texasu, Tennesseeju, Georgiji i drugim državama, a prva crnačka crkva službeno je ustrojena 1886. godine u Edgefield Junction, u Tennesseeju. Ali bijeli “jen-

kiji” nisu znali kako da se suoče sa specifičnim rasnim problemima na Jugu. Ne samo da su se suočili sa sumnjama što su bili sjevernjaci, već su bili u škripcu i kako se odnositi prema problemu segregacije.

Mjesni bijelci često su se nasilno protivili njihovom radu jer su se bojali da će ovi uljezi možda propovijedati “opasnu” doktrinu o rasnoj jednakosti. S obzirom na teškoće, vodstvo je konačno zaključilo da bi bilo najbolje slijediti društvene norme i osnovati odvojene crkve za dvije rase. Charles M. Kinney, prvi afroamerički adventistički propovjednik, složio se s tom odlukom. Premda Kinney odvojene crkve nije smatrao idealnim rješenjem, vjerovao je da je ovo rješenje bolje od odvajanja Crnaca u zadnje redove u bjelačkim crkvama.

Sam Kinney bio je kršten u integriranoj adventističkoj crkvi u Renu, u Nevadi, 1878. godine. Konferencija je, prepoznavši njegove sposobnosti, platila njegovo školovanje u Koledžu Healdsburg od 1883. do 1885. godine. On je nakon toga radio kao kolporter u Kansasu. Poslije je postao pastor crkve Edgefield Junction u Tennesseeju, a kao propovjednik Evanđelja rukopoložen je 1889. godine.

1891. godine Ellen White je postala zabrinuta zbog nedostatka adventističkog djelovanja među američkim Crncima. 21. ožujka iznijela je “svjedočanstvo” o ovom predmetu zastupnicima na zasjedanju Generalne konferencije. Ona je posebno pozvala na rad među južnjačkim Crncima. Njezin poziv uskoro je objavljen u obliku traktata od šesnaest stranica pod naslovom *Nаша dužnost prema ljudima drugih rasa*.

Ali Crkva je zanemarila i traktat i njegovu poruku sve do 1893. godine dok James White nije “otkrio” ovaj dokument. Edson, Ellenin najstariji sin, nedavno prije toga doživio je obraćenje u četrdesetim. U svojoj gorljivosti bio je uvjeren da on treba adventističku poruku propovijedati Crncima na dalekom Jugu.

Uvijek kreativan, Edson se ubrzo povezoao s Willom Palmerom (novim obraćenikom sumnjivog ugleda) radi gradnje “misijskog broda” i otpočeo s jednim od najzbuđljivijih poglavlja u misiji sjevernoameričkih adventista. Dva misionara izgradila su *Morning Star* u Alleganu, u Michiganu, 1894. godine po cijeni od 3.700 dolara. Njihov brod služio je kao boravište za adventističke djelatnike. U njemu je također bio prostor za kapelu, knjižnicu, kuhinju, trgovinu grafičkim materijalom i laboratorij za razvijanje fotografija.

White i Palmer porinuli su svoju “misijsku postaju” na jezeru Michigan, a zatim su se spustili niz rijeku Mississippi do Vicksburga gdje su osnovali upravu. White i njegovi suradnici, ne uživajući povjerenje vođa Kršćanske adventističke crkve, sami su se uzdržavali u ovom misionarskom pothvatu. Jedan projekt kojim su zarađivali novac bio je tiskanje knjige *Gospel Premier*. Prodaja ove uspješne male knjižice nije samo pomogla u financiranju misije, već je ova knjiga bila dovoljno jednostavna da posluži za opismenjivanje nepismenih. Na taj je način preko nje prenošena biblijska istina.

Od Vicksburga djelo se proširilo na okolna seoska područja, često usprkos bjelačkom odbacivanju i nasilju. U prvim godinama dvadesetog stoljeća misija je imala gotovo pedeset škola. Edsonova samostalna misija ustrojena je 1895. u Južno misionarsko udruženje. 1901. godine ovo udruženje postalo je dio novoosnovane Južne unije konferencija. I nakladnički ogranak ovog pothvata naposljetku je postao vlasništvo Crkve kao Južna nakladnička udruga s upravom u Nashvilleu, u Tennesseeju.

Sredinom 1890-ih osnovana je i škola za izobrazbu crnačkih biblijskih radnika. Generalna konferencija otvorila je Industrijsku školu Oakwood 1896. godine na plantaži od 360 rali blizu Huntsvilla u Alabami. Naziv “industrijska”

održavao je pokušaj Crkve da obrazovanje učini praktičnijim i tako ga uskladi s reformacijskim idealima koje je Ellen White iznijela 1872. godine u djelu "Pravi odgovor". Adventisti su osnovali nekoliko srednjih škola s nazivom "industrijska" tijekom 1890-ih uključujući i Keene Industrial Academy u Texasu i Woodland Industrial School u Wisconsinu. Ove škole bile su djelomično ustrojene po uzoru na Adventističku školu Avondale, tada još u razvoju, u Australiji. Škola koju je Booker T. Washington osnovao za bivše robove u Tuskegeeu, u Alabami, pružila je još jedan uzor.

Škola Oakwood uskoro je postala središte za izobrazbu crnačkih vođa. 1917. godine preimenovana je u Oakwood Junior College. 1943. Oakwood je postao koledž, a prvu akademsku diplomu dodijelio je 1945. godine.

Doprinos žena-propovjednika ranom adventizmu

Budući da su većina adventističkih propovjednika bili muškarci, malo je onih koji su prepoznali doprinos žena koje su služile kao propovjednici ili na drugim službenim mjestima. Uloga Ellen White je, naravno, bila ključna za osnivanje i razvoj adventizma. Premda je Crkva nikada nije službeno rukopoložila, ona je već 1872. godine stavljena na popis rukopoloženih propovjednika kako bi mogla primiti punu propovjedničku plaću. Vjerujući da je njezino rukopoloženje od Boga, čini se da se nije brinula za ljudsko polaganje ruku. Međutim, nema sumnje da je ona bila najutjecajniji "propovjednik" koji je ikada služio u Kršćanskoj adventističkoj crkvi.

Mnoge druge žene radile su kao opunomoćeni propovjednici krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća. Među prvima je bila Sarah Lindsay, opunomoćena 1872. godine. Crkveni godišnjaci stavljaju na popis više

od dvadeset žena kao opunomoćene propovjednike između 1884. i 1904. godine, u prvih dvadeset godina tiskanja godišnjaka.

Usprkos činjenici da su se ove žene katkad suočavale s diskriminacijom, često su davale velik doprinos Crkvi. Minnie Sype, na primjer, osnovala je najmanje deset crkava. Osim evanđeoskog rada, ona je obavljala propovjedničke obrede kao što su krštenja, vjenčanja i sahrane.

Lulu Wightman bila je jedna od najutjecajnijih i najuspješnijih adventističkih žena evangelizatora. Pripisuje joj se osnivanje najmanje 17 crkava čime je daleko nadmašila većinu svojih muških kolega.

Poslije je Jessie Weiss Curtis pripremila 80 obraćenika za krštenje na kraju svoje prve javne evangelizacije. Rezultat ovog pothvata je crkva Drums u Pennsylvaniji. Ona je proširila svoj utjecaj tako što je podučavala propovjednike pripravnike za konferenciju. Jedan od njih bio je i N. R. Dower koji je poslije postao tajnik Generalne konferencije za propovjedničku službu.

Premda su razgovori o rukopoložanju ovih i drugih žena za propovjedničku službu povremeno izbijali na površinu, Crkva nikad nije službeno djelovala u tom smjeru. Međutim, na zasjedanju Generalne konferencije 1881. godine zaključeno je “da žene koje posjeduju potrebne kvalifikacije za ovaj položaj, mogu, sasvim ispravno, biti odvojene rukopoložanjem za djelo kršćanske službe”. Premda je zaključak upućen odboru Generalne konferencije, o ovoj se odluci nikada nije glasovalo (RH, 20. prosinca 1881.).

Osim ovih žena koje su imale propovjedničku punomoć, mnoge druge služile su Crkvi na različite načine. Većina je, naravno, imala tradicionalne ženske uloge učiteljica i medicinskih sestara, a druge su pak obnašale manje tradicionalne dužnosti. Među njima je bila i L. Flora Plummer koja je 1897. godine postala tajnica Konferencije Iowa i

do 1900. godine služila kao vršitelj dužnosti predsjednika Konferencije. 1901. godine postala je dopisna tajnica novoustrojenog Odjela subotnje škole Generalne konferencije. 1913. godine ona je postala ravnateljica ovog odjela, a taj je položaj obnašala sljedeće dvadeset tri godine.

Anna Knight također je obavljala jedinstvenu dužnost u adventizmu. Ona se, osim pionirskog obrazovnog rada među Crncima na Jugu, ističe kao prva afroamerička ženamisionar poslana iz Amerike u Indiju.

Brojne druge adventističke žene služile su krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća na dužnostima blagajnica konferencija, tajnica konferencija, vođa obrazovnih odjela i odjela subotnje škole.

Prečesto se previđao doprinos žena razvoju adventizma. Njihove mogućnosti kao i problemi s kojima se suočavaju ponovno su izbili na površinu tijekom 1970-ih i 1980-ih godina. Vratit ćemo se ovom pitanju u posljednjem poglavlju.

Na prijelazu u dvadeseto stoljeće adventizam je rastao i u Sjedinjenim Američkim Državama i diljem svijeta. Usporedo s brzim širenjem misije tijekom 1890-ih, Crkva je osnovala zdravstvene, nakladničke i obrazovne ustanove kako god je išla. Početak novog stoljeća zatekao je adolescentnu Crkvu financijski i organizacijski prenapregnutom. Tako je dvadeseto stoljeće počelo s krizom.

Za one koji žele saznati više

- Graybill, Ronald D., *E. G. White and Church Race Relations*, Washington, D. C.: Review and Herald, 1970.
- Garybill, Ronald D., *Mission to Black America*, Mountain View, California: Pacific Press, 1971.
- Habada, Patricia A. i Rebecca Frost Brillhart, ur., *The Welcome Table: Setting a Place for Ordained Women*, Langley Park, Md.: TEAM Press, 1995. str. 27—59.
- Knight, George R., *Angry Saints: Tensions and Possibilities in the Adventist Struggle Over Righteousness by Faith*, Washington, D.C.: Review and Herald, 1989.
- Knight, George R., *Early Adventist Educators*, str. 32—44, 115—183, 220—238.
- Knight, George R., *The Fat Lady and the Kingdom: Adventist Mission Confronts the Challenges of Institutionalism and Secularization*, Boise, Idaho: Pacific Press, 1995., str. 57—105.
- Knight, George R., *A User-friendly Guide to the 1888 Message*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1998.
- Land, Gary, ur., *Adventism in America*, str. 77-96.
- Olson, A. V., *Thirteen Crisis Years: 1888-1901*, Washington, D.C.: Review and Herald, 1981.
- Reynolds, Louis B., *We Have Tomorrow: The Story of American Seventh-day Adventists With an African Heretage*, Washington, D.C.: Review and Herald, 1984.
- Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 183—266.
- Valentine, Gilbert M., *The Shaping of Adventism: The Case of W. W. Prescott*, Berrien Springs, Mich.: Andrews University Press, 1992., str. 23—112.
- Vande Vere, Emmett K., *The Wisdom Seekers*, str. 68—91.
- Vyhmeister, Nancy, ur., *Women in Ministry: Biblical and Historical Perspectives*, Berrien Springs, Mich.: Andrews University Press, 1998., str. 187—234.
- White, Arthur L., *Ellen G. White*, sv. 3, str. 385—433, 448—462; sv. 4, str. 42—47, 146—161, 287—314.

6. poglavlje

Razdoblje preustroja i krize (1901.—1910.)

Početak dvadesetog stoljeća utvrđena je struktura Kršćanske adventističke crkve. Doktrine su bile prilično dobro iskovane, kao i svojstven način života i svjetski misijski program sa širokom institucionalnom potporom, a Crkva je čak prošla glavno razdoblje buđenja i reformu.

Ali na početku novog stoljeća nije sve bilo u redu. Crkva je prerasla ustroj iz 1863. godine. Ta organizacijska struktura bila je prikladna za mali sjevernoamerički pokret s nekoliko ustanova i zaposlenika, ali više nije bila funkcionalna u sve složenijim uvjetima.

Stoga godine reforme još nisu prošle. Međutim, ovaj put reforma nije bila doktrinarna, kao 1888. godine, već strukturalna. Nažalost, organizacijska reforma početkom 1900. godine naišla je na jednak otpor kao i doktrinarno oživljavanje krajem 1800-ih. Promjena je teška onima koji su zadovoljni postojećim stanjem čak i kad je promjena nužnost. Vođe na stečenim položajima posebno se odupiru promjeni.

Tako Crkva nije bila samo svjedok novog kruga reformi u novom stoljeću, već je pretrpjela drugu krizu osoblja. Međutim, do 1910. godine Kršćanska adventistička crkva bila

je preustrojena i bolje osposobljena za ostvarenje svjetske misije od bilo koje skupine u povijesti.

Crkveni preustroj

1901. godina bila je ključna u adventističkoj povijesti. Na zasjedanjima Generalne konferencije 1901. i 1903. godine Crkva se temeljito preustrojila za učinkovitije vođenje misije.

Glavna teškoća s ustrojem iz 1863. godine bila je u tome što je vlast bila previše centralizirana u osobi predsjednika Generalne konferencije. Tijekom 1860-ih i 1870-ih predsjednik je mogao osobno upravljati djelovanjem Crkve. Ali između 1863. i 1901. godine evanđeoska vojska Crkve skočila je s 30 na oko 1.500 propovjednika. U međuvremenu broj lokalnih konferencija narastao je sa šest na gotovo stotinu (57 konferencija i 42 misije). Tijekom istog razdoblja članstvo Kršćanske adventističke crkve naraslo je od 3.500 na više od 78.000 ili oko dvije tisuće mjesnih crkava.

Drugi problem s organizacijskom strukturom 1863. godine bio je nedostatak jedinstva. Na primjer, subotnja škola, nakladništvo, medicinski i drugi ogranci crkvenog djelovanja radili su nezavisno od Generalne konferencije. To je uzrokovalo stvarne probleme. Ove teškoće ilustrira činjenica da su Generalna konferencija, Odbor za inozemnu misiju, Zdravstveni misionari i Udruga za dobrotvorni rad slali misionare bez međusobnog savjetovanja. Osim toga, nedostatak jedinstva omogućio je nerazmjern rast crkvenih programa. Zdravstveni rad je, na primjer, zapošljavao više radnika od svih drugih ogranaka zajedno, dvije tisuće u zdravstvenom djelu nasuprot tisuću i pet stotina u drugim ograncima.

Sljedeća teškoća bila je ta što Generalna konferencija nije imala prikladan financijski nadzor nad drugim crkve-

nim entitetima. Posljedica toga bila je da su se dugovi nadvili nad zdravstvenim, nakladničkim i obrazovnim ograncima. Crkva je bila u teškoćama, a za rješenje problema trebalo je više od pukog dotjerivanja.

Ukratko rečeno, zadaća preustroja obuhvaćala je i decentralizaciju i centralizaciju. Dok su s jedne strane predsjedničke administrativne ovlasti trebale biti razdijeljene, s druge je Generalna konferencija trebala dobiti više izravnih ovlasti nad svojim raznim ograncima.

Crkva je već neko vrijeme osjećala potrebu za organizacijskom promjenom. Zapravo, tijekom 1880-ih i 1890-ih izvršeno je nekoliko uspješnih pokušaja. Prvi korak u rasterećenju administrativnih ovlasti dogodio se 1882. godine kad je Crkva osnovala Europski savjet Kršćanske adventističke crkve za koordinaciju misije u Velikoj Britaniji i Europi. Drugi, uvjetno rečeno, pomak zbio se između 1888. i 1893. godine kad je Crkva podijelila svoje djelovanje u svijetu na osam područja. Međutim, ovim područjima je nedostajao nadzor i administrativna uprava.

Sadržajnije i trajnije inovacije dogodile su se u Južnoj Africi i Australiji. Početkom 1890-ih A. T. Robinson organizirao je adventističko djelo u Južnoj Africi po odjelima. Umjesto da subotnja škola i nakladništvo djeluju nezavisno, oni su postali sastavni dio konferencije. Tako je konferencija imala tajnika za subotnju školu, za nakladništvo i za sve ostale odjele. Tajnik svakog odjela radio je pod nadzorom predsjednika konferencije. Ovaj je pomak usmjerio Crkvu prema rješenju problema koji je nastao teškoćama izazvanima decentralizacijom.

W. C. White i još jedan administrator iz Amerike, Arthur G. Daniells, prihvatili su “južnoafričko rješenje” i za australsko polje 1897. godine. Australija je u međuvremenu dala vlastiti doprinos rješavanju velike centralizacije ovlasti u adventističkom organizacijskom problemu. 1894. godine

osnovana je srednja razina konferencijske administracije, unija konferencija, između lokalne konferencije i Generalne konferencije. Za razliku od područnog sustava, nova unija konferencija imala je administrativne ovlasti i administratore.

Početakom 1897. godine Australijska unija konferencija imala je potpun sustav tajnika odjela, sustav koji je uskoro preslikan na sve konferencije u uniji. Tako je krajem devetnaestog stoljeća Crkva u Australiji, pod vodstvom Daniellsa, imala model koji je rješavao dvostruki problem centralizacije i decentralizacije, a koji je priječio učinkovitost adventizma. Ovaj model igrao je veliku ulogu na zasjedanju Generalne konferencije 1901. godine.

1900. godine ostarjela Ellen White vratila se u Sjedinjene Američke Države nakon gotovo cijelog desetljeća probovavljenog u Australiji. Naišla je na Crkvu koja se suočavala i s teološkim zastranjenima i s organizacijskim preopterećenjem.

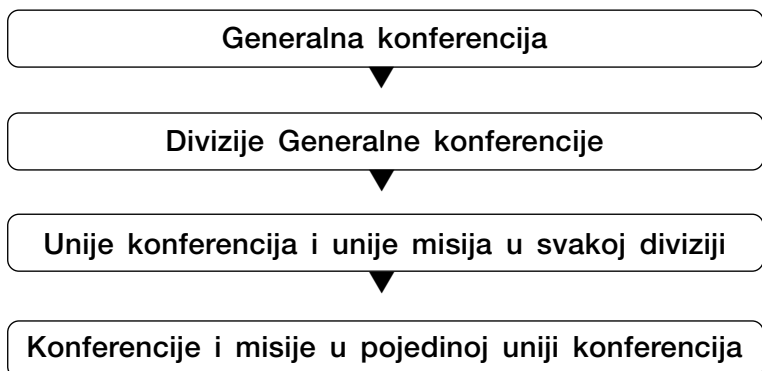
Postojala su dva glavna teološka zastranjenja. Prvo se odnosilo na sklonost panteizmu među nekim vodećim crkvenim teolozima i moćnim Johnom Harveyem Kellogom. Drugo je obuhvaćalo nategnuto gledište o savršenstvu koje se očitovalo u pokretu "Svetost tijela" u Indiani 1900. godine. Vodstvo je brzo ušutkalo pokret "svetosti tijela" premda su suptilniji oblici perfekcionizma ostali. Ali panteistička kriza ispreplela se s pokušajem preustroja. Posljedica je bila najznačajniji raskol u povijesti Kršćanske adventističke crkve. Problemu podjele vratit ćemo se nakon što završimo razmatranje preustroja.

1900. godine Ellen White je bila iskusni veteran u crkvenom djelu. Ali ona je i dalje bila sposobna odlučno rukovoditi kao što je to pokazala u vezi sa svojim suprugom i Batesom tijekom utemeljenja i ustrojavanja Kršćanske adventističke crkve. Zasjedanje Generalne konferencije 1901.

godine zateklo ju je jednako aktivnom u preustroju kao što je bila u prvom ustroju prije 38 godina. Dan prije uvodnog zasjedanja Ellen White se sastala sa skupinom vođa u knjižnici Koledža Battle Creek. Ona je jasnim riječima zatražila “novu krv” i “potpuno novi ustroj” (MS 43a, 1901.).

Prvog dana zasjedanja ona je ponovno uputila zahtjev za preustroj govoreći određeno protiv onih koji teže za “kraljevskom vlašću” (1901 GCB 26). Njezin zahtjev naveo je A. G. Daniellsa da predloži odgodu redovitih poslova i istakne preustroj kao prvu točku dnevnog reda. Zasjedanje je prihvatilo njegov prijedlog. Uz to je imenovan i odlučan mladi administrator (Daniells je tada imao 42 godine) da vodi raspravu o preustroju. Ni on niti W. C. Willson (koji je blisko surađivao s Daniellsom u Australiji) nisu zaboravili pouke koje su naučili u razvoju unija konferencija i sustava odjela u 1890-im.

S obzirom na istaknutu ulogu Daniellsa i W. C. Whitea u procesu preustroja, ne iznenađuje što je zasjedanje Generalne konferencije 1901. godine prihvatilo i model unije konferencija i model odjela. Rezultat je bio taj da je “australsko rješenje” postalo uzorak za ustroj Kršćanske adventističke crkve. Izuzev jedne ključne prilagodbe, Crkva djeluje prema ovoj strukturi i na ulasku u dvadeset prvo stoljeće. Prilagodba, uvedena između 1913. i 1918., bila je četvrta administrativna razina, divizije Generalne konferencije. Predsjednik svake divizije ujedno je i dopredsjednik Generalne konferencije. Slika administrativne strukture Kršćanske adventističke crkve 1918. godine bila je sljedeća:

Zasjedanje Generalne konferencije 1901. godine uvelike je riješilo i napetosti oko decentralizacije i centralizacije u adventističkoj administrativnoj strukturi. Ne samo da je uspostavljena srednja razina administracije za nadgledanje rada konferencija u raznim dijelovima svijeta, već je prihvaćen i sustav odjela za ujedinjenje i koordinaciju crkvenih poslova. Model odjela preslikan je na svim razinama adventističkog ustroja uključujući i mjesnu crkvu. Tako je, na primjer, program vjerske slobode imao osobu odgovornu za taj oblik adventističkog djelovanja u Generalnoj konferenciji, u svakoj diviziji, uniji, konferenciji i mjesnoj crkvi.

Napetosti u upravnoj strukturi

Nažalost, postojala je jedna iznimka u organizacijskoj shemi odjela prihvaćenog 1901. godine. Ključni segment Kršćanske adventističke crkve i dalje je ostao nezavisan: Zdravstvena misija i Udruga za dobrotvorni rad, pod predsjedanjem moćnog i tvrdoglavog Johna Harveya Kelloga.

Osim što je bio oduševljen svojom nezavisnošću, odlučnom dr. Kellogu odgovarala je činjenica da je Generalna konferencija značajno oslabljena jer više nema predsjedni-

ka. Ustrajnim dokazivanjem A. T. Jonesa, W. W. Prescottta i drugih zastupnici su 1901. godine izglasovali da će Generalnom konferencijom upravljati Izvršni odbor.

Doktor je morao biti još sretniji kad su zastupnici odlučili njegovom zdravstvenom programu dati gotovo četvrtinu glasova u Izvršnom odboru. To je značilo da bi Kellog, kad se ovi glasovi pridruže glasovima njegovih prijatelja, možda mogao ne samo ostati nezavisan, već i uglavnom nadzirati odluke Generalne konferencije.

Međutim, jednako odlučan predsjednik Izvršnog odbora Generalne konferencije, A. G. Daniells, uskoro je osujetio sve ciljeve koje je Kellog možda imao u ovom smjeru. Daniells je bio dorastao Kellogu. U jednom trenutku se činilo da će doktor nadvladati ovog mladog čovjeka, ali sredinom 1902. godine ova se iluzija raspršila.

Jednu stranu crkvene krize možemo slijediti unatrag do 18. veljače 1902. kad je golemi Sanatorij Battle Creek izgorio do temelja. Ponovna gradnja sanatorija uskoro je stvorila probleme. Vođe Generalne konferencije, uz potporu Ellen White, željeli su skroman program rekonstrukcije, dok je Kellog od početka planirao podizanje veće institucije od prethodne. Ovo sporno pitanje postalo je za crkvu opterećenu dugovima stalni uzrok napetosti.

Sukob između Kelloga i Daniellsa oko gradnje sanatorija u Velikoj Britaniji bio je još eksplozivniji. Obojica su željela osnivanje institucije, ali Daniells je ustrajavao na tome da se ne zadužuju. Svi novi pothvati, smatrao je, moraju biti financijski samoodrživi. Ovaj sukob je razbjesnio Kelloga koji je s prethodna dva predsjednika Generalne konferencije navikao ostvarivati svoje naume.

Kellog je ubrzo shvatio da je rješenje smjena Daniellsa i postavljanje na mjesto predsjednika Izvršnog odbora Generalne konferencije osobe koja će biti više u skladu s njegovim planovima. To se moglo jednostavno postići budući da pred-

sjednik nije imao vremenski određeni mandat, a Kellog je imao utjecajan glasački blok i naklonost članova Odbora.

U studenom 1902. Kellogove snage izvršile su pritisak za izbor A. T. Jonesa kao predsjednika crkvenog Izvršnog odbora umjesto Daniellsa. Daniells se pokazao dorastao situaciji izjavivši: “Ja nisam lopta za dobacivanje s noge na nogu.” (AS, srpanj 1922.) Nakon nepopustljive borbe doktorov pokušaj “prevrata” je propao, ali Jones nije zaboravio njegovo značenje. On je taj mjesec označio kao trenutak kad je donio odluku da podijeli sudbinu s Kellogom.

Daniells je u međuvremenu zbog dnevnog reda preuzeo titulu “predsjednika” u vođenju Izvršnog odbora. W. W. Prescott je u proljeće 1902., nakon što je “obraćen” na Daniellovu stranu u ovom sukobu, izabran za dopredsjednika.

Tako su se u vrijeme zasjedanja Generalne konferencije 1903. godine iskristalizirale strane u ovom sukobu — Daniells i Prescott suprotstavili su se Kellogu i Jonesu. Obje struje pristupile su sastanku s predviđanjima. Prescott je tvrdio da će doći do “udruživanja interesa kako bi A. T. Jones bio imenovan predsjednikom Generalne konferencije” (W. W. Prescott A. G. Daniellsu, 26. studenog 1903.). Kellog je pak rekao: “Ne vidim budućnost ovog djela ako se savez Daniellsa, Evansa i Prescottta ne raskine.” (J. H. Kellog WCW, 18. ožujka 1903.) Obje strane pristupile su zasjedanju 1903. godine u duhu sukoba.

Nakon duge rasprave na zasjedanju 1903. godine izglasovane su dvije promjene u crkvenoj strukturi koje su naposljetku vođe Kellogove struje potaknule na podjelu. Prva se promjena odnosila na ponovno uspostavljanje dužnosti predsjednika. S Kellogovog i Jonesovog gledišta već je to bilo loše, ali zastupnici su stavili sol na ranu kad su na tu dužnost izabrali Daniellsa.

Druga promjena bila je za doktora razornija od prve. Sve ustanove kojima upravlja Crkva morale su biti pod iz-

ravnim nadzorom crkvenog vodstva. Kellog se pred zastupnicima prkosno zakleo da takvo pravilo nikad neće prihvatiti.

Njegova teološka zastranjena učinila su sukob s novim vodstvom Crkve još složenijim i intenzivnijim. On je već nekoliko godina bio opčinjen panteističkim idejama koje su Boga smatrale silom unutar, a ne iznad prirode. On je napisao: “U drvetu je prisutna sila koja ga stvara i održava, stvoritelj drveta u drvetu, stvoritelj cvijeta u cvijetu.” (*The Living Temple*, str. 29)

Ali ovo nije bila samo Kellogovo gledište. Jedan od vodećih crkvenih teologa iz 1888. godine, E. J. Waggoner, na zasjedanju Generalne konferencije 1897. godine naučavao je: “I reče Bog i gle! ta Riječ (Krist) pojavila se kao drvo ili kao trava.” (1897 GCB 34) Na zasjedanju 1899. godine Waggoner je tvrdio da “čovjek može biti opravdan u kupki ako zna odakle dolazi voda” (1899 GCB 80).

Panteistička kriza dosegla je vrhunac u kontekstu sukoba 1901. i 1903. godine između Kelloga i Crkve. Kellogova knjiga *The Living Temple* iz 1903. godine posebno ju je rasplamsala.

Doktor je slijedio primjer Ellen White koja je Crkvi poklonila prihod od svoje novoobjavljene knjige *Christ's Object Lessons*. Svrha ove donacije bila je otplata dugova nastalih brzim širenjem crkvenog obrazovnog sustava. Kellog je na sličan način namjeravao darovati zaradu od svoje knjige za ponovnu izgradnju sanatorija u Battle Creeku. Nažalost, Daniells, Prescott i drugi osudili su panteistička razmišljanja u knjizi *The Living Temple* kao dodatni znak Kellogove nepouzdanosti.

Sukob Kelloga i njegovih kolega s Daniellsovom strujom trajao je nekoliko godina. Ellen White ih je neko vrijeme pokušala pomiriti, ali od 1903. ona je sve više u svojim javnim nastupima i spisima stajala na stranu Daniellsa. Kellog je naposljetku napustio Kršćansku adventističku cr-

kvu, a crkva u Battle Creeku isključila ga je u studenom 1907. godine. A. T. Jones i E. J. Waggoner, koji su Crkvu usmjerili prema potpunijem razumijevanju spasonosne pravednosti u Minneapolisu 1888. godine, stali su na stranu Kelloga i također napustili Crkvu. Jones se do kraja života borio protiv adventizma, crkvenog ustroja i Ellen White. Kellog i nekoliko njegovih suradnika pridružili su mu se od 1906. do 1910. kad je riječ o Ellen White.

Kellogovo odvajanje povuklo je za sobom nekoliko adventističkih teologa i medicinskih vođa. Doktor je uspio uspostaviti nadzor i nad novoizgrađenim sanatorijem u Battle Creeku i crkvenom medicinskom školom The American Medical Missionary College.

Osim ove podjele, Kršćanska adventistička crkva suočila se s još jednom nesrećom u svojoj bazi u Battle Creeku. 1902. godina bila je osobito teška. 18. veljače sanatorij je izgorio do temelja. Drugi požar uslijedio je 30. prosinca kad je izgorjela nakladnička kuća Kršćanske adventističke crkve. Za sat vremena od nje je ostala gomila pepela usprkos velikim naporima vatrogasne službe.

Prve godine novog stoljeća bile su među najtežima za Crkvu. Uništeno je ono što je bilo teško stečeno. Ali nije sve bilo izgubljeno. Pod dinamičnim vodstvom Daniellsa i Prescottta i stalnim vodstvom Ellen White, iste godine koje su donijele nesreće bile su svjedok ponovne izgradnje adventizma na tvrdim temeljima nego prije.

U ovom dijelu razmotrili smo jačanje crkvene organizacijske strukture, a u sljedećem dijelu razmotrit ćemo ponovno institucionalno rađanje adventizma.

Napuštanje Battle Creeka i novi počeci

Početak dvadesetog stoljeća stalno doseljavanje adventista u Battle Creek postalo je očit problem. Umjesto

da žive u različitim mjestima gdje su mogli svjedočiti o svojoj vjeri, velik broj adventističkih članova okupio se u gradu ogovarajući se međusobno i ometajući adventističku misiju i na druge načine.

Battle Creek je, osim velikog broja članova koji su u njemu živjeli, postao previše centralizirano uporište Kršćanske adventističke crkve za cijeli svijet. Ne samo da su tamo bile smještene sve najveće i najutjecajnije institucije, već i uprava Crkve za cijeli svijet. Nekolicina ljudi, članovi međusobno isprepletenih odbora, “vladali” su cijelom Kršćanskom adventističkom crkvom. Zapravo, tijekom 1890-ih Koledž Battle Creek, Sanatorij Battle Creek i Nakladnička kuća Review and Herald poduzeli su u monopolističkom duhu onog vremena odlučne korake kako bi izravno nadzirali sve druge adventističke obrazovne, medicinske i nakladničke ustanove.

Ukratko, 1900. godine Battle Creek je za adventizam postao ono što je Jeruzalem bio za Židove ili Salt Lake City za mormone. Međutim, u istom stoljeću došlo je do raspada adventističkog “svetog grada”.

Ellen White je na to pozivala od 1890-ih. Međutim, malo je bilo onih koji su se odazvali. Prvi crkveni vođe koji su zagovarali selidbu iz grada bili su E. A. Sutherland i Percy T. Morgan, predsjednik i dekan Koledža Battle Creek 1897. godine.

Ova dva čovjeka promijenila su usmjerenost škole prema klasičnom obrazovanju u reformiranu ustanovu u čijem su središtu bili Biblija, evangelizacija te program studiranja uz rad. Oni su u svojoj gorljivosti već 1898. godine željeli preseliti školu iz Battle Creeka. Ali Ellen White je pozvala na oprez. Međutim, 1901. godine ona i drugi prepoznali su da je vrijeme sazrelo. Vodstvo je stoga odlučilo preseliti školu u malo selo u Berrien Springsu, u jugozapadnom Michiganu. Tamo su Sutherland i Magan, s obiljem zemlje

za poljodjelstvo i druga zanimanja, osnovali Emmanuel Missionary College.

Premda nova škola i nije bila pravi koledž, ona je zamisli o reformi provela temeljitije nego što su to učinili reformatori u Battle Creeku. Sutherlandova ideja bila je da stvori “američki Avondale” u Berrien Springsu (P. T. Morgan EGW, 14. srpnja 1901.). Riječ *misionarski* u nazivu ustanove upućivao je na svrhu preimenovane škole. Ova je riječ brzo stjecala popularnost kao naziv za adventističke koledže. Osim u adventizmu, misionarski koledži bili su glavni oslonac pokreta konzervativnih američkih protestanta za evangelizaciju cijelog planeta tijekom 1890-ih. Tako je i za adventiste i fundamentaliste u nastajanju koncept koledža osnovanog zbog praktičnog i biblijski usmjerenog cilja bio izravno povezan s njihovom odgovornošću za inozemne misije.

Koledž nije bio jedina adventistička ustanova koja je napustila Battle Creek početkom 1900-ih. Požar koji je 1902. godine uništio pogone Review and Herald dao je nužan poticaj i za preseljenje nakladničkog programa i uprave Generalne konferencije iz grada. Sporno pitanje za mnoge bilo je kamo poći. Isprva se činilo da je New York možda prikladno mjesto, ali do 1903. godine Washington D. C. je postao najprivlačniji.

Tijekom idućih nekoliko godina osnovana je nova uprava u Takoma Parku, u saveznoj državi Maryland, u neposrednoj blizini grada Washingtona. Crkveni vođe nisu samo osnovali upravu Generalne konferencije i Nakladničku kuću Review and Herald u Takoma Parku, već su nekoliko milja dalje izgradili Sanatorij Washington i Washington Training College. Ova potonja ustanova preimenovana je 1907. godine u Washington Foreign Missionary Seminary. Tako je nova uprava uskoro bila okružena cijelim nizom tipičnih adventističkih institucija, uzorak koji je obilježio adventističku misiju u svim dijelovima svijeta.

Uprava Kršćanske adventističke crkve za svijet gotovo je devet desetljeća bila u Takoma Parku. Nakladnička kuća Review and Herald naposljetku se preselila u Hagerstown, Maryland, 1989. godine. Sanatorij i koledž ostali su na starom mjestu. Prva ustanova je sada poznata kao Washington Adventist Hospital, a potonja kao Columbia Union College.

Napuštanje Battle Creeka donijelo je sa sobom i veliki pomak u adventističkom zdravstvenom programu, ali ga ovaj put nije nadzirao moćni Kellog.

Prvi oblik “novog” adventističkog medicinskog rada bio je nova generacija adventističkih sanatorija. Žarište medicinskog programa premjestilo se iz Michigana u južnu Kaliforniju. Ellen White je počela ukazivati na Kaliforniju 1902. godine, prije nego što se sukob s Kellogom pretvorio u krizu. “Bog”, napisala je ona, “priprema put da naša Crkva jeftino steže posjede sa zgradama koje se mogu uporabiti za naše djelo” (EGW S. N. Haskellu, 27. rujna 1902.). Umjesto jedne “mamutske institucije” (7T 96), Ellen White je savjetovala da Crkva treba osnovati više malih sanatorija na različitim mjestima.

Vrijeme za ovu promjenu je sazrelo. U prethodna dva desetljeća poduzetnici su izgradili brojna zdravstvena odmarališta u blagoj klimi južne Kalifornije. Ali te su se ustanove našle u teškoćama i mnoge su prodavane po niskim cijenama. Ellen White je, prepoznavši prigodu, zatražila od dr. T. S. Whitelocka i pastora Johna Burdena da traže prikladne posjede. Potraga se uskoro isplatila.

1904. godine skupina adventista pod vodstvom Ellen White kupila je posjed koji je kasnije postao Sanatorij Paradise Valley za manje od šestine iznosa plaćenog za gradnju prije petnaest godina. Osam godina skupina adventističkih propovjednika i laika vodila je ovu instituciju kao privatni pothvat. Ali oni su je poklonili kao dar konferenciji

kad je ona, 1912. godine, odlučila za nju preuzeti odgovornost.

1905. godine osnovana je druga adventistička medicinska ustanova u južnoj Kaliforniji, Sanatorij Glendale blizu Los Angelesa. Adventisti su ponovno, pod vodstvom Ellen White i Burdena, kupili posjed za djelić prvobitne cijene.

Dr. David Paulson u međuvremenu je otvorio Sanatorij Hinsdale blizu Chicaga 1905. godine. Premda je Paulson još uvijek bio pod utjecajem Kelloga, on je ostao vjeran Crkvi i tijekom krize u Battle Creeku i nakon nje.

Međutim, najvažniji dobitak novog adventističkog zdravstvenog djela bio je Sanatorij Loma Linda u južnoj Kaliforniji. Adventisti su i njega, kao i druge kalifornijske ustanove, kupili po sniženoj cijeni i počeli primati pacijente 1905. godine kao i Hinsdale i Glendale.

Najznačajnija činjenica u vezi s Loma Lindom jest da je ovaj sanatorij uskoro postao središte za izobrazbu adventističkih zdravstvenih radnika. Ellen White je već 1905. godine napisala da bi Crkva u Loma Lindi trebala obrazovati liječnike. Ali mnogim vođama Pacifičke unije konferencija činilo se da bi ovakav program odnio više novca nego što bi donio. Vremena nisu bila prikladna za osnivanje nove medicinske škole. Tijekom tog desetljeća Američko medicinsko udruženje donijelo je pravila i uvelo standarde koji su više od polovine škola prisilili na trajno zatvaranje. Možda je Ellen White, tumačili su neki, mislila na biblijsku školu koja bi crkvene djelatnike učila jednostavnim zdravstvenim postupcima. Drugi su smatrali da je ona mislila na u cijelosti opremljenu školu koja će podučavati i biblijske istine.

Činjenica da je jedina adventistička škola u to vrijeme bila pod nadzorom Johna Harveya Kelloga, koji je utemeljio Američki medicinski misionarski koledž u Battle Creeku 1895. godine, činila je problem složenijim. Ali desetljeće

poslije adventističko vodstvo pitalo se je li mudro dopustiti da Kellog utječe na studente.

Skupina adventističkih vođa pismeno se obratila Ellen White kako bi razjasnili što je ona mislila pod medicinskom izobrazbom. Ona je odgovorila da “medicinska škola u Loma Lindi treba biti na najvišem stupnju”. “Crkvena mladež treba imati mogućnost”, rekla je, “medicinskog obrazovanja i osposobiti se da polaže ispite koje zakon zahtijeva od svih koji se redovito bave liječničkim poslom. Mi trebamo osigurati sve što se zahtijeva kako ti mladi ne bi bili prisiljeni ići u medicinske škole koje ne vode ljudi naše vjere.” (PUR, 10. veljače 1910.)

Vođe su pozitivno odgovorili na ovaj savjet premda nisu znali kako ga ostvariti. Koledž Medical Evangelists registriran je 9. prosinca 1909. Danas je poznat kao Sveučilište Loma Linda.

1910. godine Kellogov Američki medicinski misionarski koledž zatvorio je svoja vrata. Propast škole djelomično je bila posljedica sve manjeg broja studenata jer su se doktor i Crkva međusobno udaljili, a djelomično zbog sve većih standarda za medicinske škole.

Adventistički zdravstveni program nije bio jedini institucionalizirani dio Crkve koji je oživio početkom dvadesetog stoljeća. U petom poglavlju spomenuli smo početak reforme i širenje adventističkog obrazovanja. Ovi procesi nezaustavljivo su se nastavili u prvom desetljeću novog stoljeća. Premda u ovom poglavlju nemamo prostora za razmatranje svih promjena, važno je ukratko razmotriti novi obrazovni pomak Koledža Madison.

Edward Sutherland i Percy Morgan osnovali su Koledž Madison 1904. godine u Madisonu, Tennessee. U to vrijeme nazvan je Nashville Agricultural and Normal Institute. Dvojica reformatora napustili su svoje položaje u Berrien Springsu da bi osnovali školu za izobrazbu misionarskih učitelja

koji bi uzdržavali sami sebe. Njihova je želja bila pripremiti mlade ljude da mogu ne samo propovijedati Evanđelje, već i podučavati zdravstvena načela i bolji način obrađivanja zemlje.

Nova škola od početka je bila jedinstvena na dva načina. Prvo, cilj joj je bio vlastito financiranje (nije primala redovitu konferencijsku potporu), i drugo, ona je postala baza za slanje dodatnih, financijski nezavisnih radnika u nova mjesta. Posebno područje Madisonovog utjecaja bio je američki Jug gdje je adventističko djelo još uvijek zaostajalo u odnosu na druge dijelove zemlje. Škola je uskoro svojim objektima dodala sanatorij.

Jedan od najuspješnijih dijelova Madisonovog programa bio je preslikavanje njegovog modela diljem Juga preko osnivanja "ogranaka" na različitim mjestima. U idealnom obliku ovi ogranci bili su preslike Madisonovog instituta u novim područjima. Mnogi ogranci instituta poslije su postali konferencijske škole ili sanatoriji kako je konferencijska struktura na Jugu jačala. Drugi ogranci ostali su do današnjeg dana ustanove koje same sebe uzdržavaju.

Ponovni naglasak na misiju

Prije nego što zaključimo ovo poglavlje, trebamo naglasiti još jedan oblik adventističkog djelovanja od 1901. do 1910.: stalno širenje i isticanje adventističke misije u svijetu pod vodstvom Daniellsa i Williama A. Spicera. Snažan naglasak Crkve na misiju naposljetku je potaknuo na preustroj i stvaranje novog naraštaja ustanova i reformu preostalih.

I adventistička misija je između 1901. i 1910. imala nov naglasak: na evangeliziranju velikih gradova. Adventisti su uglavnom dolazili iz ruralnog okruženja. Stoga im se nije bilo jednostavno prilagoditi radu u velikim gradovima.

Ali ova nužnost postala je osobito hitna zbog sve veće urbanizacije. Propovijedanje tri anđeoske vijesti “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku” također je značilo evangeliziranje gradova bez obzira na težinu i neugodnost zadaće. Ellen White se ponovno, kao i u mnogim drugim inicijativama, dokazala kao pokretačka snaga u pozivanju Crkve na napredak.

Misija je bila ključna za adventistički način razmišljanja u prvim godinama novog stoljeća. Na kraju prvog desetljeća adventisti su bili spremni evangelizirati svijet s većom učinkovitošću i uravnoteženošću nego ikada prije.

Za one koji žele saznati više

- Knight, George R., *From 1888 to Apostasy: The Case of A. T. Jones*, Washington D. C.: Review and Herald, 1987., str. 178—256.
- Land, Gary, ur., *Adventism in America*, str. 96—112.
- Moon, Jerry Allen, W. C. *White and Ellen G. White: The Relationship Between the Prophet and Her Son*, Berrien Springs, Mich.: Andrews University Press, 1993., str. 264—320.
- Neufeld, Don F., ur., *Seventh-day Adventist Encyclopedia*, sv. 1, str. 173—179, 851—853; sv. 2, str. 266—270.
- Oliver, Barry David, *SDA Organizational Structure: Past, Present and Future*, Berrein Springs, Mich.: Andrews University Press, 1989.
- Swartz, Richard W. W., *John Harvey Kellog, M. D.*, Nashville: Southern Publishing Association, 1970. (Ponovljeno izdanje, Andrews University Press, 1996.)
- Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 267—332.
- Valentine, Gilbert M., *The Shaping of Adventism*, str. 113—184.
- White, Arthur L., *Ellen G. White*, sv. 5, str. 70—110, 198—222, 243—258, 271—306, 359—380; sv. 6, str. 11—32, 270—290.

7. poglavlje

Razdoblje svjetskog rasta (1910.—1955.)

Šest desetljeća, od 1840. do 1900. godine, bilo je svjedok stvaranja Kršćanske adventističke crkve kao svjetske crkve. U desetljeću između 1900. i 1910. godine Crkva je preustrojila svoju strukturu i ustanove radi učinkovitijeg ispunjenja svoje misije. Nakon 1910. dogodio se rast koji je adventističkim pionirima bio nezamisliv. Od male i prezrene adventističke skupine od stotinjak osoba 1848. godine, Crkva je narasla na sedamdeset osam tisuća 1900. Ovaj broj je prešao granicu od deset milijuna 1988. godine, a procjene koje se temelje na sadašnjoj stopi rasta upućuju na to da će Crkva do 2010. imati dvadeset milijuna članova. Dok su članovi Crkve 1900. godine pretežito bili stanovnici Sjeverne Amerike, do sredine 1920-ih više od polovine članstva živjelo je na drugim kontinentima.

Adventiste s početka dvadesetog stoljeća najbolje se može razumjeti kao narod s gorućom zadaćom širenja triju anđeoskih vijesti u cijelom svijetu. Između 1910. i 1955. Crkva je toliko ojačala i proširila svoj misijski program iz 1890-ih da bi adventizam iz 1950-ih bio neprepoznatljiv njegovim utemeljiteljima.

Smrt Ellen White

Kao što smo spomenuli u prvih nekoliko poglavlja, Ellen White, James White i Joseph Bates bili su utemeljitelji Kršćanske adventističke crkve. Bates je umro 1872., James 1881., a Ellen je nastavila voditi Kršćansku adventističku crkvu do 1915. godine. Premda nikad nije obnašala službenu, administrativnu dužnost u Crkvi, ona je posjedovala golem karizmatički autoritet. Njezini spisi i savjeti imali su posebno značenje i za adventiste pojedince i za zajednicu u cjelini.

16. srpnja 1915. “mala, ostarjela žena sa sijedom kosom koja je uvijek tako nježno govorila o Isusu” (prema riječima nekih njezinih susjeda, vidi A. L. White, *Messenger to the Remnant*, str. 108), umrla je u dobi od 87 godina. Posljednje riječi koje su njezina obitelj i prijatelji čuli bile su: “Ja znam kome vjerujem.” (LS 449)

Održana su tri pogreba, jedan u Elmshavenu u Kaliforniji, u njezinoj kući, drugi na sastanku pod šatorom u Richmondu i treći u crkvi u Battle Creeku. Predsjednik Generalne konferencije, A. G. Daniells, obavio je službu ukopa u Battle Creeku. Više od 3.500 članova ispunilo je crkvu dok se još tisuću vratilo zbog nedostatka prostora.

Iako je život Ellen White okončan, nije bio okončan i njezin utjecaj. U trenutku smrti njezin književni opus sadržavao je više od 100.000 stranica knjiga, traktata, članaka u časopisima i neobjavljenih pisama i rukopisa. Njezina pisana ostavština Kršćanskoj adventističkoj crkvi i dalje pruža vrijedne savjete crkvi kojoj je ona posvetila svoj život.

Shvaćajući da će najvjerojatnije umrijeti prije Isusovog dolaska, Ellen White se početkom 1912. godine u svojoj posljednjoj oporuci pobrinula za svoje spise. Odredila je pet osoba koje će nakon njezine smrti služiti kao stalni upravni odbor za očuvanje njezine ostavštine i “rukovoditi poslovima”, “omogućiti tiskanje novih prijevoda” i “tiska-

nje kompilacija” njezinih rukopisa (cijela oporuka objavljena je u H. E. Douglass, *Messenger of the Lord*, str. 569—571).

Upravni odbor Ostavštine Ellen G. White obavlja ove dužnosti od 1915. godine sve do danas. Osim toga, on i adventiste i druge upoznaje s Ellen White i njezinim djelom. Glavna uprava Ostavštine Ellen G. White smještena je u zgradi Generalne konferencije u Silver Springsu, u Marylandu. Diljem svijeta postoje ogranci i istraživački centri koji su povezani s Ostavštinom Ellen G. White. Povezani s vodećim adventističkim obrazovnim ustanovama, ovi pružeci glavnog ureda Ostavštine Ellen G. White pružaju trajne mogućnosti za istraživanje spisa Ellen G. White i pitanja povezana s njima.

Razdoblje kriza i obećanja

Usprkos nezapamćenim svjetskim krizama — svjetskoj ekonomskoj krizi, dva svjetska rata i hladnom ratu, Kršćanska adventistička crkva bila je od 1910. do 1955. godine svjedok najvećeg rasta i širenja u svojoj povijesti. Premda su ove krize na neki način osujetile propovijedanje tri anđeoske vijesti, veličina katastrofa povećala je zanimanje za drugi Kristov dolazak. “Ratovi i glasovi o ratovima” potaknuli su ljude da “znakove vremena” shvate ozbiljno. Razdoblje kriza općenito je potaknulo adventističku evangelizaciju premda je djelo u ratom pogođenim državama bilo osujećeno i sprečavana komunikacija preko međunarodnih neprijateljskih granica.

Prva polovica dvadesetog stoljeća nije samo donijela ekonomsku krizu i ratove, već i sveopći kulturološki pomak prema sekularizaciji. Ovaj kulturološki pomak na neki je način dosegnuo vrhunac u godinama između Prvog svjetskog rata i velike svjetske ekonomske krize 1930. godine.

Ovo se posebno odnosi na Sjedinjene Američke Države, naciju koja je u tom trenutku još uvijek bila najutjecajnije pokretač adventizma u svijetu. Tijekom 1920-ih godina događaji u Sjevernoj Americi više su utjecali na Crkvu u svijetu nego slični događaji u posljednjoj četvrtini dvadesetog stoljeća.

Posebno važan za adventizam bio je obračun između protestantskog liberalizma i fundamentalizma. Srž sukoba između liberala i fundamentalista obuhvaća narav nadahnuća i objave. Kršćanska adventistička crkva bila je sklona slijediti vodstvo Ellen White koja je zagovarala nadahnuće misli, a ne verbalno nadahnuće, te tako odmaknula adventizam od ideja o nepogrešivosti. Biblija, smatrala je ona, nepogrešiva je u pitanju spasenja, ali nije nepogrešiva u potpunom smislu, bez ikakve mogućnosti da sadržava prijenosne činjenice ili propuste.

Krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća adventistički vođe kao što su A. T. Jones i S. N. Haskell pričinili su ozbiljne teškoće adventizmu naučavajući verbalno nadahnuće i nepogrešivost i Biblije i spisa Ellen White. Međutim, E. White je još uvijek bila živa i mogla je zagovarati uravnoteženost o ovom predmetu. S njom su se udružili adventistički vođe kao što su A. G. Daniells i W. C. White koji su stalno i neumorno zagovarali razumno, a ne kruto gledište o nadahnuću Biblije i spisa Ellen White. Jones je naposljetku odbacio Ellen White zbog njezinog zdravorazumnog stava o pitanju nadahnuća, što se protivilo njegovoj doktrinarnoj krutosti.

Nažalost, snaga i veličina sukoba u američkom protestantizmu tijekom 1920-ih uništili su ravnotežu koju su zagovarali Whiteovi i Daniells. Ovo desetljeće bilo je svjedok polarizacije o pitanju verbalizma i nepogrešivosti između fundamentalista i liberala. Dok su liberali umanjivali božansko nadahnuće Svetog pisma, fundamentalizam ga je defi-

nirao tako kruto da još uvijek, tri četvrtine stoljeća poslije, o tome piše.

Adventizam se našao u središtu krize nadahnuća i u tom je procesu, nažalost, izgubio svoj uravnotežen stav. Događaji su tijekom 1920-ih gurnuli na sporedan kolosijek Daniellsa, Prescottta, W. C. Whitea i druge umjerenjake o pitanju nadahnuća, a Crkva je, u strahu i nazadnog raspoloženja, otišla tako daleko da je objavila udžbenik za adventističke koledže pod pokroviteljstvom Generalne konferencije i izričito porekla umjeren stav Ellen White o nadahnuću misli, zagovarajući nepogrešivost i verbalno nadahnuće svake riječi.

Gubitak umjerenog stava o nadahnuću tijekom 1920-ih stvorila je Crkvi desetljeća teškoća u tumačenju Biblije i spisa Ellen White. Teškoće koje su iz toga proizišle uzrokovale su ekstremizam, nerazumijevanje i prepiranje u adventističkim redovima, a te su se pojave, nažalost, zadržale sve do danas.

S pozitivnog stajališta 1920-e su donijele oživljavanje zanimanja za Kristovu pravednost i spasenje po Njemu. Osobito utjecajne bile su knjige Daniellsa *Christ Our Righteousness* (1926.), Prescottta *Doctrine of Christ* (1920.) i *Saviour of the World* (1929.), MacGuirea *His Cross and Mine* (1927.) i *Life of Victory* (1924.) te LeRoya Frooma *Coming of the Comforter* (1928.).

Nezapamćen rast adventističke misije

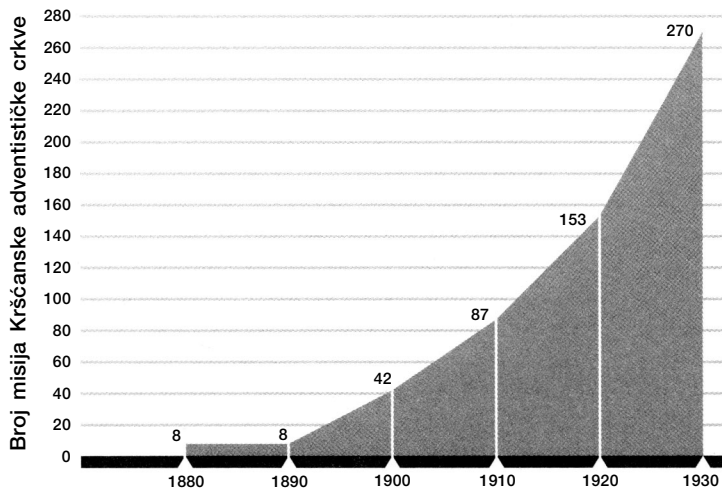
Dvojica crkvenih vođa, najviše usmjerenih prema misiji, obnašali su dvije najviše dužnosti u prva tri desetljeća dvadesetog stoljeća. A. G. Daniells služio je kao predsjednik Generalne konferencije od 1901. do 1922. godine, a zatim još četiri godine kao njezin tajnik. William A. Spicer bio je tajnik od 1903. do 1922. godine, a predsjednik od 1922.

do 1930. Dužnost predsjednika nesumnjivo je važna za određivanje smjernica, ali u adventizmu je dužnost tajnika jednako važna za svjetsku misiju budući da je taj ured preuzeo funkciju crkvenog Odbora za inozemnu misiju 1903. godine. Spicer i Daniells nisu samo bili sposobni vođe, već su bili i posvećeni misiji i propovijedanju treće anđeoske vijesti “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku”.

Teško je shvatiti veličinu promjena u adventističkoj misijskoj evangelizaciji, ali ovaj grafički prikaz koji pokazuje rast broja adventističkih misija trebao bi nam pomoći da cijenimo širenje koje je Crkvu počelo pretvarati iz sjeverno-američkog u svjetski pokret.

Grafički prikaz br. 1

Širenje misije Kršćanske adventističke crkve

Letimičan pogled na grafički prikaz br. 1 upućuje na nekoliko zaključaka. Jedan je nedostatak misijske djelatnosti prije 1890. godine. Drugi je, kao što smo primijetili u petom poglavlju, presudna važnost 1890-ih kao desetljeća u kojem

je adventizam shvatio svoju svjetsku misiju i odlučio je provesti.

Treće što treba primijetiti jest da ovo razumijevanje i odlučnost nije sagorjela tijekom 1890-ih. Naprotiv, širenje iz devedesetih godina nesmiljeno se nastavilo tijekom Daniellovog i Spicerovog mandata. A ovo stalno širenje u svijet nije samo promijenilo zemljopisne granice Crkve, već je sve više mijenjalo narav samog adventizma. Tablica br. 1 pomaže nam u razumijevanju nekih važnih područja ove promjene.

Tablica br. 1

Rast Kršćanske adventističke crkve po desetljećima

Godina	Evandeoski radnici u Sjevernoj Americi	Evandeoski radnici izvan Sj. Amerike	Crkve u Sjevernoj Americi	Crkve izvan Sj. Amerike	Članstvo u Sj. Sjeverne	Članstvo izvan Sj. Amerike
1863.	30	—	125	—	3.500	—
1870.	72	—	179	—	5.440	40
1880.	255	5	615	25	14.984	586
1890.	355	56	930	86	27.031	2.680
1900.	1.019	481	1.554	338	63.335	12.432
1910.	2.326	2.020	1.917	852	66.294	38.232
1920.	2.619	4.336	2.217	2.324	95.877	89.573
1930.	2.509	8.479	2.227	4.514	120.560	193.693
1940.	3.001	10.578	2.624	6.300	185.788	318.964
1950.	5.588	12.371	2.878	7.359	250.939	505.773

Pregled tablice br. 1 ne upućuje samo na stalni rast, već i na činjenicu da su 1890-e i 1920-e posebno zanimljive. 1890-e, kao što smo već primijetili, bile su desetljeće kad je Crkva počela propovijedati vijest o vremenu suda kao “svjedočanstvo svim narodima”. Sredinom 1920-ih Crkva je dosegla točku kad je imala više članova izvan Sjeverne Amerike nego u njoj. Crkva nije samo propovijedala di-

ljem svijeta, već je postajala međunarodna crkva. Ovaj se proces nastavlja i u dvadeset prvom stoljeću. Sve posljedice internacionalizacije adventizma, kao što ćemo vidjeti u posljednjem poglavlju, tek se trebaju očitovati u Crkvi koja je i dalje jedna od najbrže rastućih vjerskih tijela u svijetu.

Neke posljedice internacionalizacije već su postale očite na početku dvadesetog stoljeća. Jedna je bila širenje domaće baze za slanje misionara u inozemstvo. Premda se ova zamisao počela provoditi već u devetnaestom stoljeću, Daniells je svjesno nastojao dodatno razviti adventizam u Njemačkoj, Engleskoj i Australiji kako bi ojačao njihove vlastite snage za dodatno širenje.

Prva desetljeća dvadesetog stoljeća bila su svjedok kako Crkva u Njemačkoj, pod vodstvom Louisa R. Conradija, krči put adventizmu na Srednjem istoku i u istočnoj Africi. Australijski misionari u međuvremenu su brzo širili vijest diljem većeg dijela Južnog Pacifika. Britanski adventizam, s nacionalnim imperijem i snažno razvijenom misionarskom tradicijom, brzo je djelovao presađujući adventizam u mnoge dijelove svijeta. Kako je stoljeće odmicalo, bilo je sve više misija u razvijenim i nerazvijenim zemljama koje su pre-rastale u samostalne konferencije, a ove su opet mogle djelovati kao baze za daljnje misijske dosege.

Velikodušno darivanje desetine i različitih misijskih darova te godišnja kampanja prikupljanja novca za misiju podupirala je ambiciozan evangelizacijski program Crkve. Crkva je otpočela s "Harvest Ingathering" tijekom 1900-ih kako bi neadventistima pružila mogućnost sudjelovanja u adventističkim projektima.

Adventizam je, naravno, širio svoje zdravstveno, obrazovno i nakladničko djelo gotovo posvuda gdje se našao. Institucijska baza Crkve širila se u skladu sa širenjem same Crkve.

Adventistički kolporter, prodavači knjiga od vrata do vrata, u mnogim su zemljama postali ulazna vrata za tri anđeoske vijesti. Usvajanje novih tehnika u području komunikacija i transporta također je ubrzalo širenje adventizma.

U skladu s tradicijom masovnih komunikacija Joshue V. Himesa, H. M. S. Richards je uvidio velike mogućnosti radija za širenje adventističke vijesti. On je 1930. godine otpočeo s emisijom *The Tabernacle of the Air* na radijskoj postaji KGER u Long Beachu u Kaliforniji. Richardsova emisija, poslije preimenovana u *Voice of Prophecy*, bila je jedna od prvih vjerskih emisija emitirana na nacionalnoj radijskoj mreži.

U svijetu u kojem je televizija bila još nov i neiskušani medij za komunikacije, emisija Williama Fagala *Faith for Today* prvi put je emitirana 21. svibnja 1950. 1950-ih je i George Vandeman otpočeo s televizijskom emisijom *It Is Written*. Uspjeh Richardsa, Fagala i Vandemana uskoro su potaknuli adventiste da uporabe radio i televiziju u drugim zemljama.

Početak 1990-ih Crkva je osnovala snažne radiopostaje u raznim dijelovima svijeta s namjerom da tri anđeoske vijesti obuhvate cijeli svijet. Krajem devedesetih Crkva je ušla u strateška područja za evangelizaciju kao što su internet i razvoj svjetske satelitske komunikacijske mreže s *downlink* lokacijama na tisućama mjesta. Sve mogućnosti i rezultate Adventističkog svjetskog radija te kreativne upotrebe računalne i satelitske tehnologije tek treba sagledati.

Adventistički misionari bili su gorljivi korisnici napretka u prijevozu. Posebno su zanimljivi njihovi misijski brodovi. Već smo spomenuli J. E. Whitea i njegovo inovativnu upotrebu broda *Morning Star* na američkom Jugu sredinom 1890-ih, ali njemu je prethodio još pustolovniji pothvat. 1890. Crkva je porinula brod *Pitcairn* za širenje djela na otocima Južnog Pacifika.

Ipak, nema sumnje da su adventistički misijski brodovi najviše korišteni za početak zdravstvenog djela. 1930. godine, pod nadahnućem Lea B. Halliwella, predsjednika misije u Donjoj Amazoniji, Crkva je sagradila prvu brodicu. *Luzeiro*, imenovan 1931. godine, osiguravao je zdravstvene usluge i nosio adventističku poruku narodima koji žive duž obala rijeke Amazone i njezinih pritoka. *Luzeiro* je bio prvi od brojnih takvih brodica u Brazilu i u drugim zemljama. Adventisti su tijekom 1950-ih počeli rabiti i avione u slične svrhe.

Sredinom 1950-ih adventizam je doista bio svjetska crkva. Njezin misijski program uspio je iznad svih očekivanja. Ovo razdoblje bilo je također svjedok širenja adventizma među većinskim i manjinskim stanovništvom Sjedinjenih Američkih Država. Sad ćemo se okrenuti značajnom rastu među najvećom rasnom manjinom u Sjevernoj Americi.

Sazrijevanje adventizma među američkim stanovništvom afričkog podrijetla

Važna sjevernoamerička “misija” koja se više integrirala u adventizam tijekom dvadesetog stoljeća zahvaljujući crkvenom djelovanju bila je američko stanovništvo s afričkom baštinom. Međutim, ovaj proces nije bio brz, a rezultati u početku nisu bili vidljivi sami po sebi.

Nažalost, u većini kršćana prilikom obraćenja nisu sasvim iskorijenjene rasne predrasude kao ni drugi grijesi. Crkvama koje djeluju u svojoj društvenoj sredini također nije jednostavno prevladati rasne napetosti utkane u kulturu. Stoga je žalosno, ali ne i iznenađujuće, što su i adventisti imali svoje rasne žrtve kako je broj crnačkih vjernika u Crkvi rastao. Jedna od prvih bio je L. C. Sheafe. Sheafe je zauzimao istaknuto mjesto u adventističkim krugovima u kasnim 1890-im kao čest govornik na zasjedanjima Ge-

neralne konferencije većim dijelom tog desetljeća.

Međutim, 1907. godine Sheafe, pastor Narodne kršćanske adventističke crkve u Washingtonu, napustio je Crkvu zajedno sa svim svojim vjernicima. Rasna diskriminacija bila je dio razloga. Koristeći se situacijom, A. T. Jones je došao iz Battle Creeka da raspiri vatru nezadovoljstva. Scheafe je zatim, zajedno s Jonesom, nastojao odvojiti crnačke crkve i u drugim dijelovima zemlje.

Dvije godine poslije, možda kao odgovor na Sheafeov prebjeg, Generalna konferencija je osnovala Sjevernoamerički odjel za Crnce da se brine za probleme crnačkih adventista. Prva tri tajnika ovog odjela bili su, kao što smo možda očekivali, bijelci. Međutim, to se promijenilo 1918. godine kad je daroviti crnački odvjetnik imenom William H. Green postao tajnik obnašajući ovu dužnost do svoje smrti 1928. godine. Pod vodstvom Greena djelo među američkim stanovništvom afričkog podrijetla napredovalo je usprkos daljnjoj diskriminaciji.

Iste godine većina istaknutih crnačkih pastora zahtijevala je crnačke konferencije. Odvojene organizacije, tvrdili su, unaprijedit će djelo među američkim stanovništvom afričkog podrijetla. Većina bjelačkih vođa ovaj prijedlog nije smatrala posebno dobrim te je prošlo još desetljeće i pol prije nego što su crne konferencije postale stvarnost. George E. Peters i Frank L. Peterson u međuvremenu su vodili Sjevernoamerički odjel za Crnce.

Posljednja kampanja za osnivanje crnačkih konferencija vođena je početkom 1940-ih. Predvodili su je visokoobrazovani članovi mjesne crkve Ephesus u Washingtonu. Smještena u blizini svjetske uprave Crkve, članovima mjesne crkve u Washingtonu bilo je teško zanemariti svoj podređeni rasni status nasuprot statusu u Crkvi. Svoju djecu nisu mogli upisivati u Washington Missionary College i nisu smjeli jesti u blagovaonici Generalne konferencije.

Kriza je dosegla vrhunac u jesen 1943. godine kad je Washington Adventist Sanatorium naredio da Lucy Byard, adventistička Crnkinja blijede boje kože, prijeđe u drugu ustanovu nakon što je bolnica saznala za njezin rasni identitet. Zbog niza odgoda prilikom selidbe u bolnicu Freedmen, ona je umrla od upale pluća. Razbješnjela crnačka adventistička zajednica smatrala je smrt gđe Byard mučeništvom zbog politike rasne netrpeljivosti.

Ovi su događaji uzrokovali emotivnu raspravu među adventističkim vođama o tome kako najbolje ispuniti potrebe crnačkih adventista, a sve više vođa bilo je uvjereno da treba udovoljiti želji crnačkih adventista za vlastitim konferencijama. U travnju 1944. na proljetnom zasjedanju Generalne konferencije izglasovano je osnivanje crnačkih konferencija. 1. siječnja 1945. konferencija Lake Region postala je prva crnačka konferencija u Sjevernoj Americi. Ubrzo je uslijedilo osnivanje drugih "regionalnih" konferencija.

Crnački vjernici tvrdili su da će rad među njihovom etničkom skupinom biti daleko uspješniji ako ga budu obavljali ljudi iste rase. Brojčani rast crnačkih adventista od osnivanja crnačkih konferencija izgleda da obilno podupire ovaj koncept. 1944. godine broj crnačkih vjernika popeo se na 17.000 ili osam posto ukupnog članstva Sjevernoameričke divizije. Sredinom 1997. godine broj crnih članova povećao se na 262.000 ili 30% ukupnog članstva. Drugim riječima, otkad radom među sjevernoameričkim Crncima upravljaju Crnci, afroamerički segment Crkve rastao je gotovo četiri puta brže od ostatka divizijskog članstva.

1950-ih i 1960-ih sjevernoamerički Crnci sve više obnašaju dužnosti u Generalnoj konferenciji. Nema sumnje da je utjecaj pokreta za građanska prava u širem kulturnom okruženju početkom 1960-ih ubrzao ovaj proces. 1962. godine Frank L. Peterson postao je prvi Afroamerikanac dopredsjednik Generalne konferencije. Crkva je tijekom 1960-

-ih progovorila i protiv rasne diskriminacije u crkvenim ustanovama.

Krajem 1960-ih i početkom 1970-ih iznesen je prijedlog za stvaranje crnačkih unija konferencija u Sjevernoj Americi. Međutim, naposljetku je odlučeno da umjesto stvaranja crnačkih unija treba dati više utjecaja crnačkim vođama u Crkvi birajući crnačke administratore za neke dužnosti u postojećim unijama konferencija. Crnački predstavnici također su dobili mjesta u odborima. Isti dogovor postignut je i s rastućom latinoameričkom populacijom u Sjevernoj Americi kako bi se osigurao i njihov glas na svim razinama.

Crkva u Sjevernoj Americi bila je do 1980-ih svjedok biranja Crnaca za vodeće službe o kojima se nije moglo ni sanjati u 1950-im ili čak 1960-im godinama. Tako je, na primjer, Charles E. Bradford bio predsjednik Sjevernoameričke divizije, Robert H. Carter služio je kao predsjednik Unije Lake, a Calvin Rock je bio glavni dopredsjednik Crkve u cijelom svijetu.

Neki se i dalje pitaju treba li Crkva imati odvojene konferencije na rasnoj osnovi. Calvin Rock ističe da sve unije nemaju odvojene konferencije, a u onima koje ih imaju nema rasne podijeljenosti. Točnije, neke regionalne konferencije imaju pastore bijelce, a bjelačke konferencije imaju pastore i administratore Crnce. Rockov argument je da regionalne konferencije trebaju ostati ako pridonose uspješnijem evangeliziranju svijeta. S druge strane, kao što smo već primijetili, u mnogim područjima “rasno razgraničenje” se gubi kad je u pitanju pohađanje crkve i čak vodstvo. To, naravno, ne znači da je ideal ostvaren ili da su sve napetosti nestale.

S daljnjom internacionalizacijom Crkve u razdoblju nakon 1955. godine trend rasta svjetskog adventizma između 1910. i 1950. nastavlja se. Brojčani rast Crkve sličan onome među Crncima u Sjevernoj Americi zapaža se diljem svijeta, ali i u drugim etničkim skupinama u Sjedinjenim

Američkim Državama, a bijelci iz Sjeverne Amerike, Europe i drugih dijelova svijeta sve više vodećih mjesta prepuštaju domaćem osoblju. Adventizam se u prvoj polovici dvadesetog stoljeća proširio svijetom, a u drugoj polovici je učinio goleme korake prema istinskom međunarodno integriranom crkvenom tijelu.

Za one koji žele saznati više

Knight, George R., *Meeting Ellen White*, str. 78—87.

Land, Gary, ur., *Adventism in America*, str. 113—170.

Reynolds, Louis B., *We Have Tomorrow*, str. 292—357.

Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 333—629.

Weeks, Howard B., *Adventist Evangelism in the Twentieth Century*,
Washington, D. C.: Review and Herald, 1969., str. 11—245.

White, Arthur L., *Ellen G. White*, sv. 6, str. 302—448.

8. poglavlje

Izazovi i mogućnosti sazrijevanja (1955.—)

Dobro je poznata činjenica da svatko u životu prolazi kroz ciklus koji počinje s ranim djetinjstvom, nastavlja je s kratkim razdobljem adolescencije i krepke mladosti da bi se stao usporevati u srednjim godinama. Ako osoba živi dovoljno dugo, naposljetku će se suočiti s mentalnim i fizičkim propadanjem u starosti.

Ipak, manje je poznato da organizacije, uključujući i crkve, prolaze kroz slične procese starenja. Adventizam nije umaknuo ovoj dinamici. On je prošao kroz rano djetinjstvo između 1844. i 1863. godine, a adolescenciju od 1863. do 1901. godine. Do 1901. godine dosegao je, rečeno sociološkim jezikom, etapu najveće učinkovitosti. Nažalost, stadiji nakon ovoga nisu najugodniji za Crkvu kao ni za pojedinca. Obilježava ih institucionalizam koji je sam sebi cilj, birokracija i nefunkcionalnost.

Međutim, dobra vijest je da, za razliku od pojedinaca, čiji je životni ciklus biološki određen, društvene organizacije ne moraju nužno proći degenerativne dijelove ovog ciklusa. Alternativa je stalno buđenje i obnova. Za Crkvu to znači dvoje: (1) uvijek imati na umu svoju misiju i (2) očuvati volju za restrukturiranjem i reformom organizacija i

ustanova kako bi se očuvala funkcionalnost ovih tijela u ostvarivanju crkvene misije.

U šestom poglavlju vidjeli smo kako su se provodile promjene i restrukturiranje početkom 1900-tih kad se Crkva suočavala s izazovom izrastanja u svjetsku crkvu s gotovo 80.000 članova. Njezin prvobitni ustroj i neke ustanove postale su nefunkcionalne i nesposobne da ostvare prvobitne ciljeve na najučinkovitiji način.

Adventizam na pragu dvadeset prvog stoljeća s više od 10 milijuna članova stoji na sličnom raskrižju. Ovo poglavlje tvrdi da je adventizam dosegnuo crkvenu zrelost sredinom 1950-ih te da se Crkva nakon gotovo pola stoljeća zrelosti treba svjesno reformirati i steći novu snagu. Alternativa je suočavanje s mogućnošću podlijeganja prijetnjama institucionalizacije, posvjetovljenja i neučinkovitosti. Takva je sudbina organizacija koje se odbijaju baviti problemima nastalim zbog neobičnog uspjeha u prethodnim stadijima razvoja.

Napredak i postignuća adventizma tijekom ranih godina dvadesetog stoljeća bili su iznimni. Ovaj se uspjeh nastavio sve do danas, ali je doveo Crkvu do točke kad ona svjesno mora odlučiti hrabro djelovati kao što je to učinila 1860-ih i u prvom desetljeću dvadesetog stoljeća, mijenjati se poradi daljnjeg napretka u promijenjenim uvjetima.

Adventizam je, kao što ćemo vidjeti, razvio prodrone, nove misijske strategije, ali Crkva se također suočava s velikim izazovima i problemima. Srećom, ona nema samo probleme, već i nezapamćene mogućnosti ako vođe i članovi budu voljni djelovati predano i s jedinstvenom vizijom, što su bila obilježja prijašnjih vodstava pokreta.

Sazrijevanje

Do sredine 1950-ih nekoliko je znakova upućivalo na zaključak da je Kršćanska adventistička crkva sazrela kao

crkva. Jedan je bio i priznanje utjecajnih vođa evanđeoskih kršćana da je Crkva doista evanđeoska, kršćanska skupina.

Nakon prividne propasti mileritskog pokreta 1840-ih većina protestanata sumnjičavo je promatrala adventiste. Činjenica da su Ellen White proglasili suvremenom proročicom te agresivno propovijedali trajnu obvezu vršenja Deset zapovijedi, uključujući i sedmi dan subotu, pogoršalo je problem. Početkom dvadesetog stoljeća većina protestanata smatrala je adventiste sljedbom koju treba izbjegavati zbog krivovjernih gledišta. Mnogi su adventiste uvrstili među nekršćane zajedno s Jehovinim svjedocima, mormonima i Christian Science.

Ovo gledište se promijenilo sredinom 1950-ih kao rezultat niza teoloških susreta nekih adventističkih vođa s dva istaknuta evanđeoska kršćanina. Jedan je bio Donald Grey Barnhouse, urednik časopisa *Eternity*. Drugi je bio Walter Martin, stručnjak za nekršćanske kultove kojeg je nakladnička kuća Zondervan zadužila da napiše knjigu o adventistima.

Barnhouse i Martin su, na svoje iznenađenje, zaključili da adventisti ne naučavaju neka krivovjerja, uključujući i spasenje djelima, što su im drugi pripisivali. Premda se ovi znanstvenici, evanđeoski kršćani, nisu složili sa svim sadržajima adventističke teologije, oni su ipak zaključili da adventisti nisu sektaši. Umjesto toga oni su evanđeoski kršćani koji zaslužuju da ih se takvima javno prizna.

Barnhouse je zbog toga pružio ruku zajedništva adventistima u rujanskom izdanju časopisa *Eternity* 1956. godine, a Martin je napisao korisnu knjigu pod naslovom *The Truth About Seventh-day Adventism* (1960.). Crkva je u međuvremenu objavila knjigu *Questions on Doctrine* (1957.) kao odgovor na pitanja evanđeoskih kršćana.

Od tog trenutka adventisti imaju mnogo bolji odnos sa širom kršćanskom zajednicom. Jedna žalosna posljedica ovog

priznanja jest podjela adventističke javnosti u ocjeni je li ovakvo priznanje korak naprijed ili nazad u osebujnoj misiji Crkve.

Razvoj crkvenih sveučilišta krajem 1950-ih i početkom 1960-ih bio je drugi znak adventističkog sazrijevanja. Ovaj je korak zapravo počeo u ranim 1930-im kad je Crkva konačno prihvatila činjenicu da će njezini profesori na koledžima morati steći akademske titule ako želimo da suvremeni svijet prizna diplome adventističkih koledža. Ova spoznaja dovela je do osnivanja Advanced Bible School 1934. godine. Krajem 1930-ih ova ustanova preimenovana je u Seventh-day Adventist Theological Seminary i smještena u upravu Generalne konferencije u Takoma Parku, u Marylandu. Veliki korak poduzet je na jesenskom zasjedanju Izvršnog odbora Generalne konferencije 1956. godine, kad je odlučeno da se osnuje institucija na sveučilišnoj razini. Sljedeće godine otvoreno je Sveučilište Potomac (od milja nazvano PU) a sastojalo se od teološkog fakulteta i novoosnovanog poslijediplomskog studija. Generalna konferencija izglasovala je 1958. godine preseljenje ove ustanove u Berrien Springs u Michiganu, gdje je združivanjem s Emmanuel Missionary Collegeom nastalo Sveučilište Andrews.

U Kaliforniji je u međuvremenu, 1. srpnja 1961., crkveni Medical Evangelists College postao Sveučilište Loma Linda. I Andrews i Loma Linda razvili su se u 1970-im do takvog stupnja da su mogli ponuditi u potpunosti priznate akademske programe. Loma Linda je, naravno, obrazovala liječnike još od 1914. godine.

Tijekom 1980-ih i 1990-ih osnovana su adventistička sveučilišta u mnogim dijelovima svijeta uključujući i zemlje kao što su Meksiko, Njemačka, Kenija, Zimbabve, Argentina, Brazil, Koreja, Filipini i druge. Tako se mnoge crkvene ustanove za visoko obrazovanje spremaju ponuditi ili već nude magistarske i doktorske programe, čak i u područ-

jima u koja su adventisti prvi put ušli kao u “primitivna” misijska polja prije svega nekoliko desetljeća.

Treći znak adventističkog sazrijevanja je dosljednija internacionalizacija Crkve nego u prošlosti. Internacionalizacija djelomično znači da “inozemni misionari” iz Sjedinjenih Američkih Država, Europe, Velike Britanije, Australije i Južne Afrike više ne upravljaju djelom u novijim poljima adventističkog rada. Umjesto toga Crkva je osposobila domaće vođe u gotovo svakom području svoje rasprostranjene misije.

Preseljenja uzrokovana Drugim svjetskim ratom potaknula su donekle zamjenu “misionarskog” vodstva domaćim. Ali duh nacionalizma koji se širio svijetom od 1945. do kasnih 1960-ih uvelike je ubrzao ovaj proces. Posljedica je da su administratori geografskih područja Kršćanske adventističke crkve sve do razine divizija Generalne konferencije obično domicilni u odnosu na područje koje vode. To znači da Azijci vode djelo u Aziji, Afrikanci u Africi, a Latinoamerikanci u Južnoj i Srednjoj Americi. Vođa svake svjetske divizije istodobno je i dopredsjednik Generalne konferencije. Osim toga, neke od najvažnijih dužnosti u središnjoj administraciji Generalne konferencije sada obnašaju pojedinci iz dijelova svijeta koji su još prije nekoliko godina ovisili o vodstvu iz Sjeverne Amerike ili Europe.

Ova vrsta internacionalizacije ne može se usporediti s “misionarskim” mentalitetom koji je uvelike vladao tijekom 1950-ih i 1960-ih. Dosad nezabilježen rast u gotovo svim područjima svjetskog adventizma pratio je nacionalizaciju vodstva. Tako je drugi vid crkvene internacionalizacije brz porast u samom broju sljedbenika. Tablica br. 2 prikazuje broj članova u pojedinim svjetskim divizijama do 1. siječnja 1999.

Drugi znak sve veće internacionalizacije Crkve je razmjena “misionara” među divizijama. Prije nekoliko godina biti misionar značilo je ići kao Europljanin ili Sjevernoa-

Tablica br. 2

**Broj adventista u pojedinim svjetskim divizijama
do 1. siječnja 1999.**

Afričko-indijskoceanska divizija	1.297.398	Južnoamerička divizija	1.581.227
Istočnoafrička divizija	1.710.862	Južnopacifička divizija	317.560
Euro-afrička divizija	498.721	Južnoazijska divizija	290.209
Euro-azijska divizija	131.445	Južna azijsko-pacifička divizija	1.038.190
Interamerička divizija	1.817.431	Transeuropska divizija	85.847
Sjevernoamerička divizija	891.176	Pridružena polja	75.393
Sjeverna azijsko-pacifička divizija	427.955	Ukupno:	10.163.414

merikanac u neke nekršćanske ili neprotestantske, možda vrlo primitivne zemlje, a na početku dvadeset prvog stoljeća to podrazumijeva rad izvan vlastite domovine. Tako Afrika, Azija, Indija i Latinska Amerika šalju “misionare” u Europu i Sjedinjene Američke Države ili vrše međusobnu razmjenu. Naravno, Europljani, Australci, Britanci ili Amerikanci još uvijek služe u drugim zemljama, ali to je sada daleko više dvosmjerna ulica nego što je bila prije.

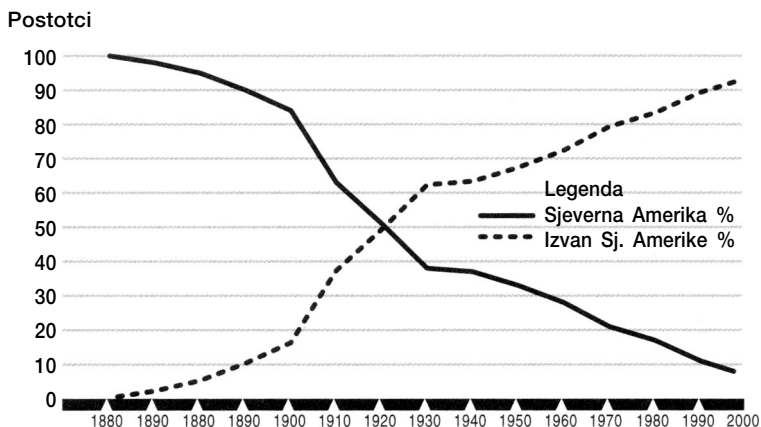
“Po cijelom svijetu” postala je poznata fraza u adventističkoj misijskoj terminologiji. Budući da Crkva svoju misiju promatra iz globalne perspektive i budući da ljudi iz cijelog svijeta služe u drugim zemljama, izraz *interdivizijski djelatnik* prikladnije opisuje osobe koje rade za Crkvu u područjima izvan svoje domovine nego riječ *misionar*.

Možda je najdojmljiviji opis internacionalizacije Crkve sljedeći grafički prikaz. Prikaz br. 2 pokazuje da je nekadašnja sjevernoamerička vjera postala svjetski pokret, a da je članstvo Sjevernoameričke divizije tek njegov djelić.

Četvrti pokazatelj crkvenog sazrijevanja je veličina. Crkva je tijekom 1998. godine premašila brojku od 10 milijuna članova. 31. prosinca 1997. Crkva je zapošljavala 153.617 evanđeoskih i administrativnih djelatnika, a te je godine

Grafički prikaz br. 2

Rasprostranjenost članstva Kršćanske adventističke crkve u odnosu na Sjevernu Ameriku

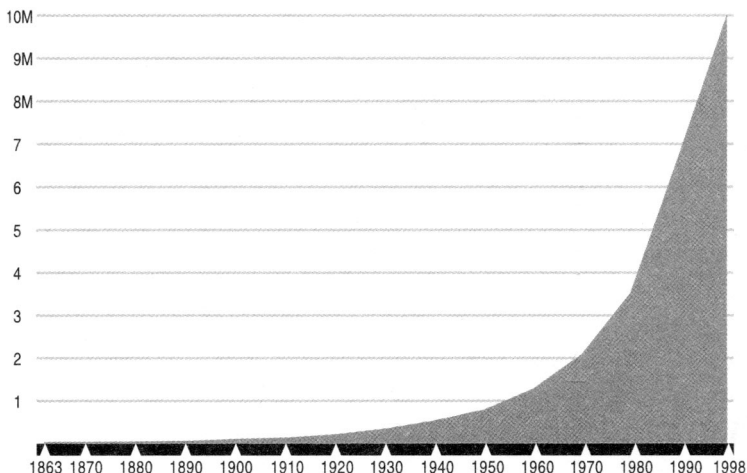
djelovanje Crkve bilo poduprto desetinom i darovima većim od 1,5 milijardu američkih dolara. Ova brojka ne obuhvaća fondove crkvenih institucija.

Adventisti su, kao što je već spomenuto, osnovali ustanove posvuda u svijetu. Početkom 1998. godine Crkva je upravljala sa 159 bolnica i sanatorija, 118 domova za umirovljenike i sirotišta i 306 klinika i dispanzera. Osim toga Crkva je vlasnik 89 koledža i sveučilišta, 963 srednje škole i 4.364 osnovne škole. Ukupni broj upisanih učenika i studenata na svim razinama bio je 961.948. Crkva također posjeduje i upravlja s 56 nakladničkih kuća.

Kršćanska adventistička crkva nije samo premašila i najsmionije snove svojih utemeljitelja iz kasnih 1840-ih, već i je i dalje jedna od najbrže rastućih kršćanskih skupina. Grafički prikaz br. 3 prikazuje krivulju rasta Crkve od 1863. do 1998. godine. Na temelju ovih brojki Kršćanska adventistička crkva mogla bi do 2010. godine imati više od 20 milijuna članova.

Grafički prikaz br. 3

Krivulja rasta Kršćanske adventističke crkve
od 1863. do 1998. godine
(članstvo u milijunima)

Misija sa svjesnim namjerama

U prethodnim poglavljima primijetili smo da se za prve adventiste nipošto ne može reći da su bili oduševljeni misionari. Počevši s protumisijskom filozofijom, oni su poslije pasivno dopustili da smjer razvoja njihove misije slijedi vodstvo onih koji su u drugim zemljama čitali adventističku literaturu i onda zatražili posjet crkvenih predstavnika. Drugim riječima, nisu imali svjestan plan za sustavno evangeliziranje svijeta.

To se počelo mijenjati u 1890-im i u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, ali najveći se pomak prema svjesnom planiranju dogodio kad je 1966. godine Katedri za teologiju pri Sveučilištu Andrews dodan i Institut za svjetsku misiju Kršćanske adventističke crkve. Odjel za svjetsku misiju nudi predmete u vezi sa svjetskom misijom, dok Institut

priprema muškarce i žene za interkulturalnu službu tako što povremeno održava posebne sastanke za nove misionare. Druge funkcije Instituta jesu istraživanje i objavljivanje publikacija o različitim sadržajima misije i rasta Crkve, savjetodavna služba o misijskom djelovanju te planiranje i održavanje seminara i radionica o misiji i rastu Crkve u svim kulturama.

Jedna od najočitijih posljedica veće svijesti o potrebi za sustavnim planiranjem svjetske misije vidjela se 1990. godine, kad je na zasjedanju Generalne konferencije začeta globalna misija. Globalna misija označava svjestan pomak u adventističkoj misiologiji dok Crkva nastoji izvršiti svoju zadaću propovijedanja tri anđeoske vijesti “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku”. Adventisti tradicionalno mjere napredak svojeg misijskog djelovanja onim dijelom retka u kojem se govori o “narodu i plemenu”. Tako je početkom 1998. godine Kršćanska adventistička crkva djelovala u 205 od 230 zemalja koje priznaju Ujedinjeni narodi. To zvuči dobro jer ukupan broj stanovnika u zemljama gdje nema crkvene nazočnosti iznosi samo 117.280.000 u svjetskoj populaciji većoj od 6 milijardi.

Broj jezika kojima se adventisti služe u evangeliziranju također je dojmljiv. 1998. godine broj jezika na kojima su se tiskale publikacije iznosio je 245, a na 735 jezika vršila se pisana i usmena komunikacija.

Međutim, globalna misija je preusmjerila pogled Crkve s ovih ugodnih statistika prema novom načinu promatranja crkvene misijske odgovornosti. Umjesto usredotočivanja na *narode*, globalna misija svraća pozornost na činjenicu da adventistička misija treba dosegnuti “svako pleme, jezik i puk”. Ovakav pristup i nije tako utješan.

Istraživanja pokazuju da je naš planet 1990. godine imao oko 5.000 etničkih i jezičnih skupina od koji svaka ima prosječno milijun stanovnika. Adventisti imaju najmanje po

jednu crkvu među 3.200 ovakvih skupina. To znači da u oko 1.800 skupina Crkva uopće nije nazočna. U ovih 1.800 skupina nalazi se više od dvije milijarde ljudi.

Kršćanska adventistička crkva je, suočena s takvim činjenicama, osjetila potrebu da otvori oči za veličinu zadaće koja stoji pred njom. Ona je prisiljena razmišljati o crkvenoj zadaći u najtežim područjima, a ne samo u onima koja su otvorena.

Cilj programa globalne misije pokrenute 1990. godine bio je “osigurati adventističku nazočnost u svakoj od 1.800 nedosegnutih skupina od po milijun stanovnika prije 2000. godine. To znači osnivanje najmanje jedne crkve svaki drugi dan u ovim nedirnutim područjima idućih deset godina!” (Global Mission Insert, Adv. Rev., 5. srpnja 1990., str. 3)

Naravno, čak i ovaj cilj bio je samo početna točka budući da mi obraćamo ljude Kristu osobno, a ne kao etničke skupine. S druge strane, bila je to početna točka. Desetljeće nakon početka globalne misije rezultati su zadovoljavajući. Premda program nije ostvario svoj impresivni cilj, procjene pokazuju da je omjer nedosegnutih etničkih skupina prepolovljen. Osim ovih procjena, sa sigurnošću možemo ustvrditi da se Kršćanska adventistička crkva počela suočavati sa svojom misijom svijetu svjesnije nego prije.

Crkva se ne brine samo o pukom evangeliziranju, već i o Kristovoj zapovijedi da hrani gladne i liječi bolesne. Stoga ona financira humanitarne programe kao što su Adra (Adventistička agencija za pomoć i razvoj). Adra, djelujući u cijelom svijetu, pomaže pojedincima i zajednicama da osiguraju osnovne životne potrebe i osposobljava ih da postanu nezavisni. 1960. godine Crkva je razvila takozvani Petodnevni plan za odvikavanje od pušenja (noviji naziv je Diši slobodno) kako bi pomogla ljudima prestati pušiti.

Ovakvi humanitarni projekti nisu odvojeni od evangelizacije u najužem smislu. Zapravo, crkvene humanitarne aktiv-

nosti često su početak adventističke evangelizacije budući da su ljudi često otvoreniji prema onima koji se za njih brinu.

Globalna misija tako rabi brojna sredstva, izravna i neizravna, za ostvarenje svojeg cilja. Jedno od njih je stalno širenje Adventističkog svjetskog radija u pokušaju da pokrije cijelu Zemlju trima anđeoskim vijestima. Usporedo s ovim naporima, druga polovina 1990-ih bila je svjedok upotrebe internetske tehnologije od strane Crkve za širenje svoje poruke i ozbiljnih nastojanja da se razvije satelitski i televizijski komunikacijski sustav s *downlink* jedinicama u lokalnim zajednicama diljem svijeta. Tako je 1998. godine Crkva mogla istodobno doprijeti do tisuća mjesnih crkava na svim kontinentima. Ovakva tehnologija pruža osnovu za globalne evangelizacijske programe kao što su NET '98 koji je bio emitiran na više od 40 jezika u više od 100 zemalja tijekom listopada i studenog 1998.

Pad željezne zavjese također je pomogao adventističkoj evangelizaciji početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Kršćanska adventistička crkva preuzela je inicijativu i brzo osnovala teološki fakultet i nakladničku kuću u Rusiji. Početkom 1990-ih stotine adventističkih propovjednika i laika održali su brojne evangelizacije u različitim dijelovima bivšeg Sovjetskog Saveza i drugim istočnoeuropskim zemljama. Krajem desetljeća Crkva je značajno povećala članstvo u mnogim bivšim komunističkim državama.

Sve u svemu uzbudljivo je biti adventist. Crkva pred sobom ima neke od najvećih izazova, ali, kao što se može očekivati, ona se suočava i s nekim unutarnjim napetostima.

Izazovi s kojima se adventizam suočava u dvadeset prvom stoljeću

Prirodno je očekivati određenu količinu nesklada u bilo kojoj crkvi koja ima deset milijuna članova rasutih diljem

svijeta. To se događalo i u Kršćanskoj adventističkoj crkvi u prošlosti, a događa se i danas. Doktrina i kulturološka pozadina dva su područja u kojima Crkva proživljava unutarne napetosti na početku stoljeća.

Premda se adventisti širom svijeta slažu oko 27 temeljnih vjerovanja, rasprave, čak i povremena oštra neslaganja nastavljaju se u pitanjima kao što je definiranje kršćanskog savršenstva, Kristova ljudska narav tijekom utjelovljenja, narav opravdanja po vjeri, ispravni oblici bogoštovlja, uloga Ellen White i neka pitanja u vezi s tumačenjem nadahnutih spisa. Premda bi bilo lijepo ostvariti potpuno jedinstvo u svim teološkim pitanjima, ovaj ideal nikad nije bio dosegnut u povijesti adventizma kao ni šire kršćanske Crkve.

Trebamo zamijetiti da pitanja oko kojih se adventisti slažu daleko nadmašuju, i brojem i važnošću, ona oko kojih se ne slažu. Osim toga, ako različite struje raspravljaju o razlikama u Kristovom duhu ljubavi, može se očekivati da će postupno postići bolje teološko razumijevanje u budućnosti.

U osvit dvadeset prvog stoljeća kulturološko pitanje koje najviše podriva jedinstvo adventizma jest nacionalizam. Jedan od velikih izazova svjetskog adventizma bit će svođenje na zadovoljavajuću razinu prevlasti Sjeverne Amerike i Europe uz istodoban brzi rast nekoliko crkvenih divizija u manje razvijenim zemljama svijeta.

Drugo kulturološko pitanje koje podriva jedinstvo jest uloga žena u propovjedničkoj službi. U petom smo poglavlju zamijetili da su žene uvijek igrale određenu ulogu u adventističkoj propovjedničkoj službi. Nekoliko njih bile su opunomoćeni propovjednici u devetnaestom stoljeću, ali nijedna očito nije bila službeno rukopoložena, premda je na zasjedanju Generalne konferencije 1881. godine ta mogućnost razmatrana u povoljnom svjetlu.

Pitanje rukopoložanja mirovalo je sve do 1970-ih i 1980-ih, kad je veći broj žena počeo služiti kao pastori ad-

ventističkih crkava. Otad se u Crkvi sve više raspravlja o tom predmetu što obostrano izaziva snažne osjećaje. Tijekom 1980-ih učinjen je velik korak kad su mnoge crkve u Sjedinjenim Američkim Državama i drugim zemljama počele rukopolagati žene za starješine u mjesnim crkvama. Tijekom tog desetljeća neke žene-pastori krštavale su nove članove.

S druge strane, Crkva je samo “proučavala”, premda energično, pitanje rukopolaganja žena za propovjednike Evanđelja tijekom osamdesetih. Međutim, na zasjedanju Generalne konferencije 1990. godine rukopolaganje je službeno uvršteno na dnevni red. Većina zastupnika glasovala je protiv ovog prijedloga, a strane su se podijelile duž kulturoloških crta razdvajanja. Većina zastupnika iz Sjedinjenih Američkih Država i Zapadne Europe podupro je rukopolaganje žena, ali moćan glasački blok koji zastupa Crkvu iz Južne Amerike i afričkih divizija nadmoćno se usprotivio ovom prijedlogu.

Međutim, na zasjedanju 1990. godine priznato je pravo “odabranim” ženama-propovjednicima da vrše obred vjenčanja. Tako su 1990. godine adventističke žene-pastori i teorijski stekle pravo vršenja svih bitnih funkcija rukopoloženog propovjednika, ali bez rukopoloženja za službu Evanđelja.

Usprkos glasovanju iz 1990. godine, izgleda da u umovima mnogih članova pitanje rukopolaganja nije ni izbliza riješeno. Ono je ponovno uvršteno u dnevni red na zasjedanju Generalne konferencije 1995. godine kad je Sjevernoamerička divizija podnijela molbu da se divizijama koje to žele dopusti rukopolaganje žena za službu propovijedanja Evanđelja u tim divizijama. Svjetska Crkva je glasovala protiv ove molbe.

Međutim, kao i pitanje ropstva i ljudskih prava, pitanje rukopolaganja žena vjerojatno neće nestati samo od sebe bez obzira na to koliko puta se glasovalo. U pozadini ovog

osjetljivog problema su teža pitanja na koja Crkva tek treba odgovoriti. Što, na primjer, znači biti svjetska crkva? Zahtjeva li to da svi dijelovi crkve moraju poštovati iste kulturološke norme ili postoji prostor za prilagodbu dok crkva primjenjuje vječna načela kršćanstva na vrlo različite kulture i načine razmišljanja? Tako posljedice internacionalizacije imaju nekoliko strana s kojima se još nismo ozbiljno uhvatili u koštac.

Osim doktrinarnih i kulturoloških napetosti, adventizam se na početku dvadeset prvog stoljeća suočava s problemom ustroja koji treba tako prilagoditi da ispuni potrebe, mogućnosti i izazove koji su bili nezamislivi u vrijeme preustroja 1901. i 1903. godine. Mi vidimo znakove da treba smanjiti golemu crkvenu organizacijsku strukturu, dok neki (osobito u Sjevernoj Americi) dovode u pitanje adventističku hijerarhijsku strukturu i zahtijevaju kongregacijski ustroj. S druge strane mnogima se čini da je najzdraviji srednji put između ovih dviju krajnosti. Oni zagovaraju učinkovitu organizacijsku strukturu koja prihvaća najbolje inicijative kao i sposobnost usmjeravanja snaga ujedinjene globalne Crkve na daljnje širenje adventističke misije u svijetu.

Osim napetosti oko crkvene strukture, svi vjerski pokreti bore se protiv kušnje sekularizacije članstva i ustanova. Obnova i reforma na nekoliko razina važna su pitanja na sadašnjem adventističkom dnevnom redu. Kao 1861.—1863. i 1901.—1903. godine, pomaci prema obnovi i reformi trebaju imati za cilj osposobljavanje Crkve kako bi postala funkcionalnija u propovijedanju poruke triju anđela cijelom svijetu.

Drugi predmet zabrinutosti za mnoge adventiste na početku dvadeset prvog stoljeća je pitanje odgode drugoga Kristovog dolaska. Neki vjernici, zbunjeni, nastoje okriviti druge (često vođe) zbog činjenice što Krist još nije došao. Drugi su, čini se, uspavani i ravnodušni, dok neki žele promijeniti ili odbaciti crkveno naučavanje apokaliptičkih pro-

ročanstava. Možda je najrašireniji problem u vezi s drugim dolaskom, s kojim se suočavaju mnogi adventisti, sklonost prema senzacionalizmu. Traženje uzbuđenja oni, izgleda, više vole nego Isusovu zapovijed da pozorno stražare, čekaju i rade za kraljevstvo (vidi Matej 24,36-25,46). Crkva u dvadeset prvom stoljeću treba, kao i prvi učenici, shvatiti što je Krist mislio kad je rekao: “Trgujte dok ne dođem.” (Luka 19,13 DF) Razvoj vjerovanja koja uravnotežuju adventističku vjeru sa zdravim “trgovanjem” bit će trajan izazov sve do samog Kristovog dolaska.

Bezgranične mogućnosti

U sadašnjem adventizmu mi kao pojedinci možemo birati i usredotočiti se na probleme ili mogućnosti Crkve. Mi se u tome ne razlikujemo od naših preteča u 1840-im, 1880-im, 1950-im godinama ili u biblijska vremena.

Da su se James White, Joseph Bates, A. G. Daniells i drugi usredotočili samo na probleme, danas ne bi bilo Kršćanske adventističke crkve. Premda je važno odgovorno se suočiti s problemima, jednako je važno da to činimo na pozitivan i kreativan način, način koji izražava vjeru Mojsija, Pavla, Luthera i adventističkih utemeljitelja.

Kako se bližimo kraju ove kratke povijesti, želim naglasiti da je svatko od nas dio te povijesti. Povijest je više od nečega što se dogodilo prije mnogo vremena; to je sadašnja stvarnost i svatko od nas je njezin sudionik. Svi mi svakodnevno donosimo odluke, igramo ulogu u ovoj stalnoj drami.

Kršćansko razumijevanje povijesti nije ciklično, već linearno. Povijest ovog planeta počinje sa stvaranjem, a kraj će mu biti prilikom drugog Kristovog dolaska. Adventisti dosljedno vjeruju da oni igraju posebnu ulogu u tom događaju dok kao članovi Crkve propovijedaju tri anđeoske

vijesti iz Otkrivenja 14 “svakom narodu i plemenu, jeziku i puku”. Odmah nakon propovijedanja ovih poruka iz Otkrivenja dolazi velika “žetva” koja već više od 150 godina pokreće adventiste. Stoga je adventizam uvijek bio pokret vjere i nade s viđenjem bezgraničnih mogućnosti.

Ovo viđenje nastavlja nositi adventističku poruku u udaljene kutove svijeta. Kao pojedinačni članovi, svatko igra uzbuđljivu ulogu u “svršetku djela” dok “očekujemo dolazak dana Božjega” (2. Petrova 3,12).

I dok se nastavljamo baviti zadaćom Kršćanske adventističke crkve, korisno je često se prisjećati riječi Ellen White koja je napisala: “Razmatrajući našu prošlost... mogu reći hvala Bogu! Kad vidimo što je Gospodin učinio, zapanjena sam i ispunjena pouzdanjem u Krista kao vođu. Nemamo se čega plašiti u budućnosti ako ne zaboravimo put kojim nas je Gospodin vodio u prošlosti.” (LS 196)

Za one koji žele saznati više

Dybdahl, Jon L., *Adventist Mission in the Twenty-first Century: The Joys of Presenting Jesus to a Diverse World*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1999.

Johansson, William G., *The Fragmenting of Adventism: Ten Issues Facing the Church Today: Why the Next Five Years Are Crucial*, Boise, Idaho: Pacific Press, 1995.

Knight, George R., *The Fat Lady and the Kingdom*, str. 15—53,129—166.

Knight, George R., *Reading Ellen White: How to Understand and Apply Her Writings*, Hagerstown, Md.: Review and Herald, 1997.

Land, Gray, ur., *Adventism in America*, str. 144—146,151—154,171—190.

Schwartz, Richard W., *Light Bearers to the Remnant*, str. 333—629.

Vyhmeister, Nancy, ur., *Women in Ministry*, str. 235—258,417—432.

Weeks, Howard B., *Adventist Evangelism in the Twentieth Century*, str. 246—309.